

L A •
T O •

2025. március
XXXVI. évfolyam
3. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztő:

LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

ANDRÉ FERENC

CODÁU ANNAMÁRIA

FISCHER BOTOND

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

SZŐCS KATALIN

Borítóterv:

SZABÓ IMOLA JULIANNA

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

- BENKŐ IMOLA ORSOLYA:
Szabadság utca 24.; Búgócsiga (Versek) ■ 5
- BORCSA IMOLA:
Gyűjtőzinór (Novella) ■ 8
- SZONDY-ADORJÁN GYÖRGY:
Én, Jákob; Hajnalidő (Versek) ■ 14
- KUSTOS JÚLIA:
Bűnrész (Vers) ■ 16
- KESZTHELYI GYÖRGY:
Sorsvonal; A balfasz és mások; Egy születésnap végkifejlete (Novellák) ■ 17
- LÁSZLÓFFY ANNA:
(Merengő); Naplóm; Szeret (Versek) ■ 25
- AYHAN GÖKHAN:
Meglepi a kikötő a hajót; Állatok; Madárbegy (Versek) ■ 29
- SZÖLLŐSI TAMÁS:
Patrik elhívása (Novella) ■ 31
- MALEJKÓ NORBERT:
A megrendülés katakombái; Kő-pataki-tó (Versek) ■ 37
- NAGY BALÁZS PÉTER:
Vicces fiúk (Vers) ■ 39
- KÖTTER TAMÁS:
Élőképek (Novella) ■ 41
- KOVÁCS ÚJSZÁSZY PÉTER:
Játék; Szálas virág; Meghívó (Versek) ■ 48
- IMRE ESZTER:
Tarot-regény (Regényrészlet) ■ 50
- CSÓSZ GERGŐ:
Pesti hiba; Huss; Márta néni; Home run; Spotlight (Versek) ■ 58
- ACÉL FRIDA:
Fotel-lét; Vége (Versek) ■ 61

F. BAKÓ ENIKŐ:

Reggel; Góbék; Újraértelmezett öregkor (Novellák) ■ 62

SCHNEIDER ÉVA:

Wanda (Vers) ■ 68

STERMECZKY ZSOLT GÁBOR:

glasstown; történet a nagy fa tövéből; napraforgó-rémálom
(Versek) ■ 70

SÉTATÉR

MAGYARY ÁGNES:

Dályai útirajz ■ 73

NÉZŐTÉR

DIMÉNY PATRÍCIA:

Ez csak egy monológ... (A Kovács János meghal című előadásról) ■ 86

TÉKA

ZSEMBERY BORBÁLA:

A véletlenek hálójában (Láng Zsolt: *Az emberek meséje*) ■ 90

MÁTHÉ NÓRA:

Férfiszerepek (Douglas Stuart: *Az ifjú Mungo*) ■ 94

SZABÓ ESZTER:

A nyárban is ott lapulhat a magány (Cristina Rivera Garza:
Liliana legyőzhetetlen nyara) ■ 98

DELEATUR

BÁNKI ÉVA:

Regény és jövendőmondás (Jókai Mór: *A jövő század regénye*,
avagy a jövendőmondó Jókai) ■ 102

TALÁLT VERSEK

SZABÓ LŐRINC:

Meccs a folyosón; A Nagyerdőn; A Megszűnt Én; Gombák ■ 108

NÉVJEGY

BÁNKI ÉVA ■ 111

SZABADSÁG UTCA 24.

bevallom, soha nem voltam
még szabad, de törekvő igen,
bevallom, átgázoltam apám
motorjával a pumpás műanyag kúton,
majd szakikat megszegyenítő módon
megjavítottam, és szégyenemben
elhallgattam a román egyesem,
még az ellenőrzőt is eldugtam,
hogyan ne jöjjön rá, a pofonból,
tudtam, kiderült, elfelejték születésnapokat,
törölök betűket, híváslistákat és embereket,
emlékeket soha, azokat bekeretezem és
kiállítom, például apám mondatát:
leszbikus vagy, fiam, bevallhatod,
nincs mit, gondolom sokszor, miközben
kilométereket rovak, falják a kerekek a fehér,
szaggatott vonalakat, falom az éveket, akár
a keserű pirulát, a hajnalokat, zaklatott
ébredéseket, az álom hideg tócsáit, amitől
a zuhany alatt sem lehet felmelegedni,
a rohanást, a szőnyegbombázáshoz hasonló
esti híreket, a szorító érzést mellkas táján,
befaltam az eddigi életem,
a belek szorgosan végezték dolgukat,
emésztettek és ürítettek, végeláthatatlan
folyamat zajlott.

egy csikorgó, hideg éjszaka költöztem
a karácsonyi ledektől fényárban úszó udvarba,
de akkor még nem tudtam a címet,
nem is érdekelt, csak napokkal később,
azaz a tisztító-kúra savanyú végén

kérdeztem meg a szomszédot, mi a pontos
cím: Szabadság utca 24., rám sem nézett,
úgy mondta, a süllyedő lép, amelyen
évtizedeken keresztül egyensúlyoztam,
hirtelen megszilárdult,
a szeles, sötét, csikorgó télben,
üresben forogtam, mint egy szélkakas,
irányok közt, de nem irányvesztetten;
még leszbikus is lehetek, román tolmács,
motorversenyző, kiállítások kurátora,
de mindenekelőtt:
a szabadság lakosa vagyok.

BÚGÓCSIGA

újra elindulok, ahogy kéthetente mindig,
újra csomagolok, csak épp ami kell,
újra várom, hogy pakolj a kocsiba,
nyeljük együtt a kilométereket,
futnak bennünk a szaggatott mondatok,
útközben a csendek közé ékelődnek,
napi ügyek, telefonok, munka,
ülsz, ülök,
száguldunk a régi életünk felé,
közeledünk a múltunkhoz, hátunk mögött
a jövő integet, mire megérkezünk,
megint este van, csendes az utca, langyos
a tél, a zsinagóga hivalkodó fényeit nézem,
soha nem tudtam betelni velük, árnyékai
nyújtózkodnak felém;
ott a másik lakásban
reggelente harangszóra ébredek,
tolakodó, akár a félrevert lelkiismeret,
itt ezt az utcát minden botlakóvéréől
ismerem, fénylenek ott is, abban a sötét,

szeles kisvárosban, itt megfogod a kezem,
átemelsz a küszöb fölött, mint régen,
amikor először jöttünk,
útközben a falakon a festés szemcséit
tapogatom, az ujjbegyeimbe raktározom,
útközben felleltározom az éveket,
a mosolyaid számával beszorzom,
útközben közeledéseink és távolodásaink
grafikonjait rajzolom, majd kinyomtatom
ott, miközben azt képzelem, az ittlét
ítatóspapír, magába szívja esszenciáink,
hordozhatjuk, ami lezárult, paca a múlt,
körültünk futnak, terjednek vonalai,
búgócsiga, bököm ki vacsora közben,
nem érted, *búgócsiga*, ismétlem,
két nyelés között, feltekeredtünk
egymásra, ránk csavarodott
az otthonunk, ami hol itt van, hol ott,
visszhangozzuk a bennünk
hullámzó, csapkodó tenger moráját.

GYÚJTÓZSINÓR

A december a legjobb hónap. Hull a hó, jön a karácsony, és lehet végre petárdázni. Tavaly szilveszterkor Szila azt mesélte, ők Brassóban a lépcsőházba is bedobtak egyet, aztán elrejtőztek a pincefeljárathoz, onnan lesték, hogyan özönlik ki a lakásokból a sok riadt ember, aki visítózik és sikongat, és a hasukat fogták, úgy nevettek. Nem igaz, mondtam hitetlenkedve, mire ő fogadkozott, hogy itt is megmutatja, ha akarom, és ezzel hecceltük egymást egész nap, hogy mered vagy nem mered, és nem tudom, ki nem merte inkább, de végül nem csináltuk meg.

Idén viszont ki akartam találni egy akciót, valami igazán bátrát. Csak nem volt rá időm, mert végül nem szilveszterre jöttek Sziláék, nem is karácsonyra, hanem előtte egy héttel, mert Viorica néninek, Ionel bátya édesanyjának eltörött a keze, és az ünnepekkor neki kellett segítsenek. Sebaj, gondoltam, kifundálunk valamit közösen, vagy végrehajtjuk a robbantást, ami tavaly elmaradt. Előző este, míg anyáék híradót néztek, titokban ellenőriztem a petárdakészletemet.

Azért titokban, mert anya nem tud róla. Fél, hogy szikra szökken a szemembe, vagy leviszi a robbanás az ujjamat, és mikor játszani indulok a blokk elé, mindig megígérteti velem, hogy nem veszek petárdát a kezembe, én meg hajtogatom, hogy jó, jó, de ígéretet nem teszek, úgysem tudnám betartani. A készletemet a debarében tartom egy cipősdobozban, a régi füzeteim alatt. Van mindenfajta, kicsi, nagy, zsinóros és gyújtófejes. Arra gondoltam, Sziláékkal majd lekéredzkedünk, és kipróbáljuk az összeset.

De a tervem már az elején dugába dőlt, mert mikor megérkeztek, hiába álltam elő az ötlettel, azzal a részével, hogy kint kellene játszani, Anci nénje megtiltotta, azt mondta, ilyen cudar szélben csak meghűlni lehet. Csalódottan forgattam a szemem, Szila is duzzogott, de még mielőtt levetkőzött volna, kivillantott a kabátzsebéből egy petárdafejet. Összenéztünk, és nyomban tudtam, az akció nem marad el, csak a megfelelő pillanatra várunk.

A nagyszobába vonultunk mind, anyáék kávét szürcsöltek, mi majszoltuk a mákos kalácsot, közben mutogattuk egymásnak a fekete fogunkat. Apa és Ionel bátya a Dacia Nováról beszélgettek, amit hozni fog nekünk az angyal. Azt mondták anyáék, ilyen nagy ajándék mellé csak édességet kérhetek, ami nem volt igazságos, mert a kocsit nem én akartam. Persze örültem neki,

apa azt mondta, sokat fogunk majd kirándulni, és ha megyünk mamáékhoz falura, nem kell többet kiálljunk az integetőbe, csak kocsiba pattanunk, és már száguldunk is, amire anya mindig hozzátette, hogy száguldozni azért nem fogunk. Apa azt is megígérte, hogy megtanít vezetni. Nem a városban, hanem mamáéknál, ott nagy a kert, és nem jöhet szembe senki. Szóval örültem a kocsinak, csak aztán anyáék azt is mondták, hogy lehet, nem ér ide karácsonyra, mert messziről jön vele az angyal. Ez már egyáltalán nem tetszett, mert mi az, hogy máshoz odaér időben, hozzánk meg nem?

Ionel bátya szerint vannak típushibái a Novának, de nem rossz kocsis, és legalább alkatrészt könnyen találni bele. Anci nénje elgondolkodva csóválta a fejét, hogy kölcsönt felvenni ilyen bizonytalan időkben, a traktorgyárból is most eresztettek szélnek kétszáz embert. Megütötte a fülem ez a kölcsöndolog, nem egészen értettem, miről beszélnek, és hogy jön ez az angyal ajándékához, de úgy bele voltak merülve a beszélgetésbe, hogy nem hallották meg, mikor rákérdeztem. Anya azt mondta, mindkettőjüknek van munkahelye, különben meg nem kell sokat várni, és az üzlet is beindul, már épül az egyik lába, egy barátnőjét beszervezte az Amway-be, annak meg a sógornője is beállt, hamarosan magától fog menni minden. Jön majd a pénz, a kisujját sem kell mozdítsa. Anci nénje teli szájjal vágott közbe, hogy ő utoljára a Caritasnak hitte el, hogy pénzhez lehet jutni munka nélkül, de rajtavesztett, őt már nem veri át senki. És nyomban hozzátette, mielőtt bárki közbevághatott volna, hogy a lottó az más, az szerencse kérdése, különben sem költ rá sokat. Ti mennyit palltatok el Amway-re, szegezte a kérdést anyáéknak.

Megrúgtam Szila lábát, hogy gyorsabban egye a kalácsot, de ő nem akarta megérteni, a tányérjára tett még egy szeletet. Fújtatva dőltem hátra, közben anya sértődötten magyarázott, hogy ő nem elherdálta a pénzt, hanem befektette. Termékekbe, találkozókba, oktatóanyagokba. Ez mind szükséges a sikerhez, megtérül az utolsó bani is, csak türelem kell. Irigylem a türelmed, jegyezte meg Anci nénje, mire anya, hogy ő könnyen beszél, beleült a készbe, bebútorozott lakást kaptak, az anyósáék munkahelyet intéztek neki, semmiért nem kellett harcoljon az életben. Mondja az, vágott vissza Anci nénje, aki azt se tudja, mi a kerti munka, úgy óvta édesanya a tudódet, én meg a felvételi előtt egy héttel is kapáltam. En nem vagyok hibás azért, hogy nem vitt többre az eszed, kontrázott anya, különben sem erről van szó, hanem hogy van egy álmom, és ezt ne tiporja lábbal senki. Miért ne lehetne úgy élni, hogy nincs folyton görcsben a gyomrom a norma miatt, hogy nem túlórázom heti három-négyszer, hanem ehelyett elviszem a fiamat korcsolyázni, hogy hónap végén is kerül hús a levesbe, és a szőrmesapkát nemcsak

a kirakatból nézem? Anya úgy beleélte magát, hogy a szeme is könnybe lábadt, amitől mindenki megilletődött kicsit, Anci nénye is csendesesen felelte, hogy nem ezzel van a baj, Ágica, hanem hogy igen sokat kockáztattok. A saját műhely is egy csomó befektetés, nem, nézett anya kérdően Ionel bátyára. Ő csendesesen bólogatott, ingatta a fejét, aztán megint bólogatott, aztán apa kérdésére a műhelynyitás előkészületeiről kezdett mesélni.

Én már folytam le a fotelről, úgy untam mindent, de Szila még mindig evett. Odasúgtam neki, hogy meg akarom mutatni a petárdakészletem, mire felcsillant a szeme, és begyúrta a maradékot a szájába, egy darabban szinte egy egész szeletet. Közben Rebi ránk nézett az asztal túloldaláról, miről susmutoltok, kérdezte a szemével, én meg az ajtó felé böktem, hogy jöjjön.

Szinte észrevétlenül osontunk ki a szobából, én bennebb hajtottam az ajtót, lassú mozdulattal, mintha el volnék kalandozva, mintha csak véletlen volna, pedig azért csináltam, hogy ne lehessen a szobából rálátni a folyosó végére, ahol a debaré van. Egy halom üres virágcserep és a szerszámosláda mögül emeltem ki a cipősdobozt, és mindenestül a hálóba hurcoltam. Körülültük, felnyitottam, és előhalásztam a mélyéről a kis dobozokat. Rebi mindenik fajta petárdából tett a tenyerére, közelhajolva szemlélte őket, míg én lelkesen magyaráztam, melyik többlövetű, melyik durran egyet, de hatalmasat, hol kell meggyújtani őket. Az egyiket felemelte a gyújtózsínortól fogva, mintha karácsonyfadísz volna. Mikor próbáljuk ki, kérdezte elszántan. Tavaly lejönni se mertél, mikor petárdáztunk, vetettem oda, mire ő pökhendin csak annyit mondott, az tavaly volt. Vagány akar lenni, hogy tetsszen Norbinak, vihorászott Szila, Rebi erre kiütötte a kezéből az egyik dobozt és lehülyegyerekezte. Ki az a Norbi, kérdeztem, senki, vágta rá azonnal Rebi, Szila viszont magyarázni kezdte, hogy az egyik osztálytársa, és Rebi hiába tapasztotta be Szila száját, azt is értettem, hogy a füzetei tele vannak rajzolva szívekkel, és mindben az ő neve van. Ha nem fogod be, elmondom anyáéknak, hogy ti robbantottatok tavaly a lépcsőházban, kezdett fenyegetőzni Rebi, mire Szila abbahagyta a fecsegést, már csak a nyelvüket nyújtották egymásra.

Mikor csináljuk?, tértünk a lényegre. Hátha elküldenek boltba valamiért, gondolkodtam hangosan, az jó alkalom lenne. Vagy délután mamánál, vetette fel Szila, mire húztuk a szájunkat, hogy ott könnyű lebukni, de mikor eszünkbe jutott, hogy bedobhatnánk a tyúkudvarba, és mekkora kotkodácsolás meg kukorékolás meg riadalom lenne, kezdett tetszeni az ötlet. Vagy kidobhatnánk az ablakból, le az utcára, tűnődött Rebi, de nem volt időnk tovább szólni a tervet, mert motoszkálást hallottunk a folyosóról, el kellett

tüntetni a készletet. Kapkodva hajigáltuk a dobozba a petárdákat, mintha már meg volnának gyújtva. A dobozt az ágy alá toltam, aztán fületünk. Bent is rágyújthatsz, mondta apa, mire Ionel bátya, hogy úgy megszokta otthon, jól sem esik, ha nem hidegben szívja. Menjünk mi is az erkélyre, pattant fel Szila, kiszaladt apáékhoz, mi meg utána.

Ági nagyon beleélte magát, de te maradj józan, nem szabad egy lapra tenni mindent, mondta Ionel bátya, miközben tüzet adott apának. Pedig nem lehet másképp egyről a kettőre jutni, húzott mélyet apa a füstből, aztán elgondolkodva ingatták a fejüket. Én a madáretetőnket mutogattam Rebiéknek, közösen ácsoltuk apával, az erkély korlátjára volt erősítve. Volt neki alja, fedele, oldala viszont nem, hogy kényelmesebb legyen a madaraknak, és mi is lássuk őket. Cinkék és verebek jártak hozzánk, cinkéből többféle is, az egyiknek fekete, a másiknak kék volt a feje búbja. Azt is elmondtam, hogy keccmagot csak sótlant szabad kitenni, a sótól szomjasak lesznek és elpusztulnak. Aztán megmutattam a lényeket. Az erkély alatt kert van, magyaráztam suttogva, a járda kicsit odébb halad el, ezért ha innen dobunk ki egy petárdát egyenes vonalban, az nem eshet senkinek a fejére. Erre felcsillant a szemük, bólogatni kezdtek.

Én léptem elsőnek a szobába, mire anyáék elnémultak. Miről beszél-tetek, dobtam magam anya mellé a kanapéra, és kezembe vettem egy szelet kalácsot. Semmiről, mondta anya, vigyázz, ne morzsáld össze a csergét, adott kistányért a kezembe. Anci nénje egy pillanattal később ocsúdott. Nem fáztál meg, húsom, ölelte át Rebit, vedd le a kabátodat, mielőtt bemelegszel, és már húzta is le a cipzárját, közben rám sandított. Erre én anyára néztem, ő megsimogatta a fejem, és egyből tudtam, hogy hiába volt kérélem, magyarázat, nem tudott lakatot tenni a szájára, elárulta a titkot Anci nénjének. Hamarosan mindenki tudni fogja, dühöngtem, és szerettem volna számonkérni, megszidni őt, amiért nem tartotta be az ígéretét, de Szila már a küszöbön toporzékolt, hogy ne töltsük az időt, úgyhogy feltápáskodtam, és ismét a hálóba mentünk.

Nem volt időm anyán meg Anci nénjén meg az István bátya ügyén gondolkodni, mert a tervet kellett kidolgoznunk. Úgy egyeztünk, készenlétkben állunk, és amint lehet, indul az akció. Óvatosnak kellett lennünk, mert anyáék már nem a nagyszobában ültek, elkezdték készíteni az ebédet, jövés-menés volt a lakásban. Rebi az ajtóra tapasztotta a fülét, hallgatózott, ezalatt én előhúztam a dobozt az ágy alól, és teletömtük petárdával a zsebünket.

Következő lépés a gyufaszerezés volt, kisüdürogtünk a konyhába. Apa és Ionel bátya krumplit hámozott, anya hagymát vagdalt, Anci nénje húst.

Szila a madáretetőről kezdett fecsegni, hogy ő is szeretne egyet, Rebi szökdecselet, énekelt, ugrándozott, ezzel terelték el a figyelmet rólam. A skatulya az aragáz mellett hevert, odasomfordáltam, aztán egy hirtelen mozdulattal elkaptam, és a zsebembe sülyesztettem, gyorsabban, mint ahogy a Mikulás veszi el a levelet.

Ekkor csörrent meg a telefon. Anya a nagyszobába sietett, én pedig a többiekre kacintottam, hogy minden rendben. Nem, most készülünk odatenni az ebédet, hallatszott bentről. Délután nem érsz rá? Na, várj, megbeszélem. Ekkor anya Anci nénjét szólította, aztán kis susmutolás után azzal állítottak ki, hogy felfüggesztik az ebéd főzést, megyünk megnézni István bátya boltját. Anci nénje csipőre tett kézzel nézett körül a konyhában. Ezt a hűtőbe, kapta fel a húsos tálat, a pityókát meg tedd vízbe, hogy ne barnuljon meg, adta közben az utasítást apának. Ténferegve vártam az indulást, mikor Szila a blúzomnál fogva a szobába rángatott, Rebi már ott várt. Maradjunk, és amíg nincsenek itthon máamáék, végrehajtjuk az akciót, rukkolt elő az ötlettel. Erre lelkesen bólogatni kezdtem, már csak keresni kellett egy jó kifogást.

Rebi találta ki. Elgyengült arccal Anci nénje elé állt, hogy fáj a torka, nem szeretne kimenni a hidegbe. Egyéb se hiányzik az ünnepre, forgatta a szemét Anci nénje, összehúzott szemöldökkel tapasztotta Rebi homlokára a tenyerét, nincsen lázad, mondta, közben a háttérből mi is óbégatni kezdtünk, hogy ha ő maradhat, mi se akarunk menni. Egy kis tanácskozás után anyáék belementek, hogy maradjunk. Aztán jók legyetek, búcsúztak, és ránk zárták az ajtót.

Síri csendben vártuk, hogy a lépések elhalkuljanak, aztán ujjongva csaptuk össze a tenyerünket, végre indulhatott az akció. A bejárati ajtó zárva volt, ezért nem mehettünk le, az erkélyajtót pedig csak apa tudta becsukni, mióta elromlott, ezért úgy döntöttünk, a konyhaablakból fogunk petárdázni. Kiszámoltuk, kié legyen az első dobás, ecc-pecc, rám esett. Berezeltem. Engem ismernek, ha valaki meglát, elmondja anyáéknak, aztán kapok egy nagy szidást. Húztam az időt, gondolkodtam, mi legyen, majd hirtelen azzal álltam elő, ha valaki megcsinálja helyettem, elárulok egy titkot, még hozzá hatalmasat.

Milyen titkot tudhatsz te, biggyesztette az ajkát hitetlenkedve Rebi. Olyat, amit csak nagyon kevesen, válaszoltam titokzatosan, és láttam rajtuk, furdalja őket a kíváncsiság, épp csak egy hajszál kell, hogy valamelyikük beadja a derekát. Anyutok már tudja, de akkora titok, hogy nektek nem árulhatja el. Dobom én, ki vele, vágta rá Rebi követelőzőn. Vigyorogva ad-

tam át a kezemben tartott petárdát, aztán civakodni kezdtünk, hogy mi legyen előbb, a titok elmondása vagy a dobás. Végül muszáj volt kiböknöm, mit láttam a bemutatón, mert Rebi mozdulni sem volt hajlandó, míg nem mondtam el. Uhh, azta, de durva, hüledeztek, Szila meg gyanakodva faggatott, biztos csak ennyit láttál? Mereven bólogattam, hogy ennyit, semmi mást, mire Szila viháncolni kezdett, hogy biztos egyebet is csinálnak, meg kéne lesni őket. Pfuj, fintorgott Rebi megvetően, és kivette a kezemből a gyufát. Ott gyújtom meg?, mutatott a gyújtózsínór végére.

Szila kinyitotta az ablakot, és elmagyarázta Rebinek, hogy nagyot lendítsen a petárdán, nehogy az erkélyen robbanjon fel. Rebi figyelmesen mérte fel a terepet, aztán meggyújtott egy gyufát, reszkető kézzel közelítette a petárda zsinórjához. Au, fújta el gyorsan a lángot, ez szinte megégetett. Tudtam, hogy beszari vagy, legyintett Szila becsmélőn, mire Rebi elszántszerűen pillantott rá, meggyújtott egy újabb gyufát, a zsinórhoz tartotta a lángot, és már dobta volna ki az ablakon a petárdát, lendítette volna át az erkélyen, mikor a madáretetőre egy cinke szállt. Ahogy megpillantotta, rémület ült az arcára, lefagyott. Dobd már, kiáltotta Szila, fel fog robbanni, de Rebi meg sem mozdult. Dobd már, kiáltotta Szila ismét, és rémülten nézett körbe, aztán hirtelen a krumplis edényre mutatott. Ott a víz, dobod a vízbe, hogy elaludjon! Nagyon lassan történt minden.

Rebi karja végre lendülni kezdett, haladt, haladt, aztán elengedte a petárdát, az repült, lassan, ívesen, inkább lebegett, átbegett az orrom előtt, bele éppen a krumplis edénybe, az pedig vulkánná változott, kitört, spriccelt, zihált, zúdult, lövellt a krumpliláva, és beborított bútort, falat, plafont, telefröcskölte az aragázat, a kagylót, lassan, hömpölyögve csurgott végig az arcunkon.

ÉN, JÁKOB

Elmosódnak a táj kapaszkodói, a létrafokok
letöredeznek, s ha azt mondom, lajtorja
volt ez, amin valami képzelt magasságba
jutottunk, már nem hisznek nekem, és
csodálkoznak, miért cipelem azt a két
rudat, egyiket a jobb kezemben, másikat
a bal kezemben, pedig elég lenne két lécs is
akár, az egyiket nevezném egyik létrafoknak,
a másikat másik létrafoknak nevezném,
vagy két istenverte ág, bármely fa ága
levelestől, madarastól, az egyikén állnék,
a másikkra lépnék, az egyikén állnék,
a másikkra lépnék, de ezen a helyen most
nem találni ilyet, s ha nem találni, hát,
nem keresem tovább, s akkor a rudak
görcsös félegyenesei között arra gondolok,
s már eleven testként moccan a felvetés,
hogy talán elég lennél te, és elég a vállad,
elég lennék én, és elég a vállam, hogy
ismét eljussunk abba a képzelt és szédítő
magasságba, ahol majd elmosódhatunk
mi, táj kapaszkodói, létrafokokként
letöredezhethetünk, s ha azt mondod, lajtorja
volt ez, amin valami képzelt magasságba
jutottunk, már nem hisznek neked, és
csodálkoznak, miért cipelted azt a két
karót idáig, és viszed tovább, egyiket
a jobb kezében, másikat a bal kezében.

HAJNALIDŐ

Van szebb idő a hajnalidőnél?, a kábaság után,
a kirajzás előtt a hajnalidőnél
szebb nem lehet,
kábaság és kirajzás között a fényben

perc nem marad fénytelen, az éj leple alatt,
Holdsarló suttogása mentén valaki
ismét megáldja a tájat,
s a visszfény sugarán újjászületik
a hajnal csodája, mintha kincset találnál,
mitévő légy

a kinccsel?,
úgy vesz hátára, s ragad el minden emlék,
emlék torz áradása, ahogy háborgó tenger
sodorna messze,
hová cibálhat, mely partoknál
tehet le,
hozzátesz valamit egyik nap a másik naphoz?
valaki egyszer kiszól a házból,
maradj,

ne indulj,
senki nincs, ki ellentartana, szembeszegülni
nem tudhat senki,
mitévő légy

a kinccsel?, s oly
részvétlen közönnyel múlik el a nap, amilyen
csöndben az álom suhan el, oly észrevétlenül.

BŰNRÉSZ

vádlott elmúlt nyara napon hagyott pihehús
lehetőségekkel tele idézem a rothadás édese
a visszavonulás illata idézet vége

vádlott feltehetően instabil vö. szakorvosi jelentés harmadik oldal
alja páciens (vádlott) beszámíthatatlan ki döglegyekként hivatkozik
legközelebbi hozzátartozóira illetve a meghallgatáson
így nyilatkozott idézem nekik azt duruzsolom
jobban is vigyázhattak volna ránk
az emberek soha nem akartak
megérteni minket idézet vége

tisztelt esküdtek vádlott érvei szögletesek ha egy
hasonlatot részemről is megengednek lőporos hordók
belőlük százsínű lángnyelvek csapnak ki

vádlottat tájékoztattuk hogy A. a vádalku
lényege nem a kufárkodás B. a legnagyobb
büntetést nem mi mérjük míg vádlott
a következő kérdést szeretné a tisztelt
esküdteknek feltenni miért egy tárgyaláson
kell ezt először hallanom

a bíróság kérésére vádlottat utasítjuk
kerülje a szemkontaktust tartózkodjon
a költői képektől és túlzásoktól
szorítkozzon az igazságra a valóságra a
lényegre és ugyan vádlott szeretne
együttműködő lenni

napról napra egyre jobban fél idézem
ebből a cellából a lelkiismeret börtönébe
kerülni idézet vége

SORSVONAT

Az állomás peronján várakozó két ember nem hasonlított egymásra. Csupán a kopott pad, amelyen ültek, képezett közöttük egyfajta kényszerű közösséget.

Egyikük – már csak külsőségeiben is – igen egyszerű paraszt, talán hajléktalan benyomását keltette, az ingéről hiányzó néhány gomb, az évek óta koptatott barna zakó, nadrág, meg aztán a nyáridőben viselt poros bakancs – mind magukért beszéltek. Öregember volt már.

A másikról lerítt a pontos alaposság, bár egy avatottabb szem talán meserkéltnek könyvelhette volna el.

Finom szövetből szabott fekete öltönye, nyakkendője, fehér inge, kifogástalanul kezelt cipője, valamint a napfényben meg-megvillanó szemüvege – egyaránt ápoltságról, megfontoltságról tanúskodott.

Egyenes derékkal ült, tekintetét – mintha túlzott figyelemmel – a sínekre szegezte.

Néhány percnyi hallgatás után – miközben még csak egyetlen vonat sem zakatolt át az állomáson – a viseltes öltözetű, arcán megbékélt mosollyal, minden bevezetés nélkül mesélni kezdett:

– El tudja-e képzelni maga, mit jelent úgy a világra jönni, hogy aztán amikor a csecsemő először nyitja ki a szemét, és nagyon éhes, senkit sem lát maga körül, csak szörnyű bűdösséget és hideget érez? No, hát úgy nézzen rám, hogy ez a csecsemő én vagyok, csak valamennyit nőttem meg ráncosodtam azóta.

– olvasta-e valaha a Bibliát? – kérdezte, talán túlon túl halkán az úriember kinézetű anélkül, hogy szemét elfordította volna a sínekről. – Előrebocsátom, hogy ami a foglalkozásomat illeti, preparátor vagyok. Hullákat kozmetikázok, mondhatnám, a lélek használt öltönyeit alakítom ideiglenesen elfogadható állapotúra csak azért, mert az emberek túl nagy hangsúlyt fektetnek a külsőségekre.

Én lelkiismeretesen végzem ezt a fölöttébb igényes feladatot, bár meggyőződésem, hogy teljesen felesleges.

Munkámból fakadóan igen elmélyültem a Szentírás tanulmányozásában, és tudja, arra a következtetésre jutottam, hogy ez a mű tökéletes, kivéve a Genézist, vagyis a teremtést.

Jól figyeljen! – és hangja hirtelen durván erőssé vált: Nem létezne a halál, ergo: sem az én jól fizető, de visszataszító foglalkozásom, ha az első emberpár nem téved.

De kérdem én: Isten, az ő tökéletességében, nem óvhatta volna meg legértékesebbre tervezett teremtményeit az eredendő bűntől? Nem vezethette-e volna őket kézen fogva a helyes úton? Elégnek tekintette-e az intő figyelmeztetést? Hiszen a Teremtőnek tudnia kellett, hogy az ember kíváncsisága folytán óhatatlanul elbukik. Vagy talán ez is a cél? Érti, amit mondok? Erre adjon választ nekem! – sziszegte élesen.

A kopott öreg ugyanazzal a szelíd mosollyal az arcán, mintegy válaszként, csendesesen mondta:

– Maga nagyon szépen beszél, a legjobb pedig az lenne, ha én mindezt meg is érteném. Isten? Velem például mit akart? És mit akar még tőlem? Miután végigkoptattam az árvaházak ágyait, és nyomorultul, szeretet nélkül nőttem fel, öregedtem meg, megéri-e még nekem bármilyen keveset is gondolkodni?

A fekete öltönyös most lehalkította a hangját:

– Ön persze nem tudhatja, de nekem szilárd meggyőződése, hogy a világon semmi sem történik véletlenül. Higgye el nekem, az ön ingéről egyetlen gomb sem szakadt le oktanul és célszerűtlenül. Minden jól meghatározott szabály szerint működik. Hallott-e a párhuzamos világokról?

Persze hogy nem – válaszolt önmagának.

Hát tudja meg, nem kizárt, hogy halott szülei, akiket soha nem ismert, valahonnan látják, figyelik önt, persze egészen más szemmel és hozzáállással, mint születésekor tették.

Kétlem, hogy olyan közegben tartózkodnának, ahonnan pozitívan befolyásolhatták volna élete menetét, másképpen kétségkívül megtették volna. De hát mi történne, ha mindnyájan egyformák lennénk? Létezne-e egyáltalán öröm, netán boldogság?

– Tudja-e maga, mi az én örömöm? – kérdezett vissza az öreg őszinte derűvel. – Hát az, hogy nemsokára befut a vonat, amivel én a legközelebbi kisvárosba utazom. Ott leszálok és bevonulok az örültekházába. Ingyen eszem és alszom, és amikor öt-hat hónap múlva kijövök, a kevéske megspórolt nyugdíjamból veszek egypár juhot. Aztán kimegyek a mezőre, meghúzom magam valahol, és pásztorkodom. Vannak ám terveim nekem is – és jóízűen nevetni kezdett.

Valahol, nem is olyan távol, felvisített a vonat.

– Ez az! Hallotta? – csillant fel a ráncos arc.

– Igen sajnálom, hogy ön sem értett meg engem, talán nem is nagyon akart – mondta szinte szomorúan a szemüveges – először pillantva társára. – Kár, pedig valamivel boldogabbá tehettem volna. Apropos, tudja-e, ki a leggazdagabb ember? Az olyan rongyos nyomorult, mint ön, de csak halála után, hiszen ő akkor már sokkal többet tud, mint mi, relatív jólétben élők itt, ezen a sárgolyón. Ő akkor már ismeri az általánosan érvényes LÉNYEGET (csaknem betűnként hangsúlyozta a szót), amelyre mi itt csak áhítózunk. De jöjjön, sétáljunk odább, azonnal érkezik a vonatunk.

Az öreg élénken felállt, és együtt ballagtak az állomás túlsó vége felé a sínek mentén. A vonat már a kanyarban vágatott.

– Itt most megállunk – szólt szinte parancsolólag a fekete ember. – Pontosan ezen a helyen lesz a harmadik vagon ajtaja. Mindig arra szállok fel. Igen kényelmes.

Az öreg nem ellenkezett.

– Nézzen csak jobbra! – szólalt meg ismét a preparátor. – Látja, ugye, a vonatot? Mintha csak értünk küldték volna. – És először ő is felnevetett. Nevetése átragadt a toprongyosra, és végül már mindketten féktelenül hahotáztak.

A vonat szinte észrevétlenül futott be az állomásra. A kopott öreg is szinte észrevétlenül tűnt el a sínek között. Csak a mozdonyvezető látta a történeteket.

Az öltönyös ember – ápolt arcán mintha az öregtől átvett megbékélt mosollyal – ellenkezés nélkül tűrte, hogy kezére kattantsák a bilincset.

– Látták-e egyáltalán azt az embert? – kérdezte a hatóság embereitől. – Nem volt már semmi esélye ebben az életben. Istenem, milyen mérhetetlenül gazdag lehet már!

A báméskodók riadtan és értetlenül néztek egymásra. Pár óra múlva már ismét üres volt az állomás. Csupán két ember ült egymás mellett a peron kopott padján. Semmiben sem hasonlítottak egymásra.

A BALFASZ ÉS MÁSOK

A balfasz életében minden összefügg. Az ő esetében minden, balfasz-ságát hangsúlyozó tényező összejön. Van úgy, hogy nagy dioptriás szemüveget kénytelen viselni, de nem feltétlenül. A szemüveget tekintve amúgy sem maga a lencse a lényeg, hanem a ragtapasz, amely a balfasz-szemüveget itt-ott összetartja. Ha ez nem volna, érvényét veszítené az eszköz. A szemüvegnek nem lenne sem oka, sem rendeltetése.

A balfasz kezében almacsutkát szorongat, tenyere ragacsos tőle, de nem számít. Szemetesvödröt keres, ami persze a közvetlen közelében áll, a sarokban.

De hát éppen ez a baj: túl közeli, túl nyilvánvaló. Kiesik a balfasz látóköréből, ő síkok, vonalak után vizslat, amelyeknek sima mértanisága megoldhatná tájékozódási gondjait. A szögeket nem szereti. A keresgélésnek úgyszintén hosszúra kell nyúlnia időbelileg, különben a balfasz kihullna önnön balfasz-ságából, valami mást kellene keresnie, valami önállóságot, spontaneitást, ami az ő esetében érvénytelen, tehát hiábavaló munka lenne.

Végül valami módon mégiscsak jelez a vödör, talán élénk, krómvörös színe által. A balfasznak észre kell hát vennie, a vödör rákényszeríti jelenlétét.

Ő, a balfasz viszont hirtelen gyanakvóvá válik, sandán pislant a vödör felé, de nem közelít. Az almacsutka sem akar megválni az összeszorított tenyértől.

A balfasz tehát hátat fordít, zsebre vágja az almacsutkát, megnyalja markát.

Minden marad a régiben. Változatlanul és meghatározatlan ideig.
A vödör unottan ásít utána.

A cirkuszista egészen más:

Nem kimondottan légtornász, de az is, nem kimondottan állatidomár, de az is, nem kimondottan bohóc, de főleg az.

Ömlik, árad belőle a szó, az alaptalan bizonyítási szándék, a hamis terv. Mindig másoknak és nem ritkán másokért beszél. Mások helyett leginkább.

Nem tekint magába, hiszen ő nem is létezik mint egyén, csak mint naponta változó szereplő.

Üres zsebbel üzleti telefonhívásokat követel, félbeszakít gyűlést, összejöveteleket. Elvárásai vannak, csak legmagasabb szinten hajlandó tárgyalást mímelni.

– Ki itt az igazgató? – kérdi az újonc titkárnőtől. – Mit képzelnék, mindig várok még ebben az előszobában? Ne szöszmötöljenek a hátam mögött, mindent látok, mindent hallok. A rejtett integetéseket, jelzéseket is. Tehát vigyázat!

Óvele nem vitatkozik senki.

Őt egyszerűen szemberöhögik.

Villont viszont jobb elkerülni.

Pedig nem hétköznapi figura – mondják.

Még akkor sem ajánlatos összefutni vele, ha, tegyük fel, magában dudorászik a macskaköves sikátoron, és ajka szegletéből holmi barátságot sugalló mosolypenge villan elő.

Neki teljesen mindegy a halálnem, egyszerű rímtéma, kérdezzeti, elemezgeti...

Tehát nehogy arra vetemedj, hogy közhelyesen ráköszönj, mert ha észrevesz és visszabólint, megtörténhet, hogy még ugyanazon az éjszakán megír, kifoszt és eltemet.

EGY SZÜLETÉS NAP VÉGKIFEJLETE

Az előzmény

Mondhatnám, hogy idegen voltál? Semmiképpen. Talán inkább valami olyan furcsa bolygó, amelyről mindig tudtam, de amelyet sok fényév választott el tőlem, amelyhez életem pályája a lehető legritkábban közelített, egy emberbolygó, akivel nagyon kevés szót váltottam, de ezek a gyér szavak egy idő után mindig leülepedtek bennem, és ott lüktettek mintegy visszhangként következő találkozásunkig.

Ez a furcsa kapcsolat tette, hogy barátomnak tekintettelek, szóval el-elvétett jelenléted, kevés, jól megmért szavad és a többi, ami megkülönböztetett számtalan bőbeszédű és magas eszméjű ivócimborámtól.

Harmincharmadik születésnapodon beállítottam kis, bérelt padlásszobába, persze hívatlanul, egyedüli vendégként, és különösebb bevezető mon-

dóka nélkül újságpapírba tekert, ragasztószalaggal átkötött csomagot nyomtam a markodba.

Szó nélkül átvetted, majd hideg csapvízzel felöntött neszkávét tettél elém plastikpohárban, kanál nélkül, hadd kavarjam fel régi szokásunk szerint a hosszúkás kávéstasakkal. Mindketten mosolyogtunk, aztán, miközben a kávévét szürcsölgettem, kibontottad a csomagot.

Három, durván megmunkált, rozsdás és ijesztő méretű szeg volt benne. Olyan, amilyent talán csak sok évszázaddal ezelőtt lehetett kapni holmi római piacon vagy kovácsműhelyben. Magam sem emlékszem, mikor és hol szereztem őket.

Egyáltalán nem lepődél meg, mindössze a szokásosnál kissé figyelmebben fürkészted a cigarettafüstből fel-felbukkanó, ide-oda ugránczó szembogaramat. A további események aztán önmaguktól gyűrűztek tovább, huszonegyedik századi sorsodnak (sorstalanságodnak?) köszönhetően.

A piactér hatalmas pókhálóhoz volt hasonló. Pontosabban különböző, távolabbi rögzítópontokból kiinduló számtalan keskeny utcácskából tevődött össze, amelyek egy központi arénában találkoztak akarva-akaratlanul, bárhonnan bármerre vették is kezdeti irányvonalukat. Itt, a modernnek tervezett, de erőltetett ízléssel kialakított piactéren zsúfolódtak össze a tökéletes rendszertelenséggel egymásba toluló, rikító színekben förtelmetlenkedő butikok is. A központi padok a koldusok tanyáját-fekhelyét képezték, de homogén réteget alkottak itt ugyanúgy a hajléktalan félkegyelműek, a drogfüggők meg a lázadó különcök is. És attól a bizonyos naptól kezdve te is közéjük tartoztál. Első rendhagyó éjszakádat egy kopott padon töltötted kartondoboz-takaró alatt. Hideg, csillagos éjszaka volt.

Kora reggel azonban már munkához láttál. Először is „átlépésed” keltekeit, tartozékait kezdted gyűjtögetni, úgymint hosszabb-rövidebb, gyakorlatlan deszkadarabokat, szegecsket, csavarokat, különféle szerszámokat. Persze, rövidesen megjelentek a szájtáti, bamba sznobizmusba görcsölődött idegenek, deszkavékony vagy bálnatestű turisták, egyszerűen kíváncsiak vagy neurotikusan rángatózó nézelődők, akik rágógumit kérődzve kérdezősködtek, ám kevésbé értve egymást, nemsokára előkapták videokameráikat, fotómobiljaikat, és éhesen hunyorogtak minden vezércikket sejtető eseményre hatalmas dioptriájú szemüvegeik mögül. Ahogy koporsód, amelynek ácsolásán munkálkodni kezdtél, formát kezdett ölteni, a báméskodók száma is hatványozottan megnövekedett, mert tény, hogy mégiscsak egyedi jelenség voltál te ott deszkáiddal, szegecsjeiddel, mérőlécceddal. Nem siettél, meg aztán a koporsót is a lehető legigénytelenebbre tervezted. Minden simán ha-

ladt volna, csakhogy bizony előfordult, és nem is egyszer, hogy bekísértek a rendőrszere igazolás és úgymond kioktatás végett, de hát nem lévén sem különösebb csend-, sem rendháborításról szó, pár óra után szabadon engedtek.

Végül a koporsó elkészülvén, méretre kipróbáltatván, a látszólag egyszerűbb, ám sokkal nagyobb erőt igénylő munkába vágta. Természetesen két nagyon masszív, súlyos farönkre volt szükséged, mely kellek biztosították volna majd koporsóba kerülésed végső aktusát. A rönktelep a város szélén húzódott, onnan cipelted két napon keresztül az embertelenül súlyos gerendákat a piactérig, elkerülve a szélesebb és forgalmasabb utcákat, nehogy egyéb bonyodalmakba keveredjél. Miután sikeresen teljesítetted ezen utolsó feladatodat is, lihegve, csaknem önkívületben aludtál huszonnégy órán át egy bokor árnyékában. Másnap, valamennyire feléledve, néhány erős vaskapoccsal összeillesztetted a kereszt két elemét. Végeztél hát. És én mindezt láttam, sőt, napról napra figyelmesen követtem, de nem szólhattam közbe, nem annyira gyávaságom, mint inkább fatalista, talán beteg elkötelezettségem miatt.

A végkifejlet

Körülbelül tíz nappal az előkészületek megkezdése után hozzáfogtál végső fellépésed véghezviteléhez. Kevéssel hajnalhasadta előtt, egy gránitkőre állva néhány szót intéztél az immár szép számban összesereglett tömeghez.

Kopott, koszos farmered, szakadozott kockás inged jelét sem adta valamiféle karizmatikus kisugárzásnak, szöveged sem volt különb: – Anyám azon a napon szült engem, amely megengedhette, hogy ezen a napon eltávozhassak – így kezdted beszédedet: – Higgyék el, nem én akartam ezt, hanem az események alakulása. Valaki nemrég megemlékezett harmincharmadik születésnapomról, ajándékát pedig méltóképpen meg szeretném hálálni. Nehogy azt higgyék, hölgyeim és uraim, hogy közeli távozásom a legkisebb mértékben is megváltoztatja majd életük menetét. Nehogy azt higgyék, mert csalódní fognak, azt pedig nem szeretném. Az egyetlen változó alany én magam leszek. No, lássunk hozzá!

Ráfeküdtél a keresztre, a lehető legmegfelelőbb pozícióban, majd kezdedbe vetted az első irdatlan szeget. Két lábfejedet egymásra helyezted, és a jobb kezdedben tartott kalapáccsal hatalmas erejű csapást mértél a szeg kocka alakú fejére, amely azonnal szinte tövig hatolt a fába. Sokan hisztérikusan visítozni kezdtek, rádöbbenve, hogy túllépted a határt, hogy több ez egy jól felépített színjátéknál. Sötét vér csordult elő az immár összekovácsolt lábfe-

jekből, ám furcsa módon fájdalmat nem éreztél. Csupán valami zibbadás-féle húzódott fel egészen combod közepéig. A második szeget pár perccel később bal csuklódba ütötted, ekkor már ellenőrizhetetlenné vált a tömeg, egy ferde szemű nő elájult, sokan mobiltelefonjukon klimpíroztak veszettül. Teljes lett a nyelvzavar.

– Jöjjön már valaki! – hörögted rekedten. – Még maradt egy szeg!

Szinte könyörögve néztél körül, ám az imént oly kíváncsi embergyűrű mintha hirtelen eltűnt volna. Akkor, egyetlen szabad kezeddal inged zsebéből papírcetlit, ceruzát kapartál elő, és maradék erőddel írni kezdtél valamit. Sikerült befejezned, mielőtt a mentősök megérkeztek. A papír a kockakőre hullt, ott hányódott, végül én vettem fel. Kedves, naiv, születésnapi köszöntővers volt. Szövegét több okból kifolyólag nem közölhetem.

Téged természetesen elvittek valamerre, a nép is lassacskán szétszéledt. Már esteledett, mire örvénylő gondolataim engem is hazasodortak. Mindent összegezve elmondhatom, hogy végignéztem egy ember részleges születését és halálát. Sőt, személyesen hozzájárultam mindehhez. Azóta is úgy érzem, nagy a tartozásom. Meggyőződésem, hogy az utolsó, harmadik szeget nekem kellett volna beütnöm a keresztfába. A végkifejlet teljessége végett. Itt azonban tévedtem, sőt, óriási mulasztást követtem el, amelynek súlya minden bizonnyal életem végéig kísérteni fog, hiszen barátod, ítélőbírád, tökéletlen hóhérod voltam egy időben, és mindez egy furcsa, de elkerülhetetlen dráma kedvéért.

Néha látom (álmodom?), hogy elindulsz velem, valahonnan nagyon távolról a város irányába, kikötünk a kis padlásszobában, és elém teszed a jéghideg csapvízzel felöntött nesz kávét, persze csak úgy, kanál nélkül. És szó nélkül, rebbenéstelen szemmel figyeled a sűrű cigarettafüstből előbukkanó, zavartan ide-oda ugráló szembogaramat. Hát ennyi volt... egy születésnap... a harmincharmadik.

Lászlóffy Anna

(MERENGŐ)

A testből kifagy a lüktetés. Kéken csillogó körvonalakat látok a vénák kétharmadánál. Amit mozgatok, az nem lehet a saját kezem. Ez a márványközeli hidegség.

A fény a csillogáson túl bezavar. Arra ösztönöz, hogy szakadjak el mindentől, ami összehúz. Ahogyan kinyílik a szem, úgy lesz a bőr nedves a kiömlött tengervíztől.

Kiáltásaimat nem derengik már soha vissza a csillagok.

NAPLÓM

*A cigarettához
és a szalonkabáthoz te vagy a hit. –
ez Kosztolányi, mondtad, szívzaj
és miegymás, erről beszéltünk,
illetve nem, párnák közt az arcod,
festett rózsák, diadalmi ének,
szentvagyyszentvagyyszentvagy és örült,
valahol Istenbe szerelmes*

*

csipkébe vont kéz öleli a teli bögrét,
úgy osztogatja a cigarettát is, benn
a házban falra mázolt emlékek,
így bámuljuk nap mint nap egymást,
a rögzített pillanat és a valóság

*

visszajátszható lettél az emlékeimben,
hangtalan ismétlődik a lélekszakadás

*

nem tudom, miért csináljuk ezt,
hogy ülünk és hallgatunk a nyitott
ablak alatt, távol a fáktól,
fehér gőzt lélegezve be, fújva ki,
egyetlen pontba süllyedten
várakozva, elfeketedett látásunkban

*

égből hulló boa, marabu,
hermelin, cukrászsütemény a sár,
és mézzel van sodorva, és havazik,
minden tele ezzel a *törött cukorral*

*

az üveghegy tetején üvegpalota,
az üvegpalotában üvegszobák,
az üvegszobák körül üvegcsillagok,
az üvegcsillagok között üvegsárkány,
az üvegsárkány szájában üvegtojás,
üvegtojásban rekedt üvegéjszakánk

*

álmaimban mindig szűk helyen
lélegzem, sötét fák fedik el arcod
alakját, mély a tó, és üres a ház

*

láthatod, végül mégsem marad
más, damasztal terített asztalunkon
bor a megmásíthatatlanság

*

álmainkban felfelé tartott
zuhanásunk, az eget is így
érintettük meg, karcolhattuk
végig körmeinkkel, mint
finom jégfelületen hagytuk
a repedéseket szertefutni,
tovább roncsolva az áttetszően
felsebzett vonalakat, majd
a belenyugvás tejfehérjével
engedtük a nyakunkba szakadni
ezt az ellehetetlenülést

SZERET

advent

A mindennel maradtam,
és a legtöbb, amit tehetek érte,
az a lenyelt pupillák
elraktározása:
nem a szárított gyümölcsökön
van itt a lényeg, hanem
a kútból felhúzott időn,
hogy magadra öltötted
a legfontosabbakat
megundorodva a mézben
élősködő levegőbuborékoktól.

kalács

Utolérte a megszentelt napokat –
sót szórt a lángokba,

elaludt a hó ölen, megfordult,
és a fogaival törte fel a diót,
megőrölt szeretetét szétosztotta
a két napig kelt tésztán,
felgöngyölítette, leragasztotta,
majd egy ronggyal fényesre kente,
és egész éjszakára sülni hagyta.

ünnep

Angyalhajat növesztettünk,
hogy legyen mivel díszíteni a fát.
Mégfoztuk saját kezeinket,
a tükörképünk felé sóhajtottuk.

szeretlek,

és a legnagyobb örömünkkel
pördültünk meg,
ha mások becézni próbáltak.

ha

Benned sétálnak.
Kitaposták az ereket a szíved felé.
Ha útjukban megállnak,
ellehetetlenítik a véred áramlását,
és meghalsz.
Ha sikerül a szívedhez érniük,
elbújnak annak jobb kamrájában.
Beleolvadva a dobogásba
időtlenül teszik a szerelmedet.

nap

A ház mindig csak a kanyarig létezik,
amíg ketten integetnek előtte a távozásnak,
ahol az újévet magunkhoz
vesszük, amikor szembenézünk
egymás csendjével, amely után
nem feledkezünk meg semmiről igazán.

Ayhan Gökhan

MEGLEPI A KIKÖTŐ A HAJÓT

harmincnyc éves férfitest, vetkőztetem, ahogy
a vetkőzés szabálya megkívánja,
ruhalevétel: kikötő lep meg hajót,
szép test? formás test? nő megkívánja?

kikötő lep meg hajót váratlanabbul, ahogyan
meglepődöm a testemen,
nem látszanak az ütésnyomok,
a fizikai fájdalom eredménytelen,

hatása egyféleképp mérgez, mint olaj a talajt,
medrét a mentális fájdalom,
a verbálisan kapott
megalázást kiválthatja,

a verbálisan kapott szenvedést:
gyümölcshús az érést.

ÁLLATOK

mintha ez az állatfaj a világ utolsó mondata volna,
körbevesz, megszagol, fenyeget,
utolsó mondatfaj az állatok nemzetségéből,
jelentésével öregszik, orrával mentetet,

nem a határozott mondatok fajtája ez a tüntetőleges lépést
produkáló, közeledést átlépő jelenség, a megtett-mondat,
úgy egy erdőégést végighallgatnom, sikeres kísérletezést,
hogy nem vagyok egyedül, nem vagyok égéstermék, ha fül van,

s ez a van fül egy másik égéstermékbe hallgat bele, más mondat
föltette kísértés zenéje, könnyörület, igen, könnyörület,
egy erdő végbélrendszerén átpréselt hang, nem fér kétségbe,
nem biztosít reményre, robbanást előidéző állatokkal érkezem

a mondatok tisztásán, állatok sója marja a szemem, összes
érezkszervemen szigethatást végez, külön kerül a nézés,
és külön kerül az aggodalom, mint döbbent csendben
a döbbenet, hogy én kezdeményeztem, én akarom,

legyen az állat kitüntetett figyelem, utolsó mondattól
távolodó erdők lázadása, lefelé csúszói a gerincemen.

MADÁRBEGY

jóllaknak a szavak a tulajdonosaikkal,
a beszéd élőködő,
meg nem szólnom a leghumánusabb,
madzagról vágnom le a madarat,
ne tartson fogságban a beszéd,

annyi hangom legyen, mint egy madárbegyben,
tépd ki a mondataim, madárszárnyon át a tollaim,
egyenként, ne tedd felelőssé a szárnyverdesést,
ne tégy felelőssé, hogy lassan halkulok el,
mire az utolsó tollig érsz,
az utolsó mondat áthasítja a szárnyam.

PATRIK ELHÍVÁSA

Sosem hagyta nyugodt szívvel Dórát otthon. Valahányszor késő estig dolgozott, vagy üzleti útra ment, úgy érezte, mintha a munkája volna a harmadik fél a kapcsolatukban, egy titkos szerető, akivel újra és újra megcsalja Dórát.

Patrik, ahogy kilépett a Leonardo da Vinci repülőtérről, azonnal megcsapta Róma lélegzete, ami ezúttal a meleg aszfalt-, a kávéillat és egy kis savanyú pizzaszosz szokatlan kombinációja volt. A nyári nap vakítóan csillant meg a frissen mosott térköveken. Miközben az Uberre várt, szinte biztos volt abban, hogy Fabrizio, a sofőr majd egyszerre vezet, gesztikulál, és közben egy komplett családi drámát ad elő a visszapillantó tükörben. Ez már a harmadik útja volt ebben az évben az örök városba, de minden alkalommal ugyanazt az izgalmat érezte. Róma nemcsak egy város volt neki, inkább olyan, mint egy titkos tanítómester, akitől mindig tanulhat valamit. Legutóbb például azt tanította meg neki, hogy a pontos és gyors római közlekedés olyan mítosz, mint az egyszerű parkolás.

Ez az utazás azonban nem volt könnyed kiruccanás. Egy fontos üzleti tárgyalás várt rá egy olasz befektetői csoporttal, akik érdeklődtek a tech startupja iránt. A cég, amelyet Patrik öt hosszú éve indított útjára, kívülről nézve sziklaszilárd alapokon állt: gyorsan növekedett, és egyre nagyobb hírnévre tett szert az iparágban. Mégis, Patrik számára gyakran úgy tűnt, hogy a siker csak látszat, mint egy billegő asztal, amit három papírgalacsinnal tart össze. Sokan buktak bele már a gyors növekedésbe. Mindeközben a piac is kiszámíthatatlannak bizonyult: a technológiai ipar állandó versenyfutást jelentett a legújabb trendekkel, az új szereplők szinte naponta jelentek meg, és mindez csak tovább növelte a nyomást. Ráadásul Patrik saját vállaira is hatalmas terhet rakott. A cég volt az élete, minden döntést ő hozott, minden részletet ő felügyelt, és ez az állandó készenlét lassan felőrölte. Bár kívülről sikeres és dinamikus vezetőnek tűnt, belül gyakran egyensúlyozott a kimerültség és a bizonytalanság vékony peremén.

Stresszoldásként Patrik próbálkozott néha festéssel. Csapnivaló festő, de ezt sosem bánta különösebben. Nem az volt a cél, hogy galériák versengjenek a műveiért, hanem hogy kikapcsoljon, és valahogy kiszíneze a világot, még ha a végeredmény néha olyan is lett, mint egy festékes baleset. Talán épp emiatt értékelte annyira a mesterműveket, és ezért vált számára szinte

szent rituálévá, hogy minden római üzleti útján meglátogassa a San Luigi dei Francesi templomot, ahol Caravaggio Szent Máté-festményei kaptak helyet.

Kedvence, *A Szent Máté elhívása* mindig mélyen megérintette. Húszévesen látta először, egy zarándokúton, amelyre csekély hitbuzgalommal, de annál több szkepticizmussal érkezett. Amint belépett a San Luigi dei Francesi templom félhomályába, és megpillantotta a festményt, a jelenet nyers valósága és a fények játéka szinte arcon csapta. Valahányszor Rómában járt, kötelességének érezte, hogy újra ellátogasson a képhez, amelyben mindig felfedezett valami újat. És bár tudta, hogy sosem lesz belőle Caravaggio – vagy akár egy tisztességes amatőr festő –, ezt a rituálét mindig véghezvitte.

A templomba belépve megcsapta a hűvös levegő, ami egy pillanatra elűzte a kinti hőséget. Ahogy a festmény előtt megállt, a homályos térben csak a halvány fények engedték látni a részleteket. Patrik rutinosan a zsebébe nyúlt, kitapogatta az aprót, és beledobta a két eurót az automatikus fénykapcsolóba. A mechanikus kattánás után a reflektorok életre keltek, és a festményen hirtelen minden megelevenedett.

A fény és árnyék drámai kontrasztja, Máté jövőjének feszültsége és a sötét jelen mindig magával ragadta. Az okkerek, cinóbervörösök, fekete és barna árnyalatok mesterien vezették a tekintetét, mintha a világ rendjét alkották volna meg velük. A festmény nemcsak látvány volt, hanem hívás is – egy tisztább, megvilágosodottabb élet ígérete –, amely feszültséget keltett benne, mintha ő is választás előtt állna. Ahogy elmerült a festmény részleteiben, egyre jobban megértette, milyen életfordító lehetett ez a pillanat Máté számára.

Ez a festmény mindig emlékeztette a vívódásaira. Dórával való kapcsolata volt az egyik ilyen nehéz döntés. Vajon képes lesz megváltozni érte? Egyre világosabbá vált, hogy a problémák éket vertek a kapcsolatukba. Patrik felismerte, hogy a saját belső küzdelmeivel kell szembenéznie. A kontrollmánia, az állandó megfelelési kényszer és a startup által diktált végtelen tempó nemcsak Dóra, de saját maga számára is mérgező volt.

Vajon ő is meghallja a hívásokat, vagy elnyomja őket a céges e-mailek pittyegése és a személyes határidők sürgető ketyegése? Patrik gyakran érezte úgy, mintha a startupjában és a magánéletében is ugyanaz a kaotikus szimfónia szólna. Minden egyes döntése – legyen az egy új üzleti stratégia vagy egy elmaradt vacsora meghitt ajánlata – mintha ugyanabba a furcsa, sötét hangulatba húzta volna vissza. De vajon meddig tart a rutin sötétsége, és mikor merészkedik ki abból, hogy megkeresse a fényt, amelyet mindig má-

soknak ígért – ügyfeleknek, partnereknek, barátoknak? Úgy érezte, mintha zsonglőrként próbálná a cégét és a magánéletét egyensúlyban tartani, miközben lángoló buzogányok repkedtek körülötte.

Aznap este egy hangulatos trattoriában vacsorázott a befektetőkkel. Igazi olasz étterem volt: a fehér abroszok, a kopottas falak, a csendes zene és a pincérek, akik elegánsan kínálták a finom borokat. A befektetők egyre inkább elmélyültek a beszélgetésben, és minden jel arra utalt, hogy őszintén érdeklődtek a tervei iránt. Az asztalon heverő jegyzetek és vázlatok fölött hajolva kérdeztek, figyeltek, és láthatóan értékelték az elhangzottakat. A prezentációja pontosan azt a hatást érte el, amit remélt: minden adat, grafikon és terv tökéletesen illeszkedett, akár egy kirakós játék utolsó darabjai, amely végül összeállva kristálytisztán mutatja a teljes képet. A visszajelzések, a bólintások és az elismerő mosolyok megerősítették: elérte, amit akart.

Még mindig érezte az adrenalin utóhatását, de a siker élménye lassan átvette az irányítást. Most, hogy a bemutatás véget ért, és a formális kérdések is elcsitulnak, végre megengedhette magának, hogy hátradőljön, és kiélvezze ezt a pillanatot. Az este záróakkordjaként ossobucót rendelt. Mellé chiantit választott, az egyik kedvenc vörösborát, amely bársonyos textúrájával és kesernyős jegyeivel tökéletesen kísérte az ételt. Amikor belekortyolt a borba, érezte, ahogy a mély, gyümölcsös aromák egy pillanatra magukkal ragadják, és minden feszültséget elsöpörnek, ami még benne maradt a nap után. Ahogy a pincér letette elé az ételt, megcsodálta a tálalást: a hús szaftosan, omlósan várta, hogy villája megérintse, a mellékelt krémes rizottó pedig ígéretesen illatozott mellette. Miközben lassan elkezdett enni, a befektetők asztal körüli halk beszélgetése újra életre kelt, de már kötetlenebb, barátságosabb tónusban.

Sikeresnek, megelégedettnek, kiteljesedettnek érezte magát. Élvezte, hogy fürödhet a befektetők elismerésében, és tudta, hogy ez a nap új fejezetet nyit majd az életében, és arra gondolt, hogy visszatér a szállodai szobájába. Alig várta, hogy felhívhassa Dórát, elmesélje neki ezt a diadalmenetet, és hallhassa a hangját, amely mindig megnyugtatta és feltöltötte. Az este tökéletes befejezése lenne ez, egy olyan nap után, amely minden várakozását felülmúlta.

Nyugtalanította a gondolat, hogy mi van Dórával. Mikor egyedül utazott, olyankor mindig kavargtak a gondolatok a fejében, és a terapeutájának kérdései jutottak eszébe: mitől érzi magát a leggyakrabban magányosnak?

Nem válaszolt azonnal. Egy régi kép villant be: a Balaton-parti fesztivál, a levegőben keringő grill illatával, a zene dübörgésével. Dóra hajának hullámai, nevetése, ami kihallatszik a tömegből. Akkor ismerte meg a lányt.

– Ne csak bámulj, hívj meg egy italtra! – vágta oda Dóra, ahogy odalépett hozzá, a pohara üresen csilingelt a kezében. A mélyzöld szemei nevetve csillogtak, szinte már tudta, hogy az este az övék. És valóban az lett.

Patrik emlékezett az első hetekre: a táncrea az esőben, a Balatonban fürdésre éjfélkor, amikor a víz hidege és a lány forró csókja egyszerre borzongatta. Dóra, a színes forgószeplő, aki kirántotta a biztonságos szűrkeségből, amit ő életnek hívott.

A lány viharként tört az életébe: magabiztos, vidám és szenvedélyes volt. Pörgős életmódja egyszerre tűnt káosznak és rendnek, képes volt egyszerre három telefonhívást lebonyolítani, miközben ötleteket jegyzett fel egy jegyzetfüzetbe. Patrik eleinte csodálta ezt az energiát, amely a saját csendes, megfontolt természetével teljesen szemben állt.

Egyik este, amikor Dóra a nappali asztalánál egy új projekttervet vázolt fel lelkesen gesztikulálva, Patrik félmosollyal figyelte.

– Patrik, te mit gondolsz erről? – kérdezte Dóra, miközben egy pillanatra letette a tollat, amit szinte pörgetett az ujjai között.

– Hmm... logikus, de talán túl gyorsan haladsz – válaszolta Patrik óvatosan, elgondolkodva.

Dóra nevetett.

– Túl gyorsan? Inkább te vagy túl lassú! Néha olyan vagy, mint egy Windows-frissítés: mindent átgondolsz, csak épp időben nem lépsz.

Kapcsolatuk eleinte egyszerűnek tűnt, tele spontán kalandokkal és szenvedéllyel, lassan viszont befészkelte magát a féltékenység, feszültség közéjük.

Aztán egy újabb hang, Dóra hangja jutott az eszébe, ahogyan vitáznak: Miért nem megyünk bulizni? Miért vagy mindig ilyen zárkózott? Mintha soha nem volnál igazán itt! Mindig csak a munkára koncentrálsz. A lány arca kipirult a dühtől, ő pedig nem találta a szavakat, hallgatott. A hallgatás fájt a legjobban. Dóra lendülete, ami eleinte magával ragadta Patrikot, idővel elnyomóvá vált.

Egy másik kép villant be. A konyhaasztalnál ültek, Dóra gyorsan gépelt valamit a laptopján, miközben ő egy üres kávéscsészét forgatott a kezében. Egy szó sem hangzott el közöttük. Az a nehéz, fojtogató csend ott ült közöttük, mint egy harmadik személy. Patrik a munkába temetkezett, Dóra barátokkal vagy egyedül keresett menedéket. Patrik nem bízott sosem a kapcsolat stabilitásában, ezzel szinte megmérgezve Dóra érzelmi komfortját.

– Meddig akarsz ezt csinálni, Patrik? Csak mondj valamit! – tört ki végül Dóra, és a hangjában kétségbeesés csengett. Patrik nem mondott semmit. Talán azért, mert nem tudta, mit akar igazán mondani. A magány gondolata rémisztőbbnek tűnt, mint a kapcsolat fojtogató spirálja. Bár sokszor elhatározta, hogy lezárják, a szavak mindig bennragadtak.

A terapeutája kérdése hatolt át az emlékein:

– Mire jött rá a viszonyuk kapcsán? – szólt a határozott kérdés. Patrik egy pillanatra megdermedt. A kérdés egyszerre volt túl közvetlen és fájdalmasan igaz. Érezte, ahogy a szoba levegője megváltozik: nehezebbé, szinte fojtogatóvá válik.

– Hogy... – kezdte halkán, remegő hangon, miközben tekintetét mereven a padlóra szegezte. – Talán... mindig is félttem az intimitástól. Egyszerre vágyom rá, és taszít is. Tudom, hogy van ez a... – egy zavart mozdulattal végigsimított a tarkóján – amit a múltkor említett, a diszmisszív-szorongó kötődési minta, vagy mi. Mintha állandóan egyensúlyoznák a biztonság keresése és a szabadság iránti igény között, és közben folyton elbuknék. Hajlamos vagyok olyan kapcsolatokban maradni, amelyek bántanak, miközben magam is elzárkózom a valódi intimitástól. Nem tudok kilépni, de igazán jelen lenni sem.

A terapeuta csendben figyelte, nem szakította félbe. Patriknak szüksége volt arra, hogy kimondja ezeket a szavakat, hogy szembenézzen velük.

– Állandó féltékenység gyötör – folytatta, hangja mélyebb lett, tele nehezen elfojtott érzelemmel. – Nem azért, mert Dóra okot adott volna rá. De mégis... – nagy levegőt vett, az oxigénnel együtt bátorságot is próbált magába szívni – mindig ott motoszkál bennem a gondolat, hogy egyszer elmegy. Hogy rájön, hogy más kell neki. És tudom, hogy emiatt túl sokszor viselkedtem úgy, mint egy őrült... Szerettem volna tudni minden lépését, érdekelt, kikkel beszél, merre jár, miért jön később haza, és közben láttam, ahogy lassan eltávolodik tőlem.

Egy hosszú csend következett, amelyben csak Patrik szaggatott lélegzése hallatszott. Láthatóan küzdött a szavakkal, de valami mélyen belülről hajtotta, hogy folytassa.

– Dóra... – megakadt, mintha fájdalmas lett volna még a nevét is kimondania ebben a kontextusban. – Ő egy hihetetlen ember. Okos, gyönyörű, kedves... – Végre felemelte a tekintetét, és a terapeuta szemébe nézett. – Érzem, hogy valami megváltozott.

Újabb csend telepedett a szobára, de ez már nem volt annyira fojtogató. Inkább olyan volt, mint a vihar előtti csend – a felismerések vihara, amely Patrikban tombolt.

– Azt hiszem, el kell kezdenem dolgozni magamon és a közös jövőnkön – mondta végül, szinte suttogva.

Patrik, visszaérve a szállodába, ledobta az aktatáskát az ágy mellé, izgatottan nyúlt a telefonja után. Alig várta, hogy hallja Dóra hangját, hogy megossa vele a napját: a tárgyalás sikerét, azt a pillanatot, amikor minden a helyére került. Szinte érezte a büszkeséget, amit a lány majd biztosan hallani enged, még ha csak egy apró sóhaj formájában is.

– Patrik! – szólalt meg végül Dóra hosszú csend után, halk, de éles hangon, akár egy penge.

– Beszélünk kell.

Patrik gyomra görcsbe rándult, de némám hallgatott.

– Másra vágyom. És... igen, van valaki más. – Minden szava olyan volt, mintha egyenként vágnának vele.

A csend elnehezült közöttük, de Dóra folytatta:

– Már összepakoltam. Átköltözöm hozzá.

Patrik némán tartotta kezében a telefont a sötét szobában, és lassan leült az ágy szélére. Az éjjeli szekrény lámpája tompa okkersárgás fényt vetett a falra. Az ablakon keresztül beáradt a város neonfénye, akár egy transzcendens fénycsóva, egyenesen Patrik döbbent arcába világított. A szeme megakadt a barna bőröndjén, amin egy apró fekete doboz hevert. Délelőtt vásárolta. Úgy érezte, végre készen áll. Végre lépni akar. A jövő képe ott lebegett előtte tisztán és megkérdőjelezhetetlenül. Kinyitotta, és egy hosszú pillanatig mozdulatlanul nézte az apró aranykarikát. A gyémánt csiszolt felülete cinóbervörös csillogással verte vissza a körülötte játszadozó fényeket. Egy ideig csak ült a sötét árnyékok és a vibráló fények között. Aztán halkán, rekedten felnevetett. Rövid, törött hang volt, ami inkább egy halk sóhajra emlékeztetett, mint valódi nevetésre, de mégis betöltötte a szobát.

A MEGRENDÜLÉS KATAKOMBÁI

Néha úgy alszom el, mint születésem előtt.
A felszínes megfogalmazás így mondaná: még nem élek.
Széles elhomályosodás egy üvegszilánk távoli árnyékán –
mindez zavaros benyomás csupán.

Az első artikulált szó előtti légréteg sűrűsödése,
kétségbeesett fényelhalás.
Jelen-töredezettség, amely lassan múlt lesz,
súlyos malomkő egy záródó korszak szemén.

Meg-nem-kezdődöttségemben próbálok
következtetni a körülvevő dolgokból kilétemre.
A létszükség cselekvésre készítet:
nem tehetek semmit, ébredezek.

Kávé előtti hajnal illatában lebeg a hajad,
háttal állsz a konyhában, nem látom arcodat,
ismerős civilizáció lánya vagy, kinyitom
a szememet, tisztázni kellene a dolgokat.

KŐ-PATAKI-TÓ

Kőpatakokban
lüktet az ér,
zajlik az élet,
míg hazaér,

gördül a szikla,
csönd-puha tér,

csillan a felszín,
mint soha még,

állok a partján,
hab-köve ég,
szikla ezüstje
mind belefér.

VICCES FIÚK

Tudjátok, ők azok, akik *olyan* társaságban direkt olyan vicceket mondanak. Székelyek vagy franciák közt Trianont, feministák közt a péniszirigységet emlegetik, irodalmárok körében, sajnós, pont csak popkult utalás jut eszükbe, például a *Tökös csaj* vonatkozó passzusa. És összekacsintanak. Akik olyan magabiztosak, hogy nem lehet rájuk haragudni, pedig a nőirodalmat összekeverik a szakácskönyvekkel, az autobiográf köteteket egy kurva rosszul sikerült terápiával, pedig fapofával zsidóznak és cigányoznak, és sikerként könyvelik el, ha egy nem túl közeli ismerősük a B-Közép retorikáját véli felfedezni mondataikban.

Tudjátok, ők azok, akik nagyobb társaságban nem tudnak nem középpontban lenni, mert elbűvölően szellemesek, mert mindenhez hozzá tudnak és akarnak is szólni, a hátuk mögött ismerősök latolgatják, *vajon mi lett volna, ha nem issza el az agyát*, és akik erre csak legyintenek: *a szexepilem, hogy lecsúszott entellektüel vagyok*. Akik társaságban elhallgatnak, mert hirtelen rádöbbennek, mennyire nem viccesek, hogy rossz helyre kerültek, hogy semmi keresnivalójuk nincsen *ilyen* társaságban.

Tudjátok, ilyenkor a vicces fiúk összekeverik az érzéseiket, ilyenkor egyre többet isznak, amíg szánalmas fiúk nem lesznek, egy abszolút banális félreértés okán összetévesztik a jó szándékú tanácsot egy epés megjegyzéssel az alkoholizmusukra vonatkozóan, esetleg felmerül bennük egy kósza gyanú az exük hűségével kapcsolatban, vagy csak rádöbbennek, hogy a vicces fiúkat senki nem veszi komolyan, pedig nagyon szeretnék. Ilyenkor taxit hívnak végül, hazamenekülnek, hogy otthon a nyomasztó csendben bámulhassák a sötét plafont, mert kimerültek,

végérvényesen üresek lettek a sok vicctől, attól, hogy mindig egy lépéssel a társalgás elé kerüljenek, hogy szellemesek legyenek, hogy groteszk önimádattal leplezzék szégyenüket.

A vicces fiúk reggel felébrednek, ismeretlen helyről zúgó fájdalom sugárzik fejükbe. Mint egy avitt vers lírai énje, cigarettát kotornak elő zakózsebből, táskaaljból, kávét főznek, hányingerük van. Megint késni fognak a munkából, de már sejtik, milyen viccel ütik el főnökük felháborodását.

ÉLŐKÉPEK

A Királyi Szépművészeti Múzeum, hála az unió nyolcadik főbiztosa, Hugo Leroy művészet iránti rajongásának, Brüsszel és az unió egyik legfényesebb és legfontosabb helyévé vált, éjjel-nappal mozgalmas élet zajlott benne. A főbiztos előszeretettel tartózkodott az olyan, általa kedvelt mesterek, mint Bosch, Memling, idősebb Brueghel, a holland iskolát képviselő Rembrandt és Frans Hals, a francia Watteau, David és Ingres vagy a brüsszeli szimbolisták alkotásai között, ezért egy idő után a hivatalát és ezzel együtt az unió államéletének a központját is az egykori királyi palotából ebbe az épületbe helyezte át. A szemlélődő vendégekre szabott központi csarnok bejáratnál szemközti, hátsó része a Loire menti kastélyok szalonjainak és a Bourbon királyok tróntermének keverékévé változott. Értő szemek és kezek a berendezést a római világbirodalom ízlését idéző empire stílusú bútorokból válogatták össze, mely stílust egykoron a napóleoni császárság saját dicsőségére alkotta meg. Az érett antikvitás életformáját színpadiasan utánzó, hűvös pátoszt sugalló faragott oroszlán- és sasfejekkel díszített, fegyvercsendélettel, fáklyával, babérággal, koszorúkkal dekorált fekvőhelyek, fotelek, karos- és támlásszékek, konzolasztalok, pamlagok vörös perzsaszőnyegeken nyugtatták az antik oszlopokat, pilléreket, oroszlánmancsokat utánzó lábaikat.

– Az éjjeli őrjárat! Hát nem csodálatos!?

A sima képű, csontkeretes szemüvegű, dandyfrizurás, diplomatakék öltönyös férfi lelkesedését csak mérsékelt formában osztotta az unió hadseregének tisztii egyenruháját viselő társa, aki mellette állt a csarnok végében. A középkorú, huszárbajszos, őszülő halántékú férfi óvatosan bölintott.

– Valóban az.

A főbiztos nem elégedett meg a klasszikus festészet remekeinek csodálatával, miközben további darabokkal gazdagította a gyűjteményt, de előszeretettel keltette életre a festményeken ábrázolt jeleneteket. Az előkészületekből úgy tűnt, ezúttal Rembrandtnak az amszterdami polgárok lövészegyletét megörökítő mesterművére kerül majd sor.

– Mire fel ez a harciasság? A múlt héten, ha jól emlékszem, még Bacchus-jeleneteket adott elő – bökött az egyenruhás az állával a még csak lassan formálódó élőkép buggyos nadrágot, bőrzekét, csatos cipőt, térdig érő bőr-

csizmát, mellvértet, széles karimájú kalapot vagy vassisakot viselő, kezükben muskétát, pikát szorongató szereplőire.

Az öltönyös mosolyra fakadt.

– Aggódik Brüsszel közbiztonságáért?

– Azért aggódhat is – jegyezte meg az egyenruhás hűvösen.

A tisztet Heinrich von Schäfernek hívták. Tábournoki rangban a város parancsnoka volt, bár hatalma már csak Brüsszel kormányzati negyedére korlátozódott. Von Schäfer régi német katonacsaládból származott. Ősei emlékéhez híven, akik két világégésben, majd némi undorral, ámde a kötelességükről soha meg nem feledkezve, az azokat követő pacifista kormányok alatt bátran szolgáltak, maga is kivette a részét az első orosz–ukrán háborúból, ahol önkéntesként harcolt. A homlokán húzódó, repesz okozta sebhely a régi dicsőségre, az arcán árkokká mélyülő ráncok a jelen gondjaira emlékeztették, valahányszor tükörbe nézett. De hol volt már ez a régi dicsőség, és hol volt már a birodalom! Előbb Hispánia és Lusitania veszett el. Lázadó muszlimok e tartományok helyén saját államot alapítottak, hogy néhány év múlva már Galliát fenyegezzék, ahol időközben a félelem és az anyagi létbizonytalanság egy minden eddiginél nagyobb lázadást robbantott ki. A déli határok sem voltak biztonságban. Az Itáliai-félszigetet a Szicíliai Emírség zaklatta rablóportyáival. Brüsszelben is teljes volt a zűrzavar. Az egykori középkori városfal helyén felépült erődgyűrűn túl, a külvárosok dzsungelében arab és keresztény milíciák néztek farkasszemet egymással. Csak keleten, Pannóniában és azon túl nem gyúltak még tüzek. De a hamu alatt ott is izzott a parázs. A helyi politikusok mind többet beszéltek a dicső múltról, az önállóságról és az ahhoz vezető elszakadásról, meg a régi nemzetállami határok helyreállításáról.

– Egyébként kinek az ötlete volt, hogy a külvárosba vezesse ezt a bohócbandát? – kérdezte von Schäfer. – Egyáltalán nem tudom garantálni, hogy élve visszajönnek.

A kék öltönyös, csontkeretes szemüveget viselő férfi a főbiztos titkára és egyben bizalmasa volt. Mivel az élőképek iránt táplált szenvedélye Hugo Leroy szinte minden idejét és energiáját lekötötte, az államügyek intézése gyakorlatilag órá maradt. Unió-szerte nem volt olyan jelentős döntés, melyben Arnal Chevalier-nek ne lett volna benne a keze, ha ugyan a főbiztos helyett nem ő maga hozta meg azokat.

Von Schäfer és Chevalier már hosszú évek óta szolgálták az egymást egyre sűrűbben váltó főbiztosokat, miközben kölcsönös tisztelettel viseltet-

tek a másik iránt. A tábornok távol tartotta magát a politikától, cserébe a titkár sem ütötte bele az orrát katonai ügyekbe.

Chevalier hűvös hangon válaszolt.

– Az enyém. Én tanácsoltam neki. És ha valóban önnek lesz igaza – vetett egy sokatmondó, bizalmas pillantást a tábornokra –, vagyis hamarosan elveszítjük a főbiztosunkat, nos, akkor nagy feladatok várnak ránk, barátom. Úgyhogy most komolyan meg kell kérdezni, ebben az esetben számíthatok-e önre mint a haditanács új elnökére?

Von Schäfer még egy pillantást vetett a lassacskán az eredeti festmény másává formálódó élőképre, aztán sóhajtva bólintott.

– Nagyszerű! – kiáltott fel megkönnyebbülve Chevalier.

Ám a tábornok nem osztozott a vállát veregető titkár örömeiben.

– Nem akarom elrontani a kedvét, kedves barátom, de a galliai felkelők vészesen közelednek, és nincs elég csapatunk hozzá, hogy a városon kívül megállítsuk őket. Ha elfogad tőlem egy tanácsot, sürgősen elkezdjük megszervezni Brüsszel védelmét, de talán még jobb lenne, ha visszavonulnánk a keleti tartományokba, hogy ott gyűjtsünk erőt a felkelés leverésére.

Ámde úgy tűnt, Chevalier kedvét aznap senki és semmi sem ronthatja el. A hangja a rossz hír ellenére is nyugodt maradt. Sokatmondóan mosolygott, és úgy beszélt, mint aki kézben tartja az eseményeket.

– Szó sem lehet róla, hogy itt hagyjuk Brüsszelt! Senkinek sem engedjük át a várost! – jelentette ki harciasan – Egyébként – mosolyodott el könnyed hangnemre váltva – már felvettem velük a kapcsolatot. A vezérüket, természetesen a főbiztos nevében, kineveztem Gallia biztosának, a többiek európai parlamenti képviselői címet kapnak.

– És elfogadták? – kérdezte a tábornok.

– Természetesen. A forradalmárok is csak politikusok. Igaz, manapság a legrosszabb fajtából való politikusok, akiknek sem pénzük, sem hatalmuk nincs, miközben csak erre fáj a foguk. Így aztán könnyen megvásárolhatók.

Fülsiketítő dörrenés vetett véget a titkár és a tábornok beszélgetésének. A hatalmas csarnok falai visszaverték és felerősítették a lövés hangját. Chevalier ijedten összerezzen a váratlan zajra, amit a tábornok elnéző mosollyal nyugtázott. A polgárőrök majd négyszáz éve vászonra vitt, már korukban is megmosolyogni való lelkesedése, miután a fotósok kedvéért néhány másodpercre egyetlen életképpé merevedett, most mozgásba lendült. Dobok peregtek, muskéták durrogtak, a levegőben pikák imbolyogtak. Egy loncsos kutya, melyet külön az élőkép kedvéért szállítottak oda a sintértelepről, vad ugatásba kezdett. Pillanatok alatt mindent beborított a puskaforrás, ám golyók

helyett a fojtásnak használt rongy cafatjai hullottak alá, konfettiesőként borítva be a terem minden szegletét.

A kibontott zászló alatt menetelő, füstfelhőbe burkolózott csapatot Rembrandt remekművének központi alakja, a néhai Cocq kapitány bőrébe bújó főbiztos vezette.

*

– Menet, állj!

A főbiztos harsány vezényszavára az életre keltett őrző megtorpant Chevalier és Von Schäfer előtt. Az unió első embere előlépett.

– Barátaim, ennél nagyszerűbb napot el sem tudok képzelni arra, hogy életre keltsük e csodálatos festményt – mutatott az üvegplafon felett ragyogó felhőtlen, kék égre, mely valóban felettébb ritka a földnek ezen a tájékán.

A tábornok szinte köpte a szavakat.

– Nem gondolja, hogy inkább éjjel kellene ezt előadni?

– Nem! Egyáltalán nem! – tiltakozott a főbiztos jobbán álló muskétás. – Az éjjeli őrző névvel és a közhiedelemmel ellentétben nem egy éjszakai jelenetet ábrázol. Az eredetileg Frans Banning Cocq kapitány milíciájáról cím nélkül készült festmény katonái valójában nappal indulnak járőrözni. Rembrandt azt a pillanatot örökítette meg, amikor a polgárőrök kilépnek a kaszárnya sötétjéből a nappali fénybe. Az *Éjjeli őrző* címet a francia forradalom után Hollandiába bevonuló francia katonák adták neki, akik a sárga lakk és a rárakódó piszok miatt hitték úgy, hogy éjszakai jelenetet ábrázol.

– Maga az, igazgató úr?

Chevalier csak most, hogy az levette széles karimájú kalapját, ismerte fel az izzadó homlokát kendővel törölgető, lőporfüstös arcú, fegyverét szorongató férfit a múzeum főigazgatóját.

– A hitelesség kedvéért fekete lőport használunk – adott magyarázatot a múzeumigazgató helyett a főbiztos, utalva amannak szinte felismerhetlenségig maszatos arcára.

*

– Semmi gond, uraim, úgy is kifáradtam, ennek a dög nehéz flintának a cipelésében, hogy a fülsiketítő zajról, amit kiad, már ne is beszéljünk.

Miután a főbiztos vezetésével az őrző kimasírozott a múzeum főbejáratán, hogy előbb a kormányzati negyedben, majd a külvárosok utcáin mu-

tassák meg a polgároknak, hogy készen állnak a harcra, amennyiben a város szabadsága veszélybe kerülne, a titkár és a tábornok hármában maradt a Chevalier kérésére hozzájuk csatlakozó igazgatóval.

– Igazgató úr, örülök, hogy összefutottunk! Már korábban is kerestem. Szeretnék öntől tanácsot kérni.

– Parancsoljon, Chevalier úr, miben tudok segíteni?

– Nos, arról lenne szó, hogy jómagam is szeretném a kormányzati negyed és a parlament tagjait egy élőképpel lenyűgözni. Egy olyan alkotást szeretnék életre kelteni, ami egyszerre fejezi ki a diadalt magát, valamint a diadalt kivívó férfiú erényét, mely alkalmassá teszi őt a kormányzásra. Ehhez szeretném a szakértelmét igénybe venni.

– Nahát... nahát... most aztán igazán meglepett a titkár úr. Ilyen feladatot eddig csak a főbiztos úrtól kaptam – ingatta hitetlenkedve a fejét az igazgató.

A titkár nyájasan elmosolyodott, és mint a kígyó az egeret, úgy bővölte tekintetével az igazgatót.

– Most viszont én... illetve – pillantott a tábornokra – mi kérjük.

Von Schäfer bólintása elég is volt, hogy az igazgató ne ellenkezzen tovább. Olyan képet vágott, mint aki mindent ért. Nyomban készségessé vált.

– Igazán megtisztelnék a bizalmukkal. Nos, ami az élőképet illeti – folytatta komoly, megfontolt tudóshoz illő arccal –, ismerve korunkat és az Európai Parlamentben uralkodó politikai nézetet, talán a francia forradalom témájában kellene valamit keresnünk.

Chevalier horkant egyet.

– Csak semmi forradalom, kérem! Csak semmi forradalom! Éppen a felfordulást akarjuk elkerülni, nem pedig fokozni! Ez itt nem Párizs! Ez Brüsszel! Az unió fővárosa, aminek, ha a világ a feje tetejére is áll, állandóságot kell sugároznia!

Az igazgató megvakarta az állát.

– Értem. Tehát a kép árasszon pompát és nyugalmat.

Chevalier bólintott.

– Valami olyanra lesz szükségünk, ami egyszerre nagyszabású, pompás, fenséges és mégis békés – fűzte tovább a gondolatait az igazgató.

– Akad ilyen?

– Egy pillanat türelmüket kérem! – intette csendre a titkárt az igazgató, miközben ornyergét masszírozta.

– Azt hiszem, megvan a megoldás – nézett fel jó percnyi gondolkodás után mosolyogva.

- Igen? – húzta fel a szemöldökét Chevalier.
- Mit szólnának Rubenshez?
- Bővebben?
- Talán az lesz a legjobb, ha nemcsak beszélek róla, de egyben meg is mutatom.

Az igazgató a buggyos térnadrág zsebéből izgatott mozdulatokkal előkötorta a mobilját, majd rövid kutakodás után feléjük fordította a képernyőt.

– Rubensnek a Medici-sorozathoz hasonló, ahhoz méltó képsort kellett festenie a *IV. Henrik tetteinek* szentelt témakörben, amelyet ugyancsak a Luxembourg-palotába szántak. Sajnos, a sorozatot soha nem fejezte be, mivel Medici Máriát ezerhatszázharmincban száműzték Franciaországból. Ám abból az öt, még befejezetlen darabból, amelyek fennmaradtak, kétségkívül a firenzei Uffiziben őrzött két jelenet a legjelentősebb. A sorozat ama darabja, melyet most bátorkodom az önök figyelmébe ajánlani, *IV. Henrik diadalmas párizsi bevonulását* ábrázolja. A festmény fő mondanivalója az uralkodó és az ő erényeinek szimbolikus megdicsőítése, amit a képi világ szándékosan kapcsol Róma dicsőségéhez, amikor a királyt római császárként mutatja be. A kompozíciót felismerhetően Mantegna *Caesar diadalmenete* és a római reliefek triumphus-jelenetei ihlették. Az igazi érett barokk érzelmi meggyőzőereje...

Idáig jutott az igazgató hovatovább kisebb műelemzésnek is beillő mondanivalójában, amikor Chevalier a maga elnéző, halk, ám mégis ellentmondást nem tűrő hangján közbevágott:

– Köszönöm, professzor úr, ennyi elég is lesz! Engem már ezzel is teljesen meggyőzött – hajolt meg szívére tett jobb kézzel.

Az igazgató fellelegzett.

– Őszintén örülök.

– Tábornok – fordult Chevalier von Schäfer felé –, önnek mi a véleménye?

Von Schäfer tekintetét rabul ejtette a harci szekéren Caesarként vonuló *IV. Henrik* és a kíséretét alkotó ünneplők lelkes csoportjait ábrázoló festmény – valami megmozdult benne. A régi időkre gondolt, és szótlanul újraélte képzeletében az ágyúk dőrejét, hallotta a haldoklók sikolyát, látta az ukrainai erődvárosok betonromjait, érzékelte a harcok szünetében megülő vibráló csöndet, a hazatérés lármáját, élvezte a győzteseknek kijáró pompát, a friss tavaszi szélben hullámozó zászlótenger látványát, érezni vélte a menetelő lábuk elé fektetett virágszőnyeg bódító illatát. Öreg, törődött arca belepirult a lányok feléje dobott csókjainak emlékébe. Hosszú pillanatokat

töltött el a múlt labirintusában, és csak a titkár többszöri sürgetésére tudott megszólalni.

A hangja fátyolos volt a váratlanul rátörő emlékektől, de a gondolatai tiszták és céltudatosak.

– A hadtörténeti intézetből előkerítünk néhány régi páncélt. Lovakat a rendőrségtől, római öltözeteket pedig a színházból szerzünk. A statiszták a katonáim lesznek.

– Nagyszerű – dörzsölte össze a kezeit Chevalier. – Akkor mindent megbeszéltünk. Én megyek, megírom a beszédemet, tábornok, ön kezdje meg az élőkép előkészítését! Az igazgató úr majd segít önnek a kompozícióban.

A tábornok elfintorodott.

– A beszéddel ne fáradjon! – mondta komor, elszánt arccal, mint aki valamilyen nagy és végzetes elhatározásra jutott, majd ellentmondást nem tűrő hangon ekként folytatta: – Azt ajánlom inkább – pillantott a nyitva álló főbejárat felé, ahonnan a múzeum előtt éppen a külváros felé masírozó őrjárat csörömpölése hallatszott –, hogy csatlakozzon derék főbiztosunkhoz.

– Tábornok, miket beszél itt össze? – értetlenkedett hebegve Chevalier.

Von Schäfer nem pazarolta magyarázkodásra az idejét. Kivette a dermedten álló múzeumigazgató kezéből a muskétát, a kalapját levette a fejéről, és a titkárába nyomta.

– Fegyvert váll-ra! Hát-ra arc! Menet! – pattogtak a vezényszavak.

A frissen kapott muskétáját szorongató titkár összerezzen a kemény, parancsoló hangra. Önkéntelenül is vigyázzba vágta magát, de nem mozdult. Ijedt tekintettel, segítség után kutatva, kétségbeesetten forgatta a szemét, ám a teremben rajtuk kívül csak a tábornok testőrei tartózkodtak.

———— Kovács Újszászy Péter

JÁTÉK

Üveggolyókat szórsz a filodendron köré,
és cipőkefével sepred a szobát.
Pipacsos lepedő az asztalon,
mint fáradt bűgőcsiga pörögsz a bútorok között.

SZÁLAS VIRÁG

Képernyőn mozgó, néma alakok.
A tévé mellett három szál rózsza.
Mikor utoljára voltál kint egyedül,
egy nagy csokor fehér rózsát hoztál
a tömbház elől.
Gyermekkorodba visszasodródva is
elvarázsol minden, ami szép.

MEGHÍVÓ

Világtalan tűzhely fölött forgotod az üres veknit,
a kályha túloldalán párolog a víz.
Teával vársz és bundáskenyérrel.
Szemedben ugyanaz a mosoly,
mint mikor az óvodából hozzád mentünk fel.
Szót fogadtál ma? – kérdezed.
Miről mesélt az óvónéni?
Ülök a hokedlin, dörzsölöm az arcom,
érintésem alatt borosta serceg.

Zavartan nézlek,
hallgatom a kredencben felsíró kávéscsészéket.
Folyton kérdezel.
Hogy mondják románul a bundáskenyérnek?
Hogy mondod azt, hogy bundáskenyeret ettem?
Csak azért jöttem, hogy szóljak,
nemsokára megnősülök.

Imre Eszter

TAROT-REGÉNY

I. A Mágus

Elkészült. A Napban fény, a Merkúrban makulátlan gondolatok, vágyakozás a Vénuszban, követelő harciasság a Marsban, szétszóródni vágyó szerencse a Jupiterben, a mindenség súlya a Szaturnuszban, sejtés az Uránuszban, álmok a Neptunuszban és meghalás a Plútóban. Tisztán tárta fel magát a tudás és a gondolkodás mámora. A játék-égbolt tökéletes volt, és ezt ő is tudta. Hibátlan, akár az összes előző munkája. De hiába nézte. Nem lendült mozgásba. Pedig azt hitte, hogy ezúttal végre megtörténik. Ez volt élete legnagyobb munkája. Soha, egyetlen játékához sem tanult ennyit. Soha, egyetlen játékához sem gondolkodott ennyit. Mindent a legapróbb részletekig kiszámolt, és addig feszítette elméjét, amíg megértette az eget. Igaz, sosem készített még egyetlen olyan játékot sem, amelynek ne értette volna minden részletét, némaságának minden törvényszerűségét, de ez most más volt. Gondolatban számtalanszor végigjátszotta, látta a bolygók mozgását, és hallotta a játék-világűr delejes zaját. Kezének minden mozdulatát kiszámította és megtervezte, majd a kifogástalanul megmunkált mozdulatok közben hallgatta az égi törvényeket. Tudta, hogy ha egyszer elkészül vele, meg fog történni. Tudta, hogy most sikerülni fog az, ami eddig még sosem. Feszült benne a bizonyosság, hogy most építi meg az első olyan játékát, amely mozgásba fog lendülni. De a tökéletes égbolt mozdulatlan maradt. A Játékkészítő szikkadt elmével nézte újabb szoborrá merevedett, néma játékát.

Ő volt a legelismertebb játékkészítő a világon. Szakmai sikerei évtizedek óta felülmúlták minden más játékkészítőét. Minden díjat elnyert, és ország-világ leborult tudása és emberfeletti alapossága előtt. Emberfeletti. Irigyei csalásra gyanakodtak. Az évek alatt egyre többen kérdőjelezték meg a módszereit. Ennyire pontosan ember nem dolgozhat, mondták. Ilyenre csakis gép képes. Kifogástalan remekművei egyre többször keverték gyanúba. Szorongott a gondolattól, hogy egy nap majd szemfényvesztőnek fogják

nevezni. Tarkójában érezte a félelmet, hogy eljön majd a pillanat, amikor kiveti magából a világ. Az a világ, ahol sikert sikerre halmoz. És akkor majd kitaszítottként és csalóként lesz kénytelen leélni élete hátralévő részét. De miért is bánta volna, hogyha kiveti magából az a világ, amelyikhez már egyre kevésbé tartozik, és amelyhez tulajdonképpen már csak a kényszeres bizonyításvágya köti? Azokban a pillanatokban, amikor a tiszta ész könnyített a szorításán, érezte, hogy ettől a világtól már nem kap semmit a díjakon és a szakmai elismertségen túl, ami pontosan olyan volt, mint a díjazott remekművei: tökéletesen megtervezett és kivitelezett, tét nélküli, mozdulatlan és néma játék.

Fiatalakora óta tudta, hogy létezik egy másik világ a hivatásán belül, ahol másak a szabályok, és ahol mindaz, amiért ideát ünneplik, mindaz, ami az életévé nőtte ki magát, semmit nem ér. Létezik a hivatásán belül egy világ, ahol ő egy senki.

* * *

Szakmai összejöveteleken ugyan soha nem látta őket, de néha, amikor a várost róttá, az volt az érzése, hogy őket látja. Eleinte csak kisebb csoportoknál volt ez a benyomása, később azonban úgy tűnt neki, hogy valahányszor beül egy kávézóba, a többi asztalnál ők ülnek. Soha nem beszélt egyikükkel sem – tudomása szerint legalábbis –, mégis az volt az érzése, hogy akarata ellenére is köztük jár.

Senkinek nem beszélt erről. Ott, ahol az ő napjai zajlottak, szó sem lehetett arról, hogy akár csak megemlítsé őket. A szakmája volt az élete, a szakmájában pedig megkérdőjelezhetetlen íratlan törvények uralkodtak. A tudás és a tanulás volt az origó, és senki nem fecsérelte volna arra az idejét, senki nem terhelte volna azzal a szellemi terét, hogy olyanokkal vagy egyáltalán olyanokról beszéljen, akik nap mint nap a játékkészítés alaptörvényeibe és a színtiszta tudásba törlik a sáros bakancsukat. Ennek ellenére a Játékkészítő hallotta a róluk szóló legendákat, ahogy mindenki más is a szakmában – honnan? Mindenki ugyanúgy tudta: vannak olyan játékkészítők, akik az ellentétét vallják mindannak, amiben ők hisznek, és a munkájuk is merőben más. Nincsenek szabályaik, és szabály nélkül a játékkészítés nemes hivatása ellehetetlenül. A munkáik pedig... már amennyiben munkának lehetett nevezni a zabolátlan szeszélyek tárgyi megnyilvánulását, nos, azok egy tekintetben különböztek igazán az övéiktől: mozogtak. Ezt már csak kimondani is szégyen. Az igazi, hivatásukat méltón képviselő játékké-

szítók ugyanis pontosan azért tanultak és dolgoztak egész életükben, hogy tökéletesen mozdulatlan játékokat építhessenek. Mert csak azt lehet megismerni, ami mozdulatlan. Ennek a mozdulatlanságnak az eléréseért hívták életre minden szabályukat, ezt a mozdulatlanságot volt hivatott elősegíteni az életüket meghatározó minden rítus és a megkérdőjelezhetetlen fegyelem. A játékkészítők minden pillanata egy rítus része volt. Nappalaik és éjszakáik termékeny fegyelemben zajlottak. A tanulás, a kötelező séták, a számolásra és tervezésre szánt idő, ahogy az építésre és a pihenésre kijelölt idő is szigorú szabályozás alatt állt. Mindenkinek egyéni időbeosztása volt, a saját testi és szellemi ritmusához igazítva. Ennek természetesen külön mesterei voltak, akik felmérték a játékkészítőt, majd kialakították számára a tökéletes rendszert. Ő is így élt, már évtizedek óta. És most pontosan ezért érték támadások: túl jól teljesített. A munkáiról már nehéz volt elhinni, hogy ember alkotta őket. Ő pedig egyre többet gondolt a legendára, amelyről senki nem beszélt: a mozgó játékokra. Eleinte csak a sétára kijelölt időben jutott eszébe. Ez volt a nap egyetlen olyan időszaka, amikor megengedett volt szabadon gondolkodni. Először csak véletlenszerűen, látszólag a semmiből tört rá a gondolat, hogy vajon milyen lenne olyan játékot építeni, ami mozog. Különös pillanat volt. A játékkészítők ugyanis azt vallották, hogy minden gondolat jön valahonnan, és – ami a gondolkodásukat meghatározó egyik alapvetés volt – minden gondolatot vissza kell vezetni az eredetéhez, majd elraktározni. Így lehetett tisztán tartani az elmét, és megteremteni benne azt a mozdulatlanságot, amit a játékaikban is céloztak. Mert csak egy rendezett elme képes az alkotásra és a munkára. Ezért, amikor először felbukkant a fejében a gondolat, nemcsak meglepődött, hanem zavarba is jött: vajon milyen lehet olyan játékot készíteni, ami mozog? Ennek a gondolatnak sehol nem volt forrása, ebből adódóan pedig elraktározni sem tudta. Szabadon maradt az elméjében, és attól a sétától kezdve újra meg újra felbukkant. Egy idő után elkezdett jobban odafigyelni rá. Ezután egyre többször érezte, hogy annak a bizonyos másik világnak a képviselőit látja. Nemsokára a gondolat vágyat ébresztett benne: vajon milyen lenne olyan játékot építeni, ami mozog? – gondolta, és édes szorítást érzett a mellkasában. Tudta, hogy olyat tesz, amit nem volna szabad. Igaz ugyan, hogy eleinte csak a szabad gondolkodás óráiban engedett teret a forrás nélküli gondolatoknak és a vágyaknak, de akkor is szabályellenes volt: a hivatása kiindulópontja, célja, tétje és lényege a mozdulatlanság volt. Nem lett volna szabad engednie ennek az alantas gondolatnak.

De már késő volt. A mozgás megszállottjává vált, és ekkorra már rég nem tartotta be a napirendjét: amikor csak lehetett, a mozgásról töprengett. Vágyakozott, sóvárgott utána.

Ez a vágy vezérelte, amikor az egyik sétája alkalmával ösztönösen a nyomába szegődött két fiatalembernek. Biztos volt benne, hogy a mozgó játékok világához tartoznak. Egyik aluljáróból jöttek fel éppen, amikor megpillantotta őket. Nem volt nehéz, mivel már a megjelenésükkel és a kedélyükkel magukra vonták az ember figyelmét. Harsány gondtalanság lengte körül őket. Élcelődtek egymással, és közben nagyokat nevettek. Ezenkívül nem volt rajtuk semmi szokatlan, de ő mégis, mint az előző hetekben már annyiszor, meg volt győződve róla, hogy őket látja. A játékkészítőket, akiket nem volt szabad így nevezni.

Utánuk szegődött. Az alkonyati fényben cégérek, lámpák, reklámtáblák villantak. A neonlűktetésben a járókelők mohó kortyokban itták a nagyvárosi este ígéretét. A két férfi céltudatosan, örömmel haladt célja felé a városi kaleidoszkóp-tájban.

Gondolatai már rég nem a megszabott mederben folytak. Nem kereste sem a forrásukat, sem a céljukat, csak ment a két férfi után, és ízlelgette ezt a különös, eddig ismeretlen szabadságot. Hagyta, hogy elérjék a mindenhonnan érkező impulzusok, és már nem tudta, hogy időben hol tart, a napirendjének melyik pontját rúgja fel éppen. Kárörömmel elegy izgalom forrt benne, ahogy arra gondolt, hogy vajon mit szólna ehhez a sok irigye, aki azt feltételezi róla, hogy már nem is ember, hanem gép. Belebizsergett a kihágás gondolatába, és buja örömet lelt a karneváli forgatagban.

A város gyomrában járt. Minden lépése ígéret volt, hogy hamarosan megtudja, hová tart a két férfi. Azt vette észre, hogy sűrűsödni kezd körülötte a város. Mintha a teljes forgalom, az este és az összes valahová tartó ember egy pontba tömörült volna. Olyan volt ez a pillanat, mintha önmagába robbant volna a város, befelé szórva szét mindazt, amit valaha az embereknek kínált.

Az égen lila neon villant: ARCANUM. Különös érzése támadt. A belvárosnak is a legközpontibb részén jártak. Jól ismerte ezt a környéket. Mégis egészen bizonyos volt benne, hogy sosem látta még ezt a szórakozóhelyet – mert az egyértelmű volt, hogy a városi éjszaka egyik csomópontja kínálja fel magát neki.

A bejárat előtt hangosan cseverészett a tömeg, de nem tudta kivenni a szavaikat. Olykor nevetés csendült fel, ez volt az egyetlen, amit tisztán hal-

lott. Az emberek lassan fogyatkozni kezdtek. Apránként oszlott a tömeg: az ARCANUM szája egyenként nyelte el az embereket.

Két nevetés közt ő is besurrant – úgy érezte, hogy nem jogosult belépésre, és csalás által jutott be.

Odabent lila-rózsaszín folyosó fogadta. Szűk volt, mintha egy áramvonalas neonsikátorban haladt volna előre. Egy pillanatra az volt az érzése, hogy nem a saját akarata vezérli. A falakon túlról dübörgés szűrődött át: zene és a tömeg duruzsolása. Ekkor feltűnt neki valami a szűk síkatorfalakon. Itt is neonok villódtak. Véletlenszerűen megjelent egy ábra, majd ugyanolyan hirtelen el is tűnt. Utána egy másik ponton feltűnt egy újabb, merőben más kép. Ördögbotok forogtak, majd amikor elnyelte őket a lilán lüktető fal, lovak ügettek keresztül a helyükön. Amikor a lovak is tovatűntek, egy homokóra sejlett át a lilán, és lassan elkezdtek leperegni benne a homokszemek. Amikor az utolsó szem is leért, az óra megfordult, majd egy szempillantás alatt mérleggé változott, melynek két tálcáján két korsó pihent. A korsókból holdfény csorgott a padlóra. Lehajolt és két ujját belemártotta. Olyan volt, mintha a bőre a Holdból fakadt tejet itta volna. Áramütésként hasított belé a kérdés, hogy honnan ezek a gondolatok. Ekkor azonban a tömeg zaja egyszerűen valóságosan felerősödött, mintha a hang készen állt volna bármelyik pillanatban áttörni a delej-falat. Elmosolyodott. A folyosó egyre csak nyúlt, az ábrák egyre szaporodtak a falon. Lépte tocsogott a holdnedűben, szemét nem tudta levenni az egyenként felbukkanó égitestekről, tárgyokról és élőlényekről. Egy macska csengettyűvel játszott, majd a következő pillanatban a csengettyűből egy sisak nőtt ki. A sisakból egy téglá tűnt elő, majd egy újabb és még egy és még egy, mígnem lassan, téglánként a szeme láttára épült fel egy torony. Ekkor kúrtszó hasított át a még mindig távolinak tűnő tömeg moráján, és a torony omlásnak indult. A fal villant egyet, és a vakító lila fény arra készítette, hogy becsukja a szemét. Amikor újra kinyitotta, hatalmas kereket pillantott meg a falon. A kerékről csillagok, a Nap, és egy érzéki ölelésben összefonódott pár hullt alá. Nem bírta tovább. Érezte, hogy az idegrendszere atomjaira hull. Csak menni akart előre, elérni valahogy a folyosó végére. Tudni akarta, hogy hol van, de még annál is inkább feszítette a kérdést, hogy mi történhet odabent, ahonnan a hangok érkeznek.

– Be vagy ki? – szólalt meg váratlanul egy könnyed hang a háta mögött. Hogy nem vette észre, hogy van mögötte valaki? Amikor hátrafordult, jeges rettenet szorította össze a torkát. Egy akasztott embert pillantott meg. A férfi a bokájánál fogva lógott, és arcán szórakozottság tükröződött. Derűsen tette fel újra a kérdést: – Be vagy ki? – Be – felelte, és abban a pillanatban

megszűnt a torkában a szorítás. Megszűnt minden érzélem és érzet. Eltűnt minden gondolat. A folyosó tágulni kezdett, mint egy levegőtől duzzadó gigászi tüdő, és a falak lassan áttetszővé váltak, mígnem teljesen eltűntek.

Sosem látott színekavalkád fogadta. A színek hangok, illatok és tárgyak is voltak. Sivított a sárga, repedt a szürke és kongott a barna, és a kavalkádba önfeledten belemerítkező tömeg egy emberként játszott velük.

Megpillantotta a két férfit. Beszélgetésükből újabb színek szálltak fel, mint füst a dohányzó ajkai közül. Követte a színes gomolyfelhőket. Könnyedén hatolt át a tömegen. Mintha senkinek és semminek nem lett volna szilárd kiterjedése, miközben a tér zsúfolásig tele volt, a terem csak úgy ontotta magából a játszó, nevető embereket és a legkülönösebb játékokat.

Vele szemben egy férfi jojózott. Ahogy figyelni kezdte a színes korong ismétlődő fel-le útját, rendeződni kezdett körülötte a tér. Egyszeriben átláthatóbb, valóságosabb lett a terem, és a dolgok szilárdulni kezdtek körülötte. Még mindig a jojót figyelte, de a szeme sarkából látta az embereket, akiknek egyre hangsúlyosabbá vált a teste, játékaik pedig megfogható tárgyakká váltak. Egy férfi ördögbotokkal zsonglorködött, egy másik pedig tüzet fújt a színek közé, majd egy harmadik a lángokból formázott újabb és újabb játékokat. Mozgást érzékelt a feje fölött. Vetett még egy utolsó pillantást a jojósra, akinek a kezében örökmozgóvá vált a játék, majd felnézett. A valószerűtlenül magas mennyezethez közel vékony, magas férfi sétált egy kötélén. Látszott rajta, hogy minden sejtjével az egyensúlyozásra figyel, mosolya azonban mégis laza és könnyed volt, mint a vasárnap délelőtt. Arcán ugyanaz a derűs nyugalom ült, mint a jojósén. És az ördögbotozóén. És a tűzjátékosén. A játékkészítő végignézett az arcokon. Mindegyikről ugyanaz a könnyű derű és nyugalom tekintett vissza rá. Még egyszer szemügyre vette a kötéláncost. Ahogy tekintetével a lépéseit követte, egyre nagyobbra feszült benne a vágy, hogy legalább csak egyszer láthassa, ahogy mozgásba lendül egy játéka. Visszapillantott a jojósra. A korong zuhant, pattant, majd elindult felfelé, és ő látta maga előtt a keservesen néma, örökké mozdulatlan égboltját. Soha nem érzett még ennyire erős vágyakozást.

Ekkor észrevett valamit a jojós arcán. A férfi nem szólalt meg, de tekintetével, vonásainak átrendeződésével mintha ugyanazt kérdezte volna, mint a bokájánál fogva felakasztott férfi: – Be vagy ki?

– Be – suttozta a Játékkészítő, mire a jojós felpattant, és a háta mögött kiemelkedett a falból egy ajtó.

Elnémult a dübörgés. Eltűntek a színek. Megszűnt minden mozgás. Egyedül állt egy beláthatatlanul nagy teremben, előtte egy ajtó. Az ajtó fölött megjelent egy felirat:

A MÁGUS

Közelebb lépett és megfogta a kilincset. Még egyszer körülnézett, de nem látott senkit. Lenyomta a kilincset. Az ajtó nem mozdult. – Ki vagy be? – hallotta ismét az akasztott ember hangját. Határozottan válaszolt: – Be.

Mély hang törte meg a csendet:

Ördögé istené igené nemé könnyűé nehézé.

Úgy hangzott, akár egy rejtvény.

Meg kell fejtenie a belépéshez? Egy pillanatra kiszakadt mindenből. Hirtelen áthatolhatatlan távolság húzódott közte és a karneváli zsongás között. Gondolatnyi idő alatt eltávolodott a köteltáncostól, a jojóstól, a színka-
valkádtól, az önfeledt játék hangjaitól, a tömegetől, a két férfitől, a tudószerű folyosótól, a villódzó ábráktól, az akasztott embertől, az ARCANUM felirattól és a város éjszakát emésztő gyomrától.

Újra a mozdulatlan játéka mellett állt. Semmi más nem volt körülötte. Kaján némasággal meredt rá a megtervezett égbolt, és ő érezte, hogy készen áll bármelyik pillanatban szétzúzni, megsemmisíteni a saját munkáját. Vajon nem az irigyeinek van igaza? Csalt volna, és megfélelkezett róla? Már semmiben nem volt biztos. Az égbolt nem válaszolt. Vagy ő maga vált géppé? Üvölteni tudott volna, de csak állt némán, mint az égboltja.

Ördögé istené igené nemé könnyűé nehézé –

hangzott fel újra a rejtvény. Mit várnak tőle?

Ördögé istené igené nemé könnyűé nehézé.

Izgatottság, düh és kíváncsiság izzott benne. Eszébe jutottak az elmúlt évtizedekben elnyert szakmai elismerések, díjak. A rituálisan leélt évekre gondolt, és újra megfeszült gyomrában az akarás, ami ezekben az évtizedekben hajtotta. Megannyi mesterien megtervezett és megépített játéka gúnyolódott most vele. Gonosz némaságban meredt rá a temérdek elvégzett számítás, és mindenre rátelepedett a kíméletlen mozdulatlanság.

Ördögé istené igené nemé könnyűé nehézé – szólt újra a feladvány.

Egyszeriben gyökeret vert benne a hiábavalóság érzése, és ekkor féktelen nevetés szakadt fel a torkából.

Kinyílt a Mágus ajtaja.

Az előző teremnél jóval kisebb tér nyílt meg előtte. Ahogy belépett, az ajtóval szemben egy asztalt pillantott meg, amely mögött egy férfi állt. Különös ruhát viselt: testét piros bársonyköpeny borította, fején nagy, lecsüngő

karimájú kalapot viselt. Arcán bármikor szólni kész derű játszott. Teljes lényéből csak úgy bugyogott fel a könnyedség. Jobb kezében egy botot emelt a magasba, a bal az asztalon pihent. Az asztalon egy kehely, egy érem és egy kard. A Mágus mozdulatlansága maga volt a mozgás. Könnyű és eleven. A tartásából áradó elevenség kortalanná tette. – Kerülj beljebb! – mondta, és letette a botot az asztalra. – Nézz szét, érezd otthon magad!

A Játékkészítő körbenézett. A szoba vele együtt fordult egyet. Az egyetlen ablak arról a falról nézett vissza rá, amelyikre éppen rápillantott. A többi falon ugyanaz a négy ábra váltakozott: bot, kard, érem és kehely. Valahányszor az ablak átkerült az egyik falról a másikra, az ábrák is egy fallal arrébb tolódtak. Bármerre mozdult, az ajtó mindig a háta mögött volt, a Mágus asztala pedig vele szemben. – Játsszunk? – szólalt meg újra lecsüngő kalapja alól.

– Játsszunk – felelte a Játékkészítő, és az ablakra pillantott. Az üvegen túl a sötét égbolton lassan kiontott magából fényét a Nap. Gondolkodott a Merkúr, vágyakozott a Vénusz, követelt a Mars, szerencsését szórta a Jupiter, beszélt, beszélt a nehéz Szaturnusz, sejtett az Uránusz, álmodott a Neptunusz, és meghalással andalított a Plútó.

PESTI HIBA

Félelem úszik a víz tetején, lerakódik a parton,
tornyosul egyre a megfelelés suta félszigetévé.
Sistereg otthon, képmutatóan a jó Duna TV.
Úgy tartozni közösségekhez, hogy sehová sem.
Átmenet-átjövet, ennyi nyomunk, csak a sitt marad itt majd,
csillog a parkban a fák töve közt az ezernyi szilánk múlt.
Építési daruknak a karja az égen az óra –
takk-takk, roppant vészjóslón közeleg valami tré.
Éppen randi előtt belelépni a friss kutyaszarba.
Meggpillantani egy csini csaj csíkos bugyiját, és
másra se tudni egész éjjel gondolni utána.
Egy fogfájós kurvát óvatosan leszopatni,
jófejségből, hogy műtétre legyen neki pénze.
Engedjél be, kinyírlak a faszba, a kertben eláslak,
megöltem anyádat, a szarkeverőt, de látod amottan...
verdes az ablak szárnyai közt a családi erőszak.
Reflexből fordulni a másik irányba, ha baj van.
Nem látsz, nem hallasz, nem köpsz, csak hogy magadat mentsd!
Ráviczorogni a szembejövő öregekre a TESCO
pultjai közt a leértékelt árukra vadászva.
Barlangrajzok alapján megválasztani törzsünk.
Bringó hintót hajtva a Nagy Propagandaminiszter.
Elsőajtó járatok messzire elkerülése!
Tolni a 80-as A trolibuszt be az Őrsre utasként.
Búbos taxival át a folyón, így menni pisálni!
Bátor készenlétisek ütnek üvöltve a földön
pár csótányt gumibottal, majd te következel egyből.
Aszfalt pingpongasztalnak tetején elaludni.
Lent a ligetben a pad támláján nagy felirat, hogy
„Albérlet kell, nincs lóvém, seggel fizetek majd!";
név, telefonszám. Holló hollónak szemetét,
függőkert tele függőkkel, kis kocsmaoázis,
kósa üvöltés (Ginsberg nélkül), hiszti, a diszti-
hontalan andrások mennek folyton le Kutyaába.

Nem lehet ezt megszokni szerintem, max idomulni,
jókora helyzetelőny, ha takonyból szótt a gerinced.
Being Malkovich – ez hát itt a magyar kiadás: a
mágikus ajtó nem vezet el, csak Kulka agyába.

HUSS

Mint egy drón körözök Parnasszus csúcsa, meg épp a
szomszédos lösz dűne felett. Szüntelen őrzöm a rendet,
vad lézer szememmel perzselem össze a népet.
Szakmaiságom nem kérdés, kritikus vagyok én itt
több szempontból, lőni azonban azokra fogok csak,
kik moccanni merészelnek még. Kuss! Ne csináljon
többé senki se semmit, úgysem lenne elég jó!
mondta a tarka bagolypapagáj fémketrece mélyén.

MÁRTA NÉNI

Kedvenc emlékemben nem szerepelsz, a neved csak.
Ott, a fotótáborban, már tíz éve is ennek,
félúton valahol Barstow, valamint a dörögdi
klastrom közt, egy kis falu görbe falú, sváb
házában vacsoránál azt javasolta nekünk a
hajdan majdnem híres, azonban már alig ismert
filmes, régi, kamaszkori tier listem tetejéről:
forgassunk közösen köszönő-kisfilmet azonnal,
így hálálva neked meg a tálca diós* palacsintát,
(* tejföl, némi cukor, citromhéj és a dió) a-
mit nekem útravalóként otthon még csomagoltál.
Fejbenfilm lett, nem készült el, lelkesedésünk
úgy elapadt, ahogyan születésemnél a tejed, de
ott éreztem először: tápláló a hiányod.

HOME RUN

(Mottó: bérleteket, jegyeket kérem bemutatni!)

Rómaiak nyomain zötyögünk kilazult köveken, benn bűg a kilences busznak kriptahomálya, acélos éjmélyén aggódó szempár villan, akár a pillangókés szemben, az utca sötét zugain, mint gázláng kékje a nagymama-lábos alatt. Alig állok lábaimon, csak a mintázat tart össze, az elme elmenekülne, ezért van már rég gúzsba kötözve áporodott tudatomban a hétköznapjaim által. Ez Denevérország, itt semmi esetre se állj meg! *Season is over. Nincs több bomba. Se séta, se móka, se úszás* – írta le anno Hunter, majd szétlőtte az arcát.

SPOTLIGHT

Biztonsági erők lámpája cikázik az éjben, száraz jég köde leng kívül-belül egyre, miközben tarkopasz állatok adrenalinra vadásznak a téren. Fájdalmas „tizenöt perc hírnév”, csattog a taps a méla pofádon, zúg a közönség: vissza, ahonnan jöttél, hallod?! Meghajlás, függöny, köszi szépen.

FOTEL-LÉT

Egy bizonyos koron túl a férfi,
ha beleül a fotelbe, örökre ott marad.
Nem javít meg semmit, nem fúr-farag,
nem főz évenként egyszer, dicsekedve.
Játékokat rak a fotel mellé, focistákat,
sportriportereket, politikusokat szidalmaz,
egzotikus sorozatok hősnőiről álmodozik,
közben próbálja az életben közlekedés
szabályairól felvilágosítani a környezetét,
de egyre kevésbé figyelnek rá, már sötétben
is mesterien kikerülnek, holtvágányra kerül
egy forgalmas rendező pályaudvaron.
Amikor eltűnik, felszívódik a fotelben,
némi időbe telik, amíg felfedezik a hiányát.

VÉGE

Átkopog cellája falán, megtudni,
a szomszédos lakja-e bárki,
a visszakopogás egyaránt
nyugtalanító és megnyugtató.
Börtönőr nincs, fel sem tűnik hiánya.
Egymást figyelik, mikor robban a másik,
tép fel nyitott ajtót, siet a kijáratig, örökre
maga mögött hagyva a kétszemélyes börtönt
a fülelő falakkal, a kopogó szellemekkel.

F. Bakó Enikő

REGGEL

Szeretek a mindennapok kezdetén elsőként ébredni. Harapni a csendből és élvezni minden pillanatát a hajnalnak. Még nem nyitom ki a szemem, de a gondolataim már táncot járnak. Hiába ropják szüntelen, nem emlékeznek rá, hogy álmodtak volna éjjel.

Aztán kipattan a szemem, oldalra fordulok, és kezemmel segítek magamnak felülni. Mély a csend, addig a pillanatig, amíg a lábam a padlóra teszem, ekkor a parketta belereccsen a pillanatba. Az ablakhoz lépek és kibuktatom. A reggeli szellő belibben a madarak énekével. A sötétben is ismerem a házunkat. A konyhapulton bekapcsolom a kávégépet. Kattan.

Kék fénye megvilágítja a sötétet, pontosan annyira, hogy a kapcsolókra találva, a redőnyök bűgva elinduljanak felfelé, beengedni a felhők mögül előbújó napot.

Kinézek az ablakon. A felkelő nap fénye most találja meg a medence vizét. Ahogy álmosan megfürdeti arcát, ragyog minden körülötte. Visszafordulok a kávégéphez, megnyomom a rövid, erős eszpresszógombot. Nyög egyet, majd erősen méltatlankodva kezdi örölni a kávészemeket. Lassan a barna lé csorogni kezd a csészembe. Koccanva emelem el a tálcáról. A kezemmel félretolom a teraszajtót. Suhog a sínjén. Szerintem megsértődött, hogy ugyan miért ébresztettem fel ilyen korán. Kilépve, a langyos szél megérinti lágyan az orcám.

Koppan az asztal kövén a csészém, ahogy ráhelyezem. Az éjszakára letakart szófát reccsenő, csörgőn sistergő hanggal szabadítom fel. Leülök, a lábaimat kinyújtva pihentetem a kényelmes fekhelyen. Bal kezem a csészét simítja, míg a jobb a takaró ráncait húzza hangtalanul a derekam köré. Vonnat füttye tör utat magának, a szél szállítja hozzám kecsesen.

Belekortyolok a feketembe, velem párhuzamosan a vizsla lefetyel. Megszomjazott ő is az éjjel. Nyújtózik egyet, majd a kanapékatyák boldog nyugalmával a szófámra telepszik, és természetesen rám. Csipás szemével esdekel. Mondania sem kell, elkezdem bársonyos bőrének a reggeli macerálását.

A fakopáncs egyre hangosabban veri a taktust. Ütemre dolgozik a drága, munkáját a fenyőfa dirigálja. Pár galamb úgy dönt, hogy susogva a vízpartra száll. Figyelnek, de a kutya a masszázst élvezi, így egymás után röppenek

át a túloldalra, csak pillanatra érintve a vízfelszínt. Fodrozódik a kékség, hangot nem hallat.

Egy autó zúgása veri fel az idilli csendet. Fékez és burrog és újra fékez. Elképzelem, ahogy a porfelhő kikíséri az utcánkából. Kellemetlen, ha a szél gombolyaggá görgeti az út felszálló porát. Csaholó kutyák hangja tör felém. A motor zúgására reagálnak élesen. Lassan ők is elcsitulnak.

Nézem a harmatos fűvet. Egy friss földkupacra leszek figyelmes. Látogatónk újra feltört, kertes házban az természetes, hogy a vakondokék jönnek-mennek. Innen is látszik, biós kert, holmi vakondnak tervezett háló nem áll az ásás útjában. Mosolygok. Ez nem lesz ínyére a férjemnek. Becsukom a szemem, valahol bőg egy tehén. Délkeleti szél ez a mai, ha Riskákék hangját is hallani vélem.

Tovább fülelek. Valahol berreg egy motor. Erős hangjába beleremeg a vizslalány. Nyújtózik, kapar egyet a szófám huzatán, majd újra rám nehezedik. Hallom, hogy felébredt a szomszéd. Csattanva tárja ki ablakát, és áthallatszó csacsogása megrendíti a csendem. A macskája nyávogva köszön jó reggelt.

Koppanás. Mozdul a vizsla is. Valaki csoszog és megengedi a vizet. Sercen, majd dobolni kezd a kerítésen, ahogy zubogva tovahalad. Hm, hm! Ez a koppanás most mintha pattanássá válna.

Reccsenve nyílik az ablak, és ívet írva landol a teniszlabda a medencében. A vizsla a pillanat törtrésze alatt nem gondolkodva, de cselekedve utána veti magát, belecsapódik a medence vizébe. A csobbanás nyomán vizes lesz a körlet, ahol eddig bágyadtan mélézött a csend.

A galambok szárnyuk suhogtatva a fenyőágak hűs árnyékában keresik menedéküket. Talpra ugrok. A pléd a földön landol. A kezemen megcsörren a karperec. Hangosan csapkod a fahéjszínű test, egy helyben lefetyelve a vizet. Felé dobok egy, kezem ügyében lévő matracot. Suhan a gumi a kutya felé, mikor észlelem, hogy ez nem mentség számára. Mezítláb vagyok, a kövön pleccsen a talpam, testem párhuzamosan loccsan a vízzel, és már érzem is a tappancsok lágy érintését. Egymásra mosolygunk, csuromvizesen. Ez a tizenöt fok sem embernek, sem állatnak nem kellemes.

GÓBÉK

Feketében vannak mindhárman. A magas, a köpcös és a bajszos. Kézfogás közben összeborulnak. Egy pillanatig az az érzésem, hogy valami kósza könnycsepp mindhárom férfi szemében a mosollyal együtt ott csillog.

A magas szólal meg először:

– Hát, fiúk, emlékeztek Zalán mondására? „Fiatall mindenki lehet, de öreg csak a java!” Szépen itt maradtunk. Jó lenne sűrűbben találkozni.

– Kezet rá! – válaszol a köpcös.

Megállnak egy pillanatra. A bajszos megjegyzi:

– Most, hogy megtanultam magyarul, meglátogattok végre?

A magas tetőtől talpig végigméri úgy, mintha nem is ismerné.

– Mióta nem magyar a székely, komám? – kérdezi. A zöldhatáron szöktél át, ha jól emlékszem. Vagy nem?

– De igen, voltak is bajok a jegyzőkönyv felvételénél. Többször kellett elmondjam, hogy két napig követtem az esthajnalcsillagot, nappal meg bujkáltam. Tudjátok, hogy azóta is pórázon vezet a gépirókisasszony. – Nevet. – És hát az első munkahelyemen nem értettem a konyhán a főnököm „Add oda a kést!” mondását. Jobbra néztem, balra néztem, ketten voltunk, rákérdeztem, hogy kinek adjam oda, miért nem azt mondod, hogy kérem a kést, vagy add ide a kést.

– Tőlem, amikor útbaigazítást kért egy autós, és elmondtam neki, hogy „Menj egyenesen előre, aztán ott a lámpánál felfordulsz balra.” Kiröhögött. De a buszmegálló közönsége is somolygott – támaszkodik a botjára a köpcös.

A magas ránéz és rákérdez:

– Attila, neked a lábaddal mi történt?

– Beszélgettem a medvével, hát nem félbeszakított? De nem fa a lábam, ne izgulj, újrahasznosított műanyag – azzal megveregeti az ominózus végtagot.

– Szóval, nekem is volt ám nyelvbottlásom. Az asszony leküldött a zöldséghez hagymáért. Elszótagoltam, hogy vörös hagymát kérek, mert fehéret dobott a mérlegre a kiszolgáló, aztán megtanultam, hogy itt a lila a vörös! A spárgáról nem is beszélve, hogy az otthoni kötözőmadzag az itt zöltség, ki gondolta volna.

A bajszos szeme huncutul csillog, és mondja:

– Én elhívtam anyósékat egy igazi disznóvágásra. Fehér csizmában jött a drága. A pálinka megadta a hangulatot, s mikor a késsel belényúltam a disznóba, úgy esett össze, hogy a tisztaszobába kellett vinni pihenésre. De

früstökre kihozta közénk a hasa. Szépen dicsérte is azt a finomat, amit evett, aztán mikor megmondtuk, hogy hagymás vér volt az, na, azóta vegetáriánus a drága mama. De – emeli fel az ujját – a puliszka a kedvence.

– A prézlis húst szalmapityókával először nálam sem értették, de ma már a gyerkőcök is így rendelik a vasárnapi menüt az anyjuktól.

– Igaz is, mindenkinél van pulya? – a magas kérdez újra.

Bólogatnak.

– Mi van a jánnyal, akit a büfében kormoztál, Csongor? – néz a bajszos a magasra.

– A feleségem lett. Még jó, hogy leszálltam a pályáról, és udvaroltam neki. Botlábam volt a focihoz, hogy is mondtátok, darabos vagy milyen voltam.

– Magyaros, nem darabos. Rendes kávé hoztál nekünk és Fructót. Még krumplicukrot is szerezteél az egész csapatnak. Igaz is, sűrűn jártok haza?

– Na, azt nem mondanám, de egy kicsikéért a Királyhágón mindig megállunk.

– Csevabcsics az itt, komám, nem kicsike! Miccs! – válaszol Attila. – Lehet már itt is csiki sört és gyergyói krumpilis kenyeret venni. A szüleim már nem élnek. A családi házat eladtuk, de van egy kulcsos házunk Zetelakán. Egyszer majd, ki tudja, hogy alakul. Az ember egyedül születik, és egyedül hal meg.

Összeölelkeznek.

– Itt a pont – mondja Zalán. – Beülünk egy korsóra? A vendégeim vagytok. Ott van még egy üres asztal a sarokban.

– Vigyük el, azt akarod? – kérdezi mosolyogva a bajszos.

Kitör a kacagás a fiúkból, ha jól sejtem, újabb emlék az, ami utat kér.

ÚJRAÉRTELMEZETT ÖREGKOR

Márk, mielőtt nyílik a díszes kovácsoltvas kapu, jobbra sorol és leparkol. A leánderek színes kavalkádja és édeskés illata betölti a levegőt. A tölgyfák sokasága katonás sorban jelöli az utat. Az óriásplakát hirdeti:

„Költözz a lakóparkba, és Kabriót adunk ajándékba!”

– Miért álltunk meg? – kérdezi Hilda.

– Gondolkodni. Hangosan és együtt. Mi a véleményed?

– Tudod, hogy én költöznék, de tiszteletben tartom a döntésed.

– Tulajdonképpen ketten vagyunk, ötvenesek. A gyerekek kirepültek.

– Leszünk – javít Hilda.

– Az az egy-két év nem számít. Lehet, hogy elhamarkodottan hagytuk ott az előadást.

– Egész pontosan?

– Élünk a 75 napos próba lehetőségével. Most!

– Várj, várj! Arra gondolsz, hogy menjünk vissza megkötni a szerződést?

– Pontosan.

– Nem egy nagy vászisztdász megpróbálni az egészséges létet. Mi is a pontos feltétel? – kérdez Márkra.

– Naponta kétszer 45 perc testmozgás, egyik ebből a szabadban, négy liter vízfogyasztás, könnyű diéta betartása, de ugye főznek ránk, önszolgálatos könyvek olvasása minimum egy órában, a könyveket is biztosítják, meditáció és munka. Eddig is dolgoztunk, és ezután is fogunk.

– Nem érttem kristálytisztnak, hogy a vizet miért csak a kihelyezett óriáspalackokból fogyasszuk? – morgolódik Hilda.

– Nem figyeltél, a saját konyhánkban is palackozott víz lesz a kísérlet miatt, ezért kell ebből inni. És nézd meg a kezedben, micsoda klassz palackot tartasz. Kifejezetten kedves tőlük ez az ajándék.

– És a sport: golf, tenisz, jóga, pilátesz, foci, úszás, vízitorna, evezős deszka, meg sem jegyeztem, hogy mi minden van.

– Ezért álltam meg. Vedd elő a brosúrát, és olvasd fel figyelmesen! Nincs mit vesztenünk, aláírjuk, ráterhelnek a házunkra százmilliót, de ha valami nem tetszik, kiszállunk 75 nap után.

– Akkor szállhatunk ki, ha velünk ez nem működik! Ez az újratervezett öregkor. Huszonöt évet még dolgoznod kell, és a coachok döntenek el helyetted azt, hogy mit.

– De fiatalodunk, azt ígérik, egyetlen perccel sem leszünk öregebbek, sőt a kiválasztottak visszamennek az időben akár tíz vagy húsz évet.

– Visszafiatalodnak a szerveid, egészséges leszel, és az az érzésem, boldog vagyok. Itt is van, amit kifelejtettél, napi egy mosoly, napi egy jó cselekedet. Ezt könnyű lesz megtenni.

– Amit mondjuk nem értek, hogy állat miért nem tartható? – kérdez Márk.

– Pedig alátámasztották, hogy ha mindenki egységesen beleegyezik, ha senkit nem zavar, akkor majd megváltoztatják a szerződés ezen pontját.

Mellettük egy türkiz Bentley-nek nyílik a kapu. Márk gázt ad, és ráfordul a golfpályák mellett az útra.

– Visszamegyünk. Álljunk meg még a kilátónál ránézni a Dunára. Biztos vagy a döntésben? – kérdezi.

– Maseratit szeretnék. Sárgát. Ahogy a Róna utcán végigsuhanok, minden irigyem megnémul – válaszol Hilda.

– Nincs irigység, ők is választhatnak, ezt ne feledd!

Mosolyogva, kéz a kézben belépnek a főépületbe. Lépteik hangját fel fogja a vastag szőnyeg. Egyenesen az előadóterem felé tartanak. Modernül letisztult a berendezés. Dossziék borítják a falat, az asztalok és székek kínos rendben az üvegkuckókban. Laura, a hoszteszük már veszi is elő a papírokat. Nagy és nehéz az iratcsomó. Egyórányit vesz igénybe a papírmunka. A két nővérre nem is figyelnek, tompa szúrás a nyakukon, és megjelenik előttük a tervezett jövő.

Ahogy kilépnek az ajtón, mélyen beszívják a Duna felől érkező szellő illatát. Nézik a pálmafák katonás rendjét. Várja őket a napsárga Maserati. Hanna fiatalosan csusszan a vezetőülésre. Mire Márk megkerüli az autót, ott terem a boy. Egy matchbox nagyságú díszes dobozban adja át a slussz-kulcsot.

– A Toyotájuk, uram.

– Merre próbáljuk ki az autót, mit javasol?

– Ezen a kilencvenháromezer négyzetkilométeren bárhol megtehetik, uram.

WANDA

fűszagú ruhádat kézzel mostam ki
másnapra mégis
egy mérettel kisebb lettél

elvittelek a táltoshoz
a táltos csak nevetett
és azt mondta
igazán sosem voltál az enyém

kétségbeesésemben
egy saját falut
teremtettem magunknak
így éldegéltünk a búra alatt

az első napon minden tökéletes volt
a második napon elkezdted gyanakodni
pedig kitöröltem az emlékeidet

az ötödik napon
kormányzati szervek zavartak meg minket
kiterjesztettem világunk határait

kívülről minden tökéletesnek tűnt
de a búra alatt túlfőttek a galuskák
és az emberek
az edénysivatagban
a démonjaimmal harcoltam minden egyes nap

a kilencedik napon jött a végső összecsapás
te is megküzdöttél saját magaddal
már nem az én oázisom voltál
elengedtelek

lángtalanul szimmetrikusan néztem
ahogy meztelen tested összegörnyed
egy atom méretére zsugorodtál

egy Fejér megyei falucska faházában bújtam el
megtanultam grízgaluskát főzni

a főúton
a menetirány szerinti jobb oldalon
szellemed néha megjelenik
ahogy a szituációs komédiák
évadzáró részében
felbukkan a főszereplő első szerelme
ilyenkor az üres közlekedési táblákhoz rohanok
elsíratlak kőris-csendben
mire megnyugszom te elszublimálsz
azóta hurrikán viseli neved

GLASSTOWN

történetünkben
két lámpa konfliktusa
rajzolódik ki.
egyikükben kiégett
az izzó. a másik köszöni,

jól van. kérkedik
a fényével, gondolja
róla, amelyik
kiégett, megdobhatná
valaki egy nagy kővel.

az utca, melyre
néznek, alkalmas terep
a támadásra.
az épület, ahonnan
lógnak, szintén régi már,

ideális hely
lehetne bármiféle
bosszúra. mégsem
történik semmi, ami
a konfliktust fokozná.

áll néhány fa is
az út másik oldalán.
talán őbennük
bujkál a furcsa béke
záloga: néha lehet

látni, ahogy a
kiégett lámpa mellett

tükröz valamit
az eddig elfelejtett,
piszkos kirakatüveg.

TÖRTÉNET A NAGY FA TÖVÉBŐL

két férfi vár egy
harmadikat. úgy mondta,
addigra lesz majd
ott, mire kinő a nagy
fa lombja. korán jöttek.

úgy döntenek, hogy
addig, amit kettesben
lehetséges, azt
átbeszélnek a nagy terv
sikere érdekében.

az apró részletek
tisztázása azonban
nem várt konfliktust
teremt kettejük között.
a dolgok elfajulnak,

és mire társuk
odaér, már nincsenek
ott. ennyit erről,
gondolja az, és hogy nő
volt, biztos a dologban.

NAPRAFORGÓ-RÉMÁLOM

mezőre nyílik
sötétlő tekintetem.
gondolataim
magvait földig ható
erővel éri a fény.

szédülni kezdek:
engedném gyökereim
a talajba, de
elzsibbaszt a félelem,
hogyan elégek felülről.

feszültségem így
a két szélsőség között
félúton ölt új
formát; végtagjaimat
ez a stressz teremti meg.

új kor nőnemű
teremtmenyei állnak
előttem sorban,
mintha csak tőlem várnák
megtermékenyülésük.

ha a középben
növekvő kíváncsiság
bármelyik nőbe
beleengedi magát,
azonnal felébredek,

és elfelejtem,
mit is vált ki belőlem
a bipoláris
hazugságot sugárzó,
összejárákált természet.

Magyary Ágnes

DÁLYAI ÚTIRAJZ

*„Válaszd hozzá a leghosszabb utat.
Legyen minél több nyári hajnalod,
mikor – mily hálás örömmel! – először
szállhatsz ki sose-látott kikötőkben.”
(Kavafisz.)*

Udvarhely-széken, Homoród-mentén, az Égei-tetőn túl bújik meg aombok között Dálya, ott, ahol a madár sem jár. Csak néha a gólyák meg a fecskék. A szemtelen szarkák mindenhol ott vannak, ahol bele lehet ütni a csőrüket mások dolgába, rendet lehet bontani és csirkét elragadni. A csuszka vidáman lopkodja a tornácról a tökmagot, a barázdabillegető billeget a barázdán, ahogy az az ornitológusok által elő van írva. A királyka finnyásan énekel az egresbokor ágain. A templomon és a villanypóznákon gólyák tanúyáznak. A falu poros utcáin büszke ludak vonulnak csapatokban. Amúgy nincs félelmetesebb, mint amikor az emberre rásziszegnek kifeszített szárnyakkal és dagadozó tüdővel. Az orrában vaskarikát viselő bika vagy a lánchoz szokott és medvét ijesztegető falusi kutya csupa betegesen önbizalomhiányos introvertált szorongó ezekhez a harcias ludakhoz képest.

Marco Polo egy szót sem írt erről a vidékről. Kolumbusz Kristóf sem nagyon hajózott ezen a tájon, amire a tenger teljes hiánya lehet a magyarázat. De kinek hiányzik a tenger? Dályában senkinek sem, bár a geopolitika szakértői szerint a jól hajózható tengeri kijárat egy ország vagy nép esélyeinek az alfája és ómegája, lásd a katalánokat, akik a sors kegyeltjeiként megengedhetik maguknak azt a luxust, hogy a függetlenségükért küzdjenek – ezt az úri szeszélyt sok évszázadnyi vaskos pénztárca előzte meg.

A nagypolgárság lázadása – mondja Fernando Aramburu, a nagy sikerű *Patria* című regény szerzője. Ebben a műben a baszk harcoskodást taglalja az író, és lám, a ködös hegyek szűk zegzugaiban, ahol csak azért nem haltak éhen az istenadta baszkok, mert a tenger néha kivetett nekik néhány lesóványodott halat, hogy: nesztek, egyetek, parasztok, a függetlenség kérdéséhez

is másképp állnak hozzá, mint a jól táplált és napfényes nagypolgári jólétben dőzsölő Katalóniában.

Katalán nagypolgárság kontra baszk munkásosztály! Így nem csoda, hogy az esős északon ott az isten háta mögötti Baszkföldön, ahova még a rómaiak sem tették be a lábukat, nem azért, mert nem szerették volna az ottani vad népeket is eladni rabszolgának, hanem mert ők sem bírtak ezekkel a megveszekedett hegyi emberekkel, másképp látnak mindent. A pragmatikus latinok letettek tehát az ügyről, azaz hagyták a baszkokat, és szépen romanizálták a félszigetet úgy, ahogy kell, így aztán tulajdonképpen a baszk az egyetlen nyelv, amely túlélte a római hódítást. Talán ezért, talán a zord időjárási és természeti körülményeik miatt, de Baszkföldön sosem a könnyű utat választották. Más szavakkal: távol áll tőlük a civilizáció. Mert lehet utálni a rómaiakat – utálják is őket, valljuk meg, okkal –, de a civilizációt mégiscsak ők találták fel.

Nyelvi szorongás – ez a katalán helyzet diagnózisa. Joggal. Bár a katalán nyelv hivatalos Katalóniában, Valenciában és a Baleár-szigeteken, a két-nyelvűség réme a középkor óta ott lebeg minden félszigeti lakos feje felett. Becslések szerint tízmillióan beszélnek valamilyen szinten a katalánt, ebből ötmillióan anyanyelvűek, de ők is kétnyelvűek. A kétnyelvűségről tudjuk, hogy az az egynyelvűség előszobája.

Bár tény, érthető a katalánok nyelvi szorongása. A kasztíliaiak (*castellanos*) erőszakos nyomulása évszázadok óta nyomasztja az ott élőket, és minekutána királynőjük a kies XV. században úgy döntött, pénzt ad Kolumbusznak, hogy az kedvére hajókázzon ismeretlen tengereken, ennek eredményeképpen ma már félmilliárd ember anyanyelve a spanyol, azaz a *castellano*. Mert akié a nyelv, azé a kultúra, és azé az ország.

A budapesti Zeneakadémia ruhatára előtt hosszú sorban ácsorogva unalmamban beszédbe elegyedtem egy ismeretlen férfival, aki udvariasan előre akart engedni, de aztán inkább csevegtünk. Angolul. Kiderült, hogy ő spanyol. Ezt ő mondta. Errefel én spanyolra váltottam, erre bevallotta, hogy ő katalán. Ezen meglepődtem, de mivel nem tudok katalánul, maradtunk a spanyolnál. Azon gondolkodtam utána, hogy mikor mondaná egy székelly vagy akár egy ír, hogy ő román, illetve angol. Szerintem soha. Inkább meghalna.

De visszatérve a baszkokhoz, Borges *A kongresszus* című novellájában ezt mondja róluk az egyik szereplő: „... sok mindenre büszke volt, (...) arra, hogy baszk származású; pedig ez a népség kiszorult a történelemből, és mást se csinált, csak tehenet fejt.” Borges imádott sarkos véleményeket alkotni –

szinte bármiről. Ezért utálták sokan. A pletykák szerint ezért sem kapott irodalmi Nobel-díjat. De ami most fontos, az a gondolat: kiszorulni a történelemből. Ki lehet szorulni onnan? Ha a történelem egy fikció, ki lehet szorulni a fikcióból?

Arturo Pérez Reverte szerint egyetlen civilizáció létezik ezen a kerek világon, és az a Földközi-tenger vidékén jött létre – a Mediterráneumban. Az összes többi csak maszatolás. Így fordulhat elő, hogy bármelyik isten háta megetti kasztíliai faluban sétálgató félanalfabéta paraszt ezerszer civilizáltabbnak tűnik, mint egy baszk vagy egy székely. Ennek az önmagában egyedülálló civilizáltságnak legfőbb feltétele a tenger. No de, nem bármelyik kies pocsolya, hanem kizárólag a Földközi-tenger, amely árasztja magából a homéroszi derűt. Aki nem hiszi, olvassa el az *Odüsszeiát*. Tehát az Atlanti-óceán vagy a Fekete-tenger nem alkalmas semmiféle civilizáció megalkotására.

A másik feltétele a civilizáció létrejöttének: a nosztalgia. Erre is csak ez a déli környék alkalmas, hiszen rossz időben, ködös, sziklás tengerparton nem lehet átélni ezt az érzést – ugyanis didergésben nem születik civilizáció. Ezt mindenki tudja. A nosztalgiából civilizáció sarjad. Ez pedig a következőképpen történik: kissé izzadtan keresünk enyhét a sziklás tengerpart egyik makacsul kapaszkodó és élni akaró száraz bokra tövében, miközben a vakítóan kék tengeren éppen kihajózik egy vitorlás, amely sohasem fog visszatérni, hiszen hajózni bár szükséges, de mégis veszélyes. Odüsszeusz is elment, és a hazatérése finoman szólva is problémásra sikeredett, ebből a gubancból született meg az európai civilizáció és irodalom. Az már merő véletlen, hogy a nosztalgia szó jelentése görögül az a fájdalom, amelyet a hazatérés lehetetlensége miatt érzünk, vagyis ott vagyunk, ahol nem kellene lennünk.

De mit tudnak a geopolitikai szakértők?! Azért, mert Dályában nincs tenger, még el lehet menni a tengerhez. És állítólag el is mentek. Mert a székelyek is szeretnek utazni. De nem hajón! Hanem lovon. Ezért is volt nagy trauma, amikor át kellett ülni az autóba. Mert a megveszekedett jószág – mármint az autó – megy, mint a bolond. Így aztán a székelyek is mennek, mint a bolondok. A féket nem ismerik. A lovon sem volt fék. Meg ki a fene akar megállni, amikor már végre elindulhatott. A hülye gyalogosok meg vigyázzanak magukra. Mert már korábban is különbség volt a között, aki lovon, és a között, aki csak úgy bocskorban sétáfkált a háborúba.

Tulajdonképpen minden bajuk okozója onnan eredeztethető, amikor vége lett a sétáfkálásnak. Lázár Ervin Kolozsváron felmászva a tömbház

negyedik emeletére, kissé lehangolódva állapította meg: minden baj forrása, hogy a székelyek nem szeretnek földet túrni. Én ezen annyira meglepődtem, Egyed Emese papné nagyanyjától örökölt szalonbútorai közt a pamlagon ülve, hogy nem jutottam szóhoz. Mert én tudtam, milyen jóféle a székely föld. Azt lehet túrni, és nyugodtan éhen is lehet halni mellette. Pont, mint a baszkoknak ott a ködös hegyeik között!

A táj és az idő formálja egy nép karakterét. *A suvadásos dombok a férfiakban éjjel mélyre szállnak* – írja Farkas Árpád. Mert hála annak a drága jó agyagnak, elegánsan csúsznak el a földrétegek, viszont ez az esztétikai örömről túl semmi másra nem alkalmas. Mondjon bármit is Lázár Ervin, a zord időjárás és a fránya talaj igencsak megnehezítették a székelyek dolgát földtúrás közben. Ezért kellett más dolgok után nézni, és amikor már nem hagyták verekedni őket, a lányok mentek cselédlánynak Kolozsvárra, Bukarestbe, a férfiak meg kőművesnek Budapestre. Aztán jött a XXI. század.

Ha megfelelő jelzõt szeretnék keresni erre az évszázadra, az mindenképpen a *mentes* lenne. Alkoholmentes. Gluténmentes. Műanyagmentes. Érzelemmentes. Így ebben a sorrendben. És mivel már semmit sem lehet élvezni némi langyos büntudat nélkül, ezért marad az igazi érzések helyett a lucskos, nyálas érzélgősség. Márpedig a XXI. századi ember imád meghatódni és felháborodni. Kár, hogy sem egyik, sem másik nem tart sokáig. Így lesz az egész egy álságos csoportterápia.

Szóval errefelé nincs nagypolgárság, és senkinek sem hiányzik. Ipart, tengereken túlnyúló kereskedelmet és New Yorkban külképviseletet is bajos lenne keresni. Mert itt megállt az idő. Valamikor még 1711-ben, a szatmári béke megkötésekor. Akkor mintha a Székelyföld lecsúszott volna a térképről, már maximum a népmesékben vagy más fikciókban tűnhetett fel ez a vidék, de semmiképpen sem a politikai tervekben, az ipari beruházásokban, vagy csak úgy minden cél nélkül bárkinek a gondolataiban. Mert „Erdély egy mém / it's such a shame!” – írja László Noémi. (*Kiszorultak volna a történelemből?*)

Heinrich Heine az Északi-tengernél tett utazása során írja, hogy az ott élő nagyon szegény halászokra jellemző egyfajta gondolati és érzelmi azonosság, miközben ő, a túlszocializált úrifíú szorong. Azért szorong, mert ő már nem tud azonos lenni sem gondolati, sem érzelmi tekintetben senkivel. Így aztán idegen marad mindenhol. És ez őrijító!

Én már nagyon sokszor utaztam Dályába. Vonaton, autóval, repülőn. Órákat várokottam a kocsárdi állomáson, ahol mindig várni kellett a csatla-

kozásra, ebben a tekintetben semmi változás nem történt, hiszen Dsidának is hasonló élményei voltak jó néhány évtizeddel korábban:

*Nem volt csatlakozás. Hat óra késést
jeleztek és a fullatag sötétben
hat órát üldögéltem a koczárdi
váróteremben, nagycsütörtökön.*

Márpedig a közlekedés, a járható utak egy nép boldogulásának másik kvintesszenciája – mondják a tekintélyes geopolitikai szakértők. Nem csoda, ha ezeken az utakon csak az Ördög szeret poroszkálni. Talán nem véletlen, hogy dédapám hazavergődve az első világháború csatatereiről, lerongyolódva, lovát útközben megette (ez nem igaz). Mire majdnem hazajutott volna, kitört rajta a spanyolnátha (ez igaz). Nem hiába mentem én évtizedekkel később spanyol szakra! A lényeg, amikor az udvarhelyi kórházban felgyógyult, még véletlenül sem a már akkor is pocsék utakon indult el hazafelé, hanem a hegyeken keresztül ment Dályába, mert mindannyian nomádok vagyunk, és még akkor is elindulunk, ha tudjuk: az út vége a csatáros, cuppanós és verejtékes kudarc.

De kit érdekelnek az utazás kínjai? A falu szerényen húzódik meg a dombok között, és gyenge kis patakja több helyen is szabdalja az utcákat. Ezeken a helyeken gyalogosan pallón lehet átkelni, de ha az ember nem bízik a korhadt építményben – némi joggal –, akkor ügyesen a patak medréből kiálló nagyobbacska köveken szökellve megy át a vízen. Ha ügyetlen, akkor legfeljebb beleesik a bokáig érő patakba. A falunak két része van: a falu és *fészeg*. A csenevész patak partján finoman fut végig a fő utcája a településnek, onnan ágaznak ki és kapaszkodnak fel a dombra kaptatók, ahova még az orosz katonák sem akaródtak kimászni, pedig igencsak hajtotta őket a zabrálási vágy meg miegymás.

Erzsi néni az ablakon mászott ki előlük, és futott fel az éjszakában a „hegyre”. Csak azt nem értem, hogy miért nem ment már korábban, mint ahogy azt nagyanyám és a többi asszony tette. Az, hogy szoptatni való kisgyermek volt, nem lehetett indok. Erzsi néni amúgy idősebb korábban sem hazudtolta meg önmagát, mert ha ablakon már nem is, de a hegyre kilencven felett is fürge nyúlként futott ki. Pedig filigrán alkatától eltekintve nem bánt vele túl kesztyűs kézzel az öregkor, hiszen nemcsak megvakult, hanem idővel a hallása is komoly mértékben romlott.

Fiatalkorában Bukarestben volt cselédlány. Sokat emlegetett egy Daisy névre hallgató kiskutyát, aki a család kedvenceként szüntelen kényeztetésben részesült, fürdetni azonban Erzsébet néninek kellett, aki ezt vérlázítónak találta, falusi lány lévén, ahol a kutyát az udvar végében láncon tartják, és nem a házban, főleg nem ölben mindenféle finom falatokat tuszkolva a szájába. Szóval Erzsébet néni ezen a kiskutyán állt bosszút fürdetés közben, akit tiszta szívből gyűlölt, akit ki kellett kékíteni, és így Daisy-nek kellett elszenvednie, hogy Erzsébet néni rajta vesz revansot a cselédlányok összes elszenvedett sérelméért, de még így is sokkal jobban járt, mint Édes Anna munkaadói. „Megkujakoltam” – mondta, és közben mutatta az öklével, ahogyan jó erősen a kiskutya oldalát megnyomta. Sokszor elmesélte ezt az incidenst, még évtizedek múlva is minden ízében haragudott szegény Daisy-re.

A faluban amúgy csak egyetlen úri kutya van, egy bernipásztor, aki Úrfi névre hallgat. Ő a temető aljában lakik a falu végén, és éjszakánként az arrafelé bóklászó medvéket riasztja el. Napközben szeret gombászni az erdőben, ahol a vadkanokat tudja kiszagolni. A virágoskertből ki van tiltva, mert az a hamis hír terjedt el róla, hogy hajlamos virágokat eltaposni. Pedig ez aljas rágalom!

A temető egy meredek dombon van. A lelkész lezárta a lankásabban felfelé futó utat, maradt a régi csapás, ahol leginkább négykézláb lehet kijutni, bár a medvék, gondolom, könnyedén felszaladnak. Mert hogy azok is járnak arrafelé. Zaki Lina mézét dézsmálni. Mert a XXI. századra a mackók is a könnyebb utat választják: minnek az erdőben strapálni magukat, amikor Lina néni méhei gondoskodnak a terülj-terülj asztalkáról. A torkoskodás helyszíne pedig Bója sógor birtoka, ahol sokáig senki sem élt, de most az utódok újra birtokba vették a Bója-portát. Mert nemcsak elmennek, de haza is jönnek néhányan. Bója, aki dédapámmal együtt ment a Nagy Háborúba, s onnan nem jött haza. Ki tudja, mi lett vele, ki tudja, hol tűnt el.

Különben Dályában remek temetések voltak. Gyermekkoromban még halottat siratni is jártunk nagymamával, azaz ő siratott, én az udvaron rendetlenkedtem. Bója sógor házába mentünk, ahol az „elülő ház” – Dályában így hívják a frontra néző szobát – ki volt ürítve, és középen feküdt Bója sógor. A fal mellett körben fekete ruhás asszonyok, egyikük hangos szóval sorolta az elhunyt érdemeit, majd zsoltárokat énekeltek. A temetés másnap a szokásos módon történt: elől két gyászhuszár vitte a fekete zászlókat, majd mögöttük baktatott a lovas szekér a koporsóval, utána a rezesbanda, a család és a falu.

Dályában amúgy az öregasszonyok szigorúan számontartják mindenki családfáját. Sokszor jobban tudják, mint maga az érintett. És erre a legjobb példa Attila nagybátyám esete, aki bohó ifjúkorában elment a szomszédos faluba mulatozni a bálba, és mire másnap előkerült, a vének tanácsa, azaz a pletykás vénasszonyok grémiuma, az esemény minden részletével tisztában volt. Ki is adták az ukázt, hogy az a lány, akivel egész éjszaka táncolt, negyedunokatestvére, szóval semmiféle körülmények között sem udvarolhat neki.

Én mindig idegen voltam Dályában, mert ott az azonosságot keresik. Elsősorban a fizikai hasonlóságot. Mivel itt mindenkinek alaposan ismerik a felmenőit, azok összes jó és rossz tulajdonságát, azt is tudták, hogy nekem fekete hajam, barna szemem és a családra jellemző gesztusaim kellene legyenek. De nincs! Tehát itt valami hibádzik, így jobb az óvatosság. Félnék is tőlem, mint az Ördögtől vagy a Lidérctől. Ugyanis esélyes, hogy megjegyzem őket a nagy kék szememmel.

De én még mindig jobban jártam, mint Petki János. Pedig mekkora ember volt a XVII. század elején! A végén mégis titokban lopták ki Derzsből a koporsóját, és vitték át Dályába az éjszaka közepén, hogy ha lennének oly szívesek a drága jó dályaiak egy icinke-picinkét vigyázni kedves halottjukra, mert ők attól tartanak, ha imádott falujában helyeznék örök nyugalomra, már másnap kiásnák ellenségei – a felpaprikázott fejedelem, Báthori Gábor emberei –, és pogánymódra sárba és libaszarban megforgatva lóval húznák végig a Székelyföld girbegurba falvain példát statuálva: nem tanácsos fejedelmünk ellen összeesküvést szervezni. Így ment ez Erdély királydrámás korában.

A jó dályaiak pedig vakargatták a fejüket, hümmögtek meg hámmogtak, valamit a felekezeti különbségekről is motyogtak, de a végén csak elásták az unitárius Petki János uramat az ő református templomkertjükben. (Ebből csak annyi igaz, hogy a templomkertben áll feleségének, Kornis Katának a sírköve, amiről valami rém unalmas magyarázat kering, hogy hogyan került oda. Ettől akartam megkímélni az olvasót.)

Ez a Petki János a zavaros évek zűrös politikai ármánykodásai mellett művelt humanista is volt, aki nem éppen unalmas korban futott be sikeres katonai, politikai és diplomáciai pályát. A szakértők szerint egyértelműen az utóbbiban volt a legügyesebb. Fiatalon került Báthori Zsigmond udvarába, majd a megfontolt Rákóczi Zsigmond fejedelem mellett kezdte politikai felemelkedését. (Petki János élete folyamán a következő fejedelmeket, önjelölt uralkodókat fogyasztotta el Erdélyben: Báthori Zsigmond, Báthori

András, Mihály vajda, Báthori Zsigmond, Székely Mózes, Bocskai István, Rákóczi Zsigmond, Báthori Gábor.) És nem arról van szó, hogy Petki oly magas kort élt volna meg, hiszen negyvenévesen halt meg.

Szóval híres, nevezetes temploma van Dályának, messziről járnak a csodájára. Ugyanis a szentélyt szokatlan, reneszánsz stílusú, zöld folyondáros freskó (amúgy *al secco* technikával készült) díszíti, amelynek burjánzó levelei között furcsa alakok (apáca, kaftános figura stb.) bújnak meg, de amit nem kell a szemnek sokáig keresnie, azok a jól látható város- és országcímerek. Ezek pedig: Segesvár, Brassó, Magyarország Jagelló-kori, Szeben, egyesített székely, Magyarország Árpád-kori címere. A szász városok címerei azért nem lehet meglepetés, mivel a falu a székely–szász etnikai határ mezsgyéjén fekszik. A domb mögött, ahova a falu meredek utcái felfutnak, további dombok hullámanak, és azok mögött már szász falvak sorjáznak.

Dályában sok épület és kapu emlékeztet a szászok építészetére (magas, zárt kapuk), miközben a székelykapu alacsonyabb és szellősebb. A faluban sokszor lehet kerek arcú, szőke loboncú emberekkel találkozni.

Jellemző az etnikai keveredés ezen a földrajzi és kulturális peremvidéken. A nyelvészek szerint néhány dályai családnév arra enged következtetni, hogy ők oláhok székelyek közé keveredett leszármazottai: Mojsza, Bokor, Burján stb. Bár ez mindig kényes kérdés, mert nincs Erdélyben olyan, akinek a családjában ne volna a magyaron kívül még ilyen vagy olyan, de már Jósika Miklós is oldalakon keresztül kéri ki magának *Emlékiratában* azt a szöbeszédet, hogy az ő felmenői között oláhok volnának, nem mintha azzal bármiféle baj is volna – mondja a szerző –, de a Jósikák akkor sem tartanak rokonságot ilyen irányban. Bármi más irányban igen. Tehát a szász vagy bármilyen más dédapákkal, nagymamákkal nincs gond. Azokra büszkék vagyunk. A minden mással való rokonítást meg kikérjük magunknak!

De a legmeglepőbb a Barlabási Lénárd erdélyi vajda címere. Ugyanis a székelyek nem nagyon kedvelik a hatalmasságokat, mert azok hajlamosak megmondani nekik, hogy mit és hogyan kellene csinálni. Ez a Barlabási Lénárd volt az, aki 1507-ben egy levélben azt átallotta leírni, hogy úgy tűnik, azt a néhány pórul járt szebeni lakost egy makfalvi ember, Dózsa György rabolta ki. A művészettörténészek a vajda címerének a szentélybe való felpingálására azt az unalmas magyarázatot találták ki, hogy nem másról van szó, mint hogy a zöld lomdíszes freskó a vajda korában keletkezett.

Én szeretném azt gondolni, hogy ez a vajda – mint valami túltáplált megyei elnök – eljött Dályába szétnézni. A dályaiak, akik nem szerették a hatalmasságokat, mégis megtisztelve érezték magukat. Az alvajda látogatá-

sakor tett némi szemrehányást, hogy nem szép dolog a szász kereskedőket fosztogatni, de ami aztán tényleg vérlázító, ha csapattá verődve támadják meg a szászok városait. A helyiek természetesen ezt kikérték maguknak, és jó szándékuk bizonyításaként rögtön felfestették a templomuk szentélyének boltozatára a fontosabb szász városok és az alvajda címerét. Csak hogy lássa mindenki, milyen törvénytisztelő, engedelmes (ésatöbbi, ésatöbbi) állampolgárok ők.

De visszatérve a tengerhez, ha a falu nem is diszponál tengeri kikötő felett, a templom szentélyében azért hatalmas hajó díszel. Sokadalom áll a hajó fedélzetén, és az árbócon maga a megfeszített Krisztus látható. A művészettörténészek vitatkoznak, hogy vajon mi is lehet ez: a *navis ecclesiae*, azaz az egyház hajója középkori allegóriáról van szó, vagy Szent Orsolya története elevenedik meg. Ez utóbbi az izgalmasabb, és pont ezért a kevésbé valószínű. Mert a valóság dögunalom.

Orsolya németül Ursula – azaz medvécske. Dályában szeretik a medvéket, csak ne sétálna fel s alá a faluban. Tehát egy jó nagydarab germán szókeségről van szó, nem pedig valami törekeny, megmentésre szóló hajadonról. Ugyanis a templomban található összes többi freskón hajadonokat mentenek meg: Szent László a kuntól, Szent György pedig a sárkánytól. Antiochiai Szent Margit saját magát menti meg az Ördögtől – ez a középkori feminizmus. László és György katonaszentek, népszerűségüknek a Székelyföldön ez a magyarázata. Azonban Szent Orsolya története, ha egyáltalán az ő története látható ezen a hajós jeleneten, zavarba ejtő, sőt zavart keltő! Történt ugyanis, hogy tizenegyezer szűz érkezett Köln városába, ahol valahogy éppen ott voltak a hunok és velük a rettegett Attila, akik azonnal közelebb akartak kerülni a szüzekhez, azok azonban ezt szerették volna elkerülni – érthető okokból. A nézeteltérés vérengzéshez vezetett, a feldühödött hunok lenyilazták a vonakodó nőket.

A dályai freskón azonban férfiak is állnak a hajón, a ruházatuk alapján főpapok, tehát esélyes, hogy ez inkább az Egyház allegóriája.

Daróc, Kaca, Bene, Pálos

hét falu határos,

ott kereskedik a káros – tartja a mondás Dályában, amely annyiban igaz, hogy nem hét, hanem tíz falu (Dálya, Városfalva, Homoródjánosfalva, Homoróddaróc, Kaca, Homoródbene, Pálos, Petek, Kányád, Ége). A többieket szerintem azért hagyták ki, mert nem jött volna ki a rím. A versben megnevezett települések mind a szászok falvai a dombon túlról, azaz a világ másik végében vannak. Ezek a falvak hatalmas területet zárnak körbe, ahol

az állatok rendszerint elkóboroltak. A családi legendárium szerint a bivaly volt a legnagyobb csavargó, őt kellett a legtöbbször valahol a határban megtalálni. Erre utal az „ott kereskedik a káros” sor is, szóval nem remek üzletek üttettek itt nyélbe, hanem az elcsatangolt állatok felkutatása zajlott.

A *Pálos* település név több szempontból is érdekes. Először is gyanakodhatunk a pálosok jelenlétére – állítólag Kányádban is voltak. Hova lettek, és miért nem jöttek mások a helyükre? Igaz, errefelé végigsöpört a reformáció, és ettől sokan megkönnyebbültek. Mert a misztika nem a székelyek asztala. Legalábbis nem Udvarhelyszéken. A csíkiak azok mások. Ezért is maradtak pápisták. Oh, Boldogasszony anyánk!

Kányád és Jásfalva között található a Régi templom és a Régi temető névre hallgató dűlők. Itt végeztek régészeti feltárást 2005-ben, feltételezve az írásos dokumentumok alapján, hogy itt állhatott a pálosok – vagyis a fehérbarátok – temploma, amelyről Orbán Balázs is ír a híres *Székelyföld leírása* című művében. A munkálatok megerősítették, hogy már a XII. században állt a templom, és temetkeztek ide, ha későbbi évszázadokban sok átépítésen is esett át az eredeti épület. Végül a XVIII. században döntöttek úgy, hogy praktikusabb a romos állapotban lévő épületet inkább Kányád belterületén újraépíteni. 1515-ből származik az a prédikációgyűjtemény, amelyben az a híres Mária-imádság található, amelyet Kányádi-töredékként ismerünk. Ez a gyűjtemény is a pálosokhoz köthető, akik módfelett ápolták a Mária-kultuszt.

„Irgalomnak anyja, Mária, istenfiának szent sziléje, angyaloknak asszonya, szüzeknek virága, apostoloknak doktora, mártír(om)oknak pálmája, konfessoroknak tikerje, purgatoriumbali szegény halatoknak hiedelme, ez világon való bins népnek nagy reménysége, kérünk, imádunk ma és időnek minden korán, fogjad ez szent imádságot te szent markodba, ajánljad az te szent fiadnak szent halálátért, és (nyerjed) minékünk bineinknek bocsánatját, szent léleknek másasztját és mennyországnak boldogságát; így tégy, nemes asszonyunk, Mária (etcetera).”

Mint minden magyar településen, Dályában is emelkedik egy első világháborús obeliszk, rajta az elesettek nevével. Nincsenek kevesen: Gergely Sándor, Bence József, Lőrinc Dénez, Csoma Zsigmond, Lőrinc Sándor, Mező Mózes, Bodor János, Sándor Gergely, Orbán Mózes, Kecskés Ferenc, Orbán Márton, Péter András, Burján Ferenc, Abrán Mózes, Abrán Dénes, Bíró Károly, Orbán Dénes, Boldizsár Ferenc, Sándor Mózes, Orbán Mózes, Kerekes József, Ilés János, Bálint János, Dóka Bálint, Gergely Imre, Gergely Károly, Sándor János, Abrán Domokos, Szávuj Tamás, Debreceni Márton.

A rendelkezésre álló internetes adatbázisok szerint Szávuj Tamás gyalogos (1898-ban született) megsebesült, hogy mikor és hol, az nem derül ki. Az adatbázis nem tud arról, hogy meg is halt volna. Ugyanitt szerepel egy Aleran Mózes nevű ember – nyilván Abrán –, póttartalékos, született 1887-ben, aki 1914. november 24-én halt meg. Nyomozásaim szerint ekkoriban a szerbiai fronton folytak a csaták a Strmovo–Mramor–Golubac–Galicvonalon. Gergely Bálint gyalogos, született 1892, megsebesült – nem derült ki, mikor és hol. Gergely Sándor póttartalékos, aki 1883-ban született, fogságba esett valamikor Rußlandon. Az adatbázis szerint Buriyan Ferenc őrvezető született 1884-ben, megsebesült. Róla kivételesen másik adat is van: Burjan Ferenc 1914. november 21-én meghalt. Nem szerepel, hogy hol, de erről már tudjuk, hogy ez a szerbiai front.

Az obeliszken még ez áll: NEM HALT MEG AZ KI A HAZÁÉRT ADTA AZ ÉLETÉT. A kérdés csak az volt, hova lett a haza. Mert az bizony az obeliszkállítás pillanatában már nem volt meg. Nem találták sehol. A haza sem találta őket, ugyanis éppen nem is ért rá keresgélni, mivel a sebeit nyalogatta jobbra és balra. De nemcsak a haza tűnt el, hanem Bója Sándor is. Az ő neve nem került fel az obeliszkre – és vajon még hányé.

A paraszti kultúra praktikus és nem misztikus. A célja: a földet megművelni. Ha ez sikerül, a család nem hal éhen. Ha nagyon jól megy, a család jól él. Ahol olyan rossz a föld, hogy kapát sem érdemes elővenni, ott nem marad más, mint a misztika. A földet emberi erővel lehet megművelni, ezért a férfi érték. Nagyanyám mindig a nagybátyáimnak töltötte ki elsőként a levest, nekik vágta le a kenyeret. Akkor háborogtam, persze. Pedig neki volt igaza, mint ízig-vérig parasztlány jól tudta, férfiak nélkül semmilyen parasztgazdaságot nem lehet építeni. Kár, hogy közbeszólt a történelem. Mert az olyan, hogy mindig közbeszól. Oravecz Imre mondja, a magyar parasztságot sem tatár, sem török nem tudta megsemmisíteni, de Ana Paukernek és elvtársainak sikerült.

Ha valaki nem ismerné ezt a drága hölgyet, Ana Paukert, ő volt a Román Kommunista Párt üdvöskéje, akit külügyminisztersége idején a *Times* így jellemezte: The most powerful woman alive (a legbefolyásosabb élő asszony). Ezzel nagyanyám is egyetértett, mert ő ugyan Ana Paukert agrárminiszter korából ismerte, de mindenképpen igencsak befolyásosnak vélte, hiszen emlékei szerint Ana Pauker bricseszben és revolverrel járkált Dályában, hogy gyengéd rábeszéléssel rávegye őket, maguktól adják oda a földjüket.

Nagyanyám szerint Dályában nem kellett volna kollektivizálni – azaz elvenni mindent (állatokat, földet, eszközöket) –, mivel a falu hegyvidéknek

számított. De – mesélte nagyanyám – a helyi kommunisták nagyon akarták, és végül tőlük is elvettek mindent. A föld minden. Abból jövünk és azzá leszünk – *isa por és hamu vogyjuk*. Az ad életet, és az zárja le a szemet. Föld nélkül nincs mit enni. De mivel van Isten – állítson bármit is Ana Pauker, akit elvitt az Ördög (más szavakkal a sajátjai likvidálták) –, visszakaptuk a dédapám, nagyapám és nagyanyám földjeit. De ez már nem olyan volt és nem is lesz soha, mint az államosítás előtt volt. Nagyanyámból kibújta a parasztlány: felcsillant a szeme, és mindenáron vissza akart térni a történelem előtti időkhöz. Mindenkit fellármázott, és az egész családnak földet kellett művelnie. De ahogy már említettem, a földhöz férfierő kell – olyanok, akik értenek is hozzá. Ilyenek akkor már nem voltak.

A protestáns gondolkodás sem túl sok jót tett a magyar falvakkal. Ha más nem, ezeken a vidékeken terjedt el az egykezés, azaz a szülők nem akarták feldarabolni a földet – a szent földet – a sok gyerek között. Az én nagyapám is egyetlen gyerek volt. A gond itt az lehet, hogy a hitet nem lehet intellektuális alapon megközelíteni, és Kálvin túl racionális, túl intellektuális volt. Márpedig a hit misztikus. Persze, erre lehet azt mondani, hogy Pál apostol is legalább olyan éles logikával igyekszik megmagyarázni a hit rejtelmét, mint Kálvin, aki az értelem rabigájába hajtotta a vallást. Az eredmények azonban a katolicizmust igazolják. Elég csak közelebbről megvizsgálni: a katolikus országok vígan élnek nagylábon és Európa pénzén (lásd Olaszország és Spanyolország), a protestáns országok meg számolják a pénzüket (Dánia, Hollandia stb.) azon dohogva, hogy egyesek (lásd az említett renitenseket) csak a fiestára és a siestára tudnak gondolni, márpedig ezek közül egyikből sem lesz magas GDP. (A gond az lehet, hogy Istent nem lehet a GDP-vel helyettesíteni.)

És vajon megérkezett-e a XXI. század a Székelyföldre? Mindenképpen. Egyenesen behajtott a XVIII. századba négyszáz kilométer per óra sebességgel. Az ilyen baleseteknek mindig csúf az eredménye. Először is, mivel a munkásosztály mennybemenetele érdeklődés hiányában elmaradt, az új mennyország a pénz és a mindenféle földi jóval kecsegtető nyugati életszínvonal lett. Azonban ezek nem a fán teremnek, hanem spanyolországi eperföldeken és budapesti építkezéseken. Miközben ezeken a helyeken felfedezi az értelmiség, hogy nagyvárosokban élni embertelen, sőt, környezetszennyező, ezért jobb lenne mindenkinek, ha nem is lenne ember a Földön. Ez, a XVIII. század emberimádata felől, értelmetlen gondolat.

Az idézett Kavafisz *Ithaka* című verse az utazásról szól, azaz az útról, ami Ithakába visz. Ez a végcél. A visszatérés az otthonba, az eredethez, arra

a helyre, ahonnan eljöttünk, vagy maga az élet utolsó állomása. Ezért nem kell sietni a visszatéréssel, hanem ki kell élvezni az utazás összes mozzanatát, a különböző helyek felkeresését, idegen népek megismerését, illatok és kikötők hangulatával való találkozást. Ez az *Odüsszeia* Kavafisz-féle parafrázisa eszünkbe juttatja, magának az eposznak is van olyan értelmezése, miszerint az nem más, mint a halálvágy sokrétű megéneklése, hiszen a megannyi, a felszínen csodás kalanddal kecsegetető helyzet tulajdonképpen egy újabb esély az elmúlásra (Odüsszeusz állandóan életveszélyes helyzetekbe kerül). Ezért nem kell annyira sietni, meghalni ráérünk később is!

NÉZŐTÉR

Dimény Patrícia

EZ CSAK EGY MONOLÓG...

Sok mindent gondolunk a csendről. Az ember csendjeiről. Arról, hogy a hallgatás valójában elfojtás. De minek az elfojtása? Annak, ami megmagyarázhatatlan? Ami leírhatatlan? Ami van, ami nincs? Egy biztos: a csendjeink kellene, hogy éljünk. Túléljünk. A zsúfolt vagy monoton mindennapokban ránk törik az ajtót a váratlan események. Olyan élethelyzetek, amelyekben a csend időt hagy elmélkedni, megnyugtat, kicsit szétszed és kicsit összerak. A csend végül is elfogadás.

A Csíki Játékszín 2024/2025-ös évadának első felében, októberben mutatta be a társulat egy mikrocsoportja Hatházi András *Kovács János meghal* című drámáját. A kamaratermi előadás részletről részletre, pillanatról pillanatra – ha úgy tetszik –, szívdobbanásról szívdobbanásra vezet végig az elcsendesedés és a gyász folyamatát, a címszereplő férfi halálos betegségének kiderülését, agóniáját, a körülötte élők elő- és utógyászát. A dráma főszereplője Kovács András (Kovács János fia), az ő szemszögéből éljük át ezt a halál körüli, az előírásokat mindenben követő hercehurcát. De valójában ki is a főszereplő? Hiszen a cselekmény egy középpont körül forog. Viszont a környezet és annak szereplői ugyanolyan elszenvedők, mint maga az alany. Itt tehát csak hátramaradottak vannak. A másik fél egy pont a történet végén. Vagy kettőspont egy másik folytatásában?

Az előadás rendezője, Dálnoky Csilla a drámaszöveg és a szereplők tekintetében is szorosabbra húzta a fűzőt. Ezek a húzások az előadás koncepcióját tekintve pedig roppant előnyösnek bizonyulnak. A masszívabbra gyúrt cselekményben hangsúlyosabbá válik maga a folyamat (betegség, kezelések, temetés és gyász időszaka), Kovács András belső, lelki megélése. A tömörség az előadás tempóját is erőteljesen befolyásolja. Voltaképpen egy pontosan szerkesztett, szoros jelenetvezést látunk, amelyet a szövegbe ágyazott humor, az élőzene dramaturgiája és a zsigeri színészi játék fűszereznek meg.

A rendező három színésszel és egy zenésszel dolgozik. Kovács András egy korban hozzá közelebb álló színész, Vass Csaba játssza. A megannyi „többi karakter” feladata pedig két fiatal színészre, Nagy Gellétre és Ferencz Ádámmra vár. Egy biztos középpont és az őt körülkeringő figurák. Sűrítés és cross casting. Nemtől és kortól függetlenül játszanak a színészek fiatal keresztlányt, feleséget, idős doktort, komát, piaci kofát, szomszédasszonyt. Voltaképp le- és felveszik karaktereiket a különböző felsőkkel és kiegészítőikkel együtt. Mindenki jön-megy a történetben. Kevesen csupán csak a megemlítés szintjén jelennek meg (például Sandu és Duci). A két színész váltásaiban hétköznapi alakokat, archetípusokat látunk, mindemellett sikerül úgy megalkotniuk a karakterek különbségeit, hogy azok összetevészetlennek legyenek. Ehhez pedig különféle technikákat használnak: hanghordozás (piaci kofa), sztereotípiák (a folyosón várakozó nagyszájú és szűkszavú emberek), attitűdbeli (Sabo doktor, temetkezési vállalkozó) stb. Ezek a karakterek Kovács András mellett karakánabbak, míg van, aki ugyanolyan vagy még rezignáltabb, például Kovács Mária, András édesanyja vagy Imrezolti, a családorvos. A kapcsolatrendszerek, viszonyok átláthatóan letisztázódnak. Azaz a színészi játék terén, a történet szempontjából maradnak az életre való elhallgatások, titkok, lezáratlan vagy felbontatlan diskurzusok. Kovács András karaktere egyszerre próbál két lábbal a földön járni, és valami elveszett, komor lelkiállapot mezsgyéjén ugrálni. A színész egyszerre elbeszél, monologizál és lép vissza a jelenetbe a többi szereplőhöz. Játékában elegyedik a rációra és a reményre, a tenni akarásra való hajlam, valamint a tehetetlenség és engedékenység (sört visz haldokló édesapjának, édesanyja tiltására beengedi a volt munkatársakat látogatóba.) Fokozatosan és észrevétlenül pedig a megtörés szilánkjai is kivillannak játékából. Néhanyszor saját magán nevet. Halandóságán, a nyomokon, amelyek rajta maradtak. Mindezt könnyedén, állandóan felocsúdik és visszaesik.

Az előadás puritán, fekete térben játszódik, amelyben a minimalizmus jegyében egy szék, egy faláda és két ruhaállvány díszleg, valamint a jelmezként funkcionáló kabátok, kimonók, sportmelegítők stb. A jelmezek és a díszletelemek rendeltetése fluiddá válik: Kovács András fekete kabátja egyszerre édesapja, édesapjának emléke, később fekete halotti lepel. A faláda árus kofák ládája, asztal, koporsó. Vagy csak láda. A ruhadarabok az előadás egy bizonyos pontján (akár a már említett fekete kabát) lekerülnek „karaktereiről”, és ők maguk jelölik majd a karaktereket. Pontosabban, a felgyülemlő embereket egy életben. Akik csak gyűlnek és halmozódnak a mondataikkal, vigaszaikkal, jelenlétükkel. A folyamatosan cserélődő felsők

összhatása az egyszerűsége alapoz. Semmilyen stilizált, konkrét korszakra szabott vagy absztrakt darabot nem látunk a színészeken. Nem is ez a cél. Kicsit „túrkálós esztétika” vonalat képvisel, a fogalom legnemesebb értelmében. Pont ezektől a szimpla, épp mintás, színes vagy a konkrétumokra emlékeztető darabok – orvosi köpeny, szürke női garbó stb. – az időtlenség és a vidéki „divat” kuriózumát adják.

A zene és a fények kéz a kézben hatják át a cselekményvonalat. Boldizsár Szabolcs fuvolajátéka építi tovább az előadás érzelmi vonalát. A szituációkból és az előregördülő momentumokból lecsapódva születik meg a zene, egy-egy szóismétlésből, *jaj*-ból is, amire aztán rétegződik több téma vagy motívum. A fuvolajáték adott ponton válaszként is felcsendül egy jelenet után. A hangokból zene lesz, ez a zene pedig olyan médiummá válik, amely fokozza a kimondottat és kimondatlant, a szöveget (információt) és a játékot (átélést).

A fények használata, ahogy a zene esetén is: indokolt pillanatokban történik, illetve megfelelő mértékben. Ugyan a játék totálfényben folyik, beékelődnek olyan váltások, vagy inkább árnyalt pillanatok, amelyek a percepcióra kellőképpen hatnak. Példaként a halványuló és sötétbe burkoló pontokat vagy a csupa alkonyra emlékeztető narancsszínű lámpafényt és a sötét kombinációját tudnám felhozni.

Az előadás zsenialitása a csendek használatában rejlik számomra. Kovács András egy adott ponton csak annyit tud mondani: Ez csak egy monológ. Aztán nem hangzik el semmi, csak a csöndje. Két oldal belső vívódás és szüntelen válaszkérés helyett látjuk a gombócot a torkában. És próbálkozik, újból és újból nekifog. Semmi. Megszületik a gyönyörű kontraszt a kint és a bent, pontosabban a zajos külvilág és annak szereplői s az egyén világa között. Csend és káosz.

A *Kovács János meghal* tematikájával nem nehéz azonosulnia a nézőnek. Közvetve vagy közvetlenül mindenki megélte, vagy képes átérezni egy szeretett személy elvesztését. Még inkább azt a „körítést”, elintézni való feladatsort, ami ezzel jár. Az emberek viselkedése, hozzáállása, a kapcsolatok dinamikájának megváltozása ezeknél a fordulópontnak számító eseményeknél követhető le igazán. A természetünk és az ösztöneink, de pontosabban az ösztönös tetteink azok, amelyek izgalmassá és irtózatosan bonyolulttá teszik a feldolgozás folyamatát. Az előadás tempója, Kovács András próbálkozásai, tettei iramos lendülettel követik egymást. A halál bekövetkezte vilanásszerű, a temetés ehhez képest lassúbb, a temetés szervezése viszont ismét gépies és gyors. Aztán sluszpász, ennyi volt. Vége. A humor (karakterek

és párbeszéddek szintjén) egyensúlyozza és teszi emészthetővé a történetet. Ezzel a kettősséggel szintén találkozunk a mindennapokban. Az abszurd, már-már groteszk helyzetek mellett a legalább ennyire abszurd és groteszk önreflexiók, „őszinte vallomások” hatnak ránk, határoznak meg bennünket.

Dálnoky Csilla *Kovács János meghalja* gyökereinél fogva mutatja fel nekünk Hatházi András szövegét. Úgy szceníroz és ad egy szinttel több tartalmat, ízt az eredeti darabnak, hogy elvesz, de hozzá is tesz valami nagyon elemi: a csendeket. Az előadás minimalista kereteit teljesen kimaxolja, se kevesebb, se túlvállalóan több nem akar lenni. Mérték és érték.

Hatházi András: *Kovács János meghal.* Szereplők: Vass Csaba, Nagy Gellért, Ferencz Ádám, Boldizsár Szabolcs. Rendező: Dálnoky Csilla. Díszlet- és jelmeztervező: Keresztes-Nyíró Anna. Zene: Boldizsár Szabolcs. Hangosító: Tordai István. Világosító: Duka Árpád.

Zsembery Borbála

A VÉLETLENEK HÁLÓJÁBAN

LÁNG ZSOLT: *AZ EMBEREK MESÉJE*. JELENKOR KIADÓ,
BUDAPEST, 2024.

Láng Zsolt 2019-ben megjelent regénye, a *Bolyai* széles körű sikert aratott, elnyerte a Libri-díjat is. A szerző öt évvel később jelentkezett új könyvvel, idén januárban Mészöly Miklós-díjjal jutalmazták. *Az emberek meséjében* a *Bolyai*hoz hasonlóan komplex, szerteágazó anyaggal dolgozik, így számtalan oldalról megközelíthető a szöveg. Egyszerre foglalkozik az egyén és a társadalom viszonyával, a családon belüli dinamikákkal, a bűn és a boldogság fogalmával, az elszeparált kisközösségek működésével, az emberek és a méhek természetével, a kommunikáció elégtelenségével – a sor még hosszan folytatható. Mindennek az apropója a 2012-ben történt, nagy médiavisszhangot kapó chevaline-i mészárlás, melynek során meggyilkolták egy arab származású londoni család három tagját és egy biciklis kirándulót. Az ügy a mai napig megoldatlan, azonban a sok száz kivizsgált szál között szerepel több Romániába indított telefonhívás is. Láng interjúiban is úgy nyilatkozott, hogy valójában ez a részlet lett regényének gyújtópontja.

A történet központi helyszíne egy fiktív erdélyi falu, Medárd, ahol számtalan váratlan és rendkívüli fordulatot követően az egyik főszereplő új életet kezd. André Tavasz magyar származású, Párizsban élő professzor, akinek szakterülete a kommunikációelmélet. Kutatásai kriminológiai szempontból is áttörésekhez vezetnek, éppen ezért kéri fel egy volt diákja, hogy segítsen felderíteni a chevaline-i gyilkosság Erdélybe vezető szálát. A professzor fia Tavasz Zsombor, később Etienne Chaix, akinek életét a hiány határozza meg. Anyja elhagyta kiskorában, apja pedig nem tudott mit kezdeni vele, így mindig idegenekre bízta, magára hagyta. A regény idejében mézvadász-ként dolgozik, vagyis olyan utazó ügynökként, aki a lehető legkülönlegesebb és legjobb minőségű mézet hajtja fel nagy cégek számára. Az apa és fiú vi-

szonya – a *Bolyai*hoz hasonlóan – központi eleme és egyben rendező elve a kötetnek. Míg az apa fizikailag a nyugalomban lévő pont, addig a fiú folyamatosan mozgásban van, a világ legkülönbözőbb égtájaira sodródik, mozgásának középpontja mégis mind földrajzilag, mind érzelmileg az apa tartózkodási helye. Belső monológjaiban a fiú folyamatosan vádolja apját gyengeségeiért, önzőségéért, sokszor igyekszik őt szánalmas, kellemetlen figurának feltüntetni, míg saját magáról, motivációiról jóval kevesebbet árul el. A regény olvasása közben lassan válik világossá, hogy valójában a fiú egyoldalú nézőpontjából ismerjük meg az eseményeket, ebből kifolyólag nem minden összefüggés világos, követhető. A narrátor nem is törekszik egy jól körülírható cselekményív megteremtésére, sokkal inkább a megértés vágya hajtja, mintsem a történetmesélésé. A cselekmény így elsősorban nehezen követhetőnek, fragmentáltnak tűnik. A váratlan(nak látszó) fordulatok sorát rendre filozófiai és természettudományos eszmefuttatások vagy visszaemlékezések szakítják meg, melyek hol az elbeszélt történésekre, hol a narrátorban zajló lelki folyamatokra reflektálnak. A számtalan elvarratlan szál közül van, ami indokolatlannak, kissé talán túlzónak hat. Ilyen például, hogy André valamikor a múltban elköthette magát, így nem képes a nemzésre, vagy a történet arról, hogy női fehéreneműket szeret hordani. Ezek a kontextus nélküli részletek néhol megbillentik a regény hálózatszerűen felépített struktúráját.

Az emberek meséjének talán legfontosabb szervezőelve és egyben témája is a véletlen. A regény szereplőinek életét a legképtelenebb fordulatok alakítják úgy, hogy egyszerre távolítják, aztán a kellő pillanatban újra közel rántják őket a determinált tetsző úthoz. Apa és fiú tragédiája mindvégig elkerülhetetlennek látszik, az események alakulása koncentrikus körökben egyre közelebb sodorja őket egymáshoz, és ezzel végzetükhöz.

A véletlen fogalma Láng számára egyszerre természettudományos, matematikai probléma és a filozófia felől értve narratológiai kérdés. A regény elbeszélője különösen vonzódik Pascalhoz, akinek kutatásait és életútját is meghatározták az előre kiszámíthatatlannak tűnő események. A narrátor véletlenek sorozataként bontja ki elbeszélését, szembemelve azzal a fel-fogással, hogy az események utólag értelmet nyerhetnek, és a retrospektív nézőpont képes feltárni olyan összefüggéseket, amelyek a jelenben nem tudnak megmutatkozni.

A saját történet elbeszélése szempontjából számtalan kérdés felmerül a véletlen kapcsán: Mennyiben lehet kielégítő magyarázat, és mit árul el az elbeszélőről ez a fajta sodródás? Lehet-e sorsfordító, hihetünk-e abban, hogy a kauzalitáson kívül eső esemény képes megváltoztatni az életünket?

Zsombor számára Pascal balesete a Neully hídon bizonyíték a sorsfordító véletlenek létre. A történet előrehaladtával az olvasó egyre inkább sejti, hogy elbeszélőként Zsombornak talán szüksége is van erre a validálásra, hiszen a történet középpontjában egy (sőt, különböző mellékágakon valójában több) bűncselekmény áll.

Merész és valahol mégis logikus Láng koncepciója: egy bűnügyi történeten keresztül vizsgálni a ko incidenciák működésmódját. A krimi az a műfaj, amelyben minden fordulatnak jelentősége van, ahol a véletlenek maximum egyszer lehet szerepe, akkor is kitüntetett helyen. A chevaline-i gyilkosság ugyan lezáratlan ügy, narratív keretként ezáltal több teret enged a véletleneknek is, de a bűnügyi történetek moralitása alól nem vonhatja ki magát. Válthat-e valakiből szándéka ellenére bűnrészes vagy bűnös? Mentésül szolgálhat-e bizonyos tettek esetén a véletlen szerepe?

Ezekből a kérdésekből is kibontható a regény másik fontos kérdésfelvetése, mely a bűn, a büntetés és a bűnösség fogalmait hozza mozgásba. A regény címe rájátszás Bernard Mandeville legismertebb művére, *A méhek meséjére*. Mandeville alakja és műve többször felbukkan a történet során. A regényben kulcsszerepet játszanak a méhek, akik rendezett, végtelenül fegyelmezett „társadalmi életet” élnek, mintegy ellenpontozva a főszereplők életének széttartó szálait. Mandeville meglehetősen cinikus alaptétele szerint az egyéni vétkek a közösség felől nézve társadalmi hasznosságúak – márpedig apa és fia élete nem kevés egyéni bűnt hordoz. Bűnösök egymással való kapcsolatukban, szeretetlenségükben, irigységükben, indulataikban, közös történetük pedig a legnagyobb bűn, a gyilkosság felé tart. Életüket is egy gyilkosság fonja össze, hiszen mindketten kapcsolatba kerülnek a Francia Alpokban elkövetett lövöldözéssel. Zsombor körül többen életüket veszítik, így végül menekülni kényszerül. A nyomként szolgáló motorbiciklit Mandeville után Bernard néven rejti el Medárdban, szimbolikusan ezzel is megkérdőjelezve az egyéni bűnök jelentőségét.

Láng a regény helyszínének megalkotásában is komoly kockázatokat vállal. Medárd, ez a valóságban nem létező, eldugott erdélyi zsákfalú mágikus hely. Egyszerre emlékeztet Marquez Macondójára, és tűnik mégis valóságosnak. A nevéhez híven Medárdot júniusban hatalmas, özönvízszerű esők sújtják, ilyenkor a település végképp elszigetelődik a külvilágtól. Lakói szinte kivétel nélkül cigányok, akik a természettel szimbiózisban, az erotikától sem mentes egységben élnek. A karakterek nyelvi megformáltsága lehetővé teszi, hogy elbírják a misztikus, mágikus vonásokat is. Szinte mindannyian hordoznak valami súlyos, tragikus egyéni történetet, de valóságukat sokkal

inkább a közösségben létezés és a természethez való kapcsolódás határozza meg. Ahogy Szolláth Dávid is kiemeli laudációjában*, Láng képes elkerülni a cigányság ábrázolásának csapdáit. Medárd lakói különösek, érdekesek, néhol bizarrak, de kivétel nélkül egyediek.

André, az idős kommunikáció-professzor ebben a kis faluban találja meg a szerelmet, és itt kerül talán a legközelebb ahhoz a nyelvhez, amelyen hitelen meg tud szólalni. A település számtalan lakóját az ő jegyzetein keresztül ismerjük meg. A professzor mániákus jegyzetelő, mindenre éberrel figyel, egyfelől a zajló nyomozás miatt, másfelől a nyelv iránti szenvedélyes érdeklődése okán. A falu postáján dolgozik telefonközpontosként, így munkájából adódóan kapcsolatba kerül szinte mindenkiel. Az egyes vonalak közötti kapcsolat során lehetősége van belehallgatni a beszélgetésekbe is. Ezek a több nyelven zajló, szaggatott, sokszor nehezen érthető dialógusok jól modellálják azokat a kommunikációs nehézségeket, amelyek André életét is jellemzik. Fiával valójában soha nem találta meg a hangot, képtelenek egymással érdemben kapcsolódni, szavaik, mondataik szinte mindig célt tévesztettek. André időskorára kerül közel a szavak és tettek azonosíthatóságához. Andreával kibomló szerelmében már sokkal több teret enged az érintéseknek, a pillantásoknak, a mozdulatoknak, ezzel mintha visszatalálna valami eredendőbb, a verbalitáson túlmutató kommunikációhoz. A tragikus alaphelyzetben azonban ez mit sem változtat: André túl öreg ahhoz, hogy új életet kezdjen, egyéni bűnei, mulasztásai tovább élnek a fiában.

Andrea, André szerelme talán az egyik legkülönösebb alakja a regénynek. A nyomozás segítésére kirendelt rendőr, akinek az életét a legvarázslatosabb véletlen forgatja fel. Medárdba érkezésükkor egy temetési menetbe botlanak Andréval, ahol a koporsóban felül a halottnak hitt idős asszony, és Andreában felismeri örökbe adott lányát. Egy jellegzetes anyajegy bizonyítja az állítás igazságát, így Andrea egy egészen más, de azonnal otthonosnak tetsző identitással lép Medárdba. A nő szinte teljesen átalakul, városi életét könnyűszerrel lecseréli a különös falu világára, ahol szerelembe esik Andréval, és hamar várandós is lesz. Andrea karaktere és várandóssága magába sűriti az egész regény atmoszféráját, a varázslat megmutatkozását a véletleneken keresztül, az egyéni sorsok magányosságát és kiszámíthatatlanságát. A zárkózott nő rátalál egy olyan életre, amely szavak nélkül is kifejezi a legbelsőbb énjét. Úgy érzi, André tanította meg beszélni, a férfin keresztül talált el saját

* Szolláth Dávid: Laudáció Láng Zsoltról. *Jelenkor Online*, 2025. január 17. <https://www.jelenkor.net/hirek/3511/laudacio-lang-zsoltrol>

magához: „Én a szerelmünket sem tudom szerelemnek nevezni. Nem lehet erről beszélni. (...) De ezek a szavak is nagyon furák. Soha ilyesmiről nem beszéltem senkivel. Beszélni sem tudtam. Arra is te tanítottál meg.” (197.)

Az emberek meséje Láng Zsolttól megszokott módon hatalmas vállalkozás. Félelmetesen nagy vállalkozás, amelyet a szerző nem kis merészséggel, határozott kézzel vitt véghez. A fordulatokkal, váratlan és varázslatos véletlenekkel teletűzdelt cselekmény egyenletes tempóban bomlik ki, miközben az olvasót állandó nyitottságra, éberségre kényszeríti. Elsőre úgy tűnhet, hogy a kiindulópont bűnügyi jellege körülhatárolja a szöveg értelmezési kereteit, melyek aztán szépen lassan kibomlanak, eltolódnak. A számtalan elvarratlan szál, megoldatlan rejtély, függőben maradt utalás az olvasó számára egyszerre frusztráló és felszabadító, az elbeszélő szempontjából pedig elkerülhetetlen, hiszen a több idősíkon, a világ különböző tájain kibontakozó történet összefüggéseinek egy részét óhatatlanul kitakarja a másik nézőpontja. A regény szerteágazó világát azonban végeredményben Láng szinte érzékien pontos prózanyelve tartja össze, melyben a mondatok áradása a szereplőkkel együtt az olvasót is magával ragadja.

Máthé Nóra

FÉRFISZEREPEK

DOUGLAS STUART: *AZ IFJÚ MUNGO*. FORDÍTOTTA
CSORDÁS GÁBOR, PARK KIADÓ, BUDAPEST, 2024.

A skót irodalom egyik leghíresebb regénye az 1993-ban megjelent *Train-spotting*. Irvine Welsh könyvből közismert film is készült. A regény és a film esztétikája jelentős hatással volt a kortárs skót irodalomra, trendeket és kliséket is teremtett, amelyek itt-ott a mai napig visszaköszönnek. Douglas Stuart 2022-ben publikált *Young Mungo* című regénye első látásra hasonló sztori: a kilencvenes évek Glasgow-ját vázolja fel, amely nagyon hasonlít Welsh Edinburgh-jára. Míg a *Train-spotting* kifejezetten a drogfüggők periferiára szorult helyzetét vizsgálja, a *Young Mungo* a munkásosztály gyötrődé-

sére fókuszál. A kötet 2024-ben magyar nyelven is megjelent *Az ifjú Mungó* címmel, Csordás Gábor fordításában.

A thatcheri politika által leigázott Glasgow szegény, piszkos, a munkásosztályt a nyomor minden irányból körbeveszi. A férfiak nehéz fizikai munkát végeznek, a nők sok esetben hátrányos helyzetbe kerülnek, rengeteg a munkanélküli; az erőszak és a szenvedés jellemzi a mindennapi életet. Ebben a környezetben követi az olvasó a tizenöt éves Mungo Hamilton és családja életét. A négytagú család feje egy alkoholista nő, Maureen, akit a szenvedélybetegség a gyerekei szemében átváltoztat a kegyetlen Ma-Mauvá. Míg Ma-Mau erőszakos, inkoherens és vad, Maureen józan anyai szerepben kedvesebb, és a gondolkodása tisztább. Ma-Mau legidősebb fia, Hamish már nem él otthon, de ugyanúgy járt, mint a saját szülei: alig tizenhét évesen már fiatal apa, a gyereke anyja még kiskorú. A középső gyerek Jodie, a lány, aki anyaszerepbe szorul, és arra vágyik, hogy iskolai teljesítménye segítségével kiszabaduljon a glasgow-i lakóparkból, és a város szebb részére költözzön. A legkisebb fiú, Mungo érzékeny tinédzser, aki diagnosztizálatlan Tourette-szindrómával küzd. Mungo személyisége sokkal gyöngédebb, mint a körülötte élő fiúké, elzárkózik az erőszaktól, a verekedésektől, valamint nem keveredne bele a testvére bandájába, ha tehetné.

A regény cselekménye két szálon fut: a jelenben Mungo két furcsa férfival elutazik Ma-Mau kérésére. A kirándulás célja az, hogy a két férfi, St. Christopher és Galloway megtanítsa Mungót arra, mit jelent férfinak lenni. Az egyre inkább eldurvuló utat időnként megszakítja a múlt eseményeinek elbeszélése, ezáltal betekintést nyer az olvasó Mungo életkörülményeibe. A skót fiataltságot kettéosztja többek között a vallási hovatartozásuk is, eszerint verődnek bandákba a tinédzser fiúk. A protestáns banda vezére épp Hamish, így Mungo sem tudja teljesen elkerülni a területharcokat. A lakópark utcái veszélyesek, Mungót a tikkjei miatt sokszor csúfolják az iskolában, otthon a testvérek az évek során többször hallják, amint a szomszéd férfi megveri a feleségét, sőt, Ma-Mau is bántalmazza a gyerekeit. Az agresszív magatartás és a fizikai erőszak alapvető része mindenki életének. Mungo egyetlen menedéke a zord külvilág elől a lakópark tömbházai mögött elhelyezkedő galambház, ahol megismerkedik a katolikus Jamesszel. James látszólag felülkerekedik a sok szenvedésen, a galambházban tölti az idejét, ahol a madarakat ápolja, nem folyik bele a bandák életébe. Emellett sosem csúfolja Mungót, sőt, inkább csodálja a különlegességeit. A két fiú egymásba szeret, James el akarja hagyni Glasgow zord utcáit, és meggyőzi Mungót, hogy tartson vele. A két narratív szál, a múlt és jelen itt kapcsolódik össze. Mungo

családja megtudja, hogy a két fiú együtt van, így több drasztikus esemény is követi egymást. Hamish brutálisan elveri Jamest, Ma-Mau pedig elküldi Mungót kempingelni Galloway-jel és St. Christopherrel, akikről a tinédzser kideríti, hogy nemrég jöttek ki a börtönből, és mindkettő nemi erőszakkal volt vádolva. A kirándulást arra szánja Ma-Mau – mint arról szó volt már –, hogy megtanítsa Mungót arra, mit is jelent férfinak lenni. Talán el is éri ezt a célt: a fiú belekényszerül abba a férfiszerepbe, amelyet az erőszak, a fizikai bántalmazás alkalmazása jelent – sőt, a gyilkosságba is.

A regényt alapvetően pozitívan fogadták az angol nyelvű kritikusok, kiemelve valóságosságát és azt, hogy a szereplők majdnem életre kelnek a könyvben. A környezet zordsága, a szegénység szaga, az erőszaktól való félelem és a védekező mechanizmusokat kiváltó feszültségek átítatják a regényt. Viszont kérdés, hogy van-e olyan, hogy túl sok erőszak az erőszakábrázolásban? Egy, a *The New York Times*-nak írt kritikában Molly Young megjegyzi, hogy az olvasó olykor afféle nyomorturistának („misery tourist”) érezheti magát, miközben azt az elképesztő mennyiségű kegyetlenséget szemléli, amely körbeveszi Mungót. A *misery tourism* fogalma a posztkoloniális elméletben használt, röviden arra vonatkozik, hogy egy gazdagabb, privilegizált országból származó ember elmegy szegényebb, „fejlődő” országokba, hogy tanuljon valamit az ottaniak sorsáról anélkül, hogy bármit érdemben változtatni próbálna. Az általában nyugati tehetős ember saját maga szomorkodtatása ez a gesztus, ami alapvetően felsőbbrendű pozícióba helyezi a turistát. Emellett a könyv olykor hosszasan ecseteli a testi fájdalom több formáját, ami néha sokkoló szándékúnak tűnik, és érdemben nem tesz hozzá a tartalomhoz. Ez az írói módszer Irvine Welsh *Trainspotting*jához is kapcsolható.

Ahol *Az ifjú Mungo* igazán tündököl, az a mindennapok „egyszerű” lefestése. A regény világa akkor tűnik a legrealisztikusabbnak, amikor Mungo a körülötte élő embereket figyeli. Kiemelkedő jelenet, amikor Jodie és Mungo megpróbál beavatkozni a szomszédasszony, Mrs. Campbell férje általi bántalmazásakor. A nő, aki sokszor segített a szomszéd gyerekeken, különös józansággal szemléli azt, hogy a férje megrészegeedik és megüti. A fiatal idealista Jodie nem tudja elfogadni a Mrs. Campbell által felsorolt érveket, aki a hajógyári munkába belefásult férjét úgy mentegeti, hogy közben diagnosztizálja a mérgező férfiasság (toxic masculinity) jeleit is: „Képzeld el azt a sok félelmet és csalódottságot, ami ott összegyűlhetett, és senki sem állt le megkérdezni, hogy boldog-e az életben, és hogy boldogul-e. Egyik férfi sem tudja megmondani, hogy érzi magát valójában, mert ha megtennék, akkor sírnának, és ez a rohadt város elég vizes már így is.”

Ugyan a bántalmazott nő mentegei a férjét, szavain keresztül a narrátor rámutat a nagyobb problémára. A mérgező férfiasság nem csupán egy individuális férfi személyiségéhez köthető, hanem szociális probléma, szorosan összeforrva a társadalmi berendezkedéssel, ennek egy adott szeletében vizsgálja közelebbről a regény a jelenséget, anélkül azonban, hogy kizárólag egy osztályhoz kötné. A munkásosztálybéli férfi a testével dolgozik, a testi ereje tudja segíteni, biztonságban tartani. Aki másként viselkedik vagy nem elég erős, azt elpusztítja vagy kirekeszti a társadalom. Erre példa az egyedülálló meleg férfi, Mr. Calhoun, gúnynevén Szegény Csirke, akit folyton csúfolnak, pedig kedves és művelt ember, aki senkinek sem árt. Hasonló viselkedést mutat James, aki inkább más élőlények jólétével foglalkozik ahelyett, hogy másoknak ártana.

Az ifjú Mungo sok témakört érint, a skót nemzet Angliához való viszonyulásától, a kilencvenes évek politikai helyzetén keresztül, egészen a mentális egészség kérdéséig. A férfiasság és a férfiszerep vizsgálata az, ami számomra különlegessé teszi a regényt. Miközben a mérgező férfiasság szociális és kulturális gyökereit kutatja, Stuart kiemeli, hogy ezek a problémák nem egyedülálló egyének hibái, hanem a társadalmi struktúrákba ágyazott rendszerszintű kérdések. *Az ifjú Mungo* mindazonáltal nem pusztán a szenvedést és erőszakot ábrázolja, hanem a szeretet és az emberség szikráit is, amelyek talán utat mutathatnak a remény felé. Ez a kettősség teszi a regényt egyszerre fájdalmasan valóságossá és mélyen megrázóvá.

Szabó Eszter

A NYÁRBAN IS OTT LAPULHAT A MAGÁNY

CRISTINA RIVERA GARZA: *LILIANA LEGYŐZHETETLEN NYARA.*

FORDÍTOTTA EÖRY ZSÓFIA, SONORA KIADÓ, SIKLÓS, 2024.

Felkavaró olvasmánnyal tört be a magyar olvasók körébe Cristina Rivera Garza Pulitzer-díjas író, aki egyébként a hazájában, Mexikóban már régóta használja az irodalmat arra, hogy megtörje annak a természetességét, ahogyan elfordítjuk a fejünket, ha nőket bántanak, vagy akár megölik őket: „A vaskordonok mögött felsorakozott nők követelték, hogy a főügyész fogadja őket, és amikor a megbízottja kiment, hogy találkozzon velük, és elmondta, minden tőlük telhetőt megtesznek, hogy haladjon az ügy, az egyik tiltakozó – már kimerült, már torkig volt, már mindig csak dühös – rózsaszín csillámport szórt a fejére.”

Nőgyilkosság – Mexikóban 2012 júniusa óta minősül külön kategóriának a Szövetségi Büntetőtörvénykönyv bűncselekményei között. Eszerint „nőgyilkosság bűncselekményt követ el az, aki a neme miatt megfoszt egy nőt az életétől”. Egy két évvel ezelőtti statisztika szerint Mexikóban naponta 10 nő válik gyilkosság áldozatává, és legalább tízszer annyit tartanak eltűntnek. Hogyan lehet ebből úgy regényt írni, hogy ne csapjanak le rá a katasztrófaturista olvasók? A szerzőnek nagyon jó oka van arra, hogy kicsit se szabja mainstreamre ezt a történetet – ugyanis amiről ír, az a saját húgával történt meg.

De beszéljünk a könyvről. Erős felütéssel indítunk. Cristina elindul, hogy kikérje a húga nyomozati anyagát, harminc évvel a nő meggyilkolása után. Már az elején felteszi magának a kérdést, hogy miért várt ennyit. Mexikóban manapság is nehéz beszélni erről a témáról. Nemrég végignéztem egy magyar booktuber* beszélgetését a könyvről, amelynek során a beszélgetés vezetője a hitelesség kedvéért megkeresett egy mexikói nőt is, hogy meséljen

* Cristina Rivera Garza: *Liliana legyőzhetetlen nyara*. KIBESZÉLŐ Smid Bernadett-tel, *Faltól falig* könyvesblog, 2024. szeptember 1. <https://www.youtube.com/watch?v=ePxnHg9tTf8>

a saját élményeiről a *Liliana legyőzhetetlen nyarával* kapcsolatban. Felmerült a kérdés, hogy milyen érzés volt mexikóiként olvasni. A nő azt válaszolta, hogy ismerősek voltak a települések, a táj és a zene is, viszont maga a probléma nem mexikói sajátosság, hiszen máshol is előfordul. Először elképedtem ezen, hiszen köztudott, hogy ebben az országban kiemelkedően sok a nőgyilkosság. A mai napig is rengeteg a tüntetés ezzel kapcsolatban, de ha csak az irodalmat vizsgáljuk, Roberto Bolaño a *2666* című regényében száznál is több oldalt szánt arra, hogy megmutassa a térség ezen oldalát, nagyon plasztikusan, nagyon kegyetlenül. Szóval elképedtem, de aztán rájöttem, ez vélhetőleg olyan traumája az országnak, amelyről még most sem lehet könnyen beszélni. A hatóságok riasztóan kevés ügyet oldanak meg, a szomszédok sokszor a lányt vagy a szüleit hibáztatják. Így volt ez Rivera de Garza családjával is, amely sokáig hallgatásban élt, magával vitte a halottját, de nem tudta megélni a gyászát a visszas helyzet miatt, amelyet ez a társadalom teremtett. A könyv első lapjain tehát intézményről intézményre jár a szerző, megáll, beszél, hallgat. Érezni lehet, hogy ez most nagyon nehéz. Az író ebben a részben finoman vegyíti az elbeszélést az esszével, egyszerre szól távolról és közelről egy nagyon személyes téma kapcsán.

Visszatérve a cselekményre, Cristina végül folyamatosan falakba ütközik, nincs meg a kért anyag. A kudarcot követően egy másik úton indul el: megpróbálja a húga jegyzeteit és leveleit használni arra, hogy felgöngyöltse a lány utolsó éveit. Pontosabban a lehető legobjektívebben és legpontosabban próbálja meg kielemezni a szavakat és margóra firkantott jegyzeteket. Megkísérli megismerni a hűgát, akiről oly keveset tudott, emiatt pedig még inkább hibásnak érzi magát a történetek miatt. Harminc év után, ne feledjük. Szerencséje van, mert Liliana grafomán jellemének köszönhetően nagyon sok minden megmaradt abból az időből. Ezeket a jegyzeteket egyébként eredeti betűtípussal kapjuk kézbe – a kötet szerkesztői és tipográfusa megalkották Liliana kézírását, ezt használták a magyar nyelvű könyvben is. Az írásai alapján mondhatni kertelés nélkül ismerjük meg őt. Egyszerre szimpatikus és furcsa, kihívó és naiv. Szereti a barátait, szereti a fiúk figyelmét, nem utolsósorban pedig nagyon szeret élni. Viszont ott van Ángel. Még a középiskolában jönnek össze, de a barátai közül kevesen ismerik meg igazán a fiút, talán csak a legjobb barátnője, aki egyébként eléggé visszas szereplőként tűnik fel a történetben, ugyanis ő is birtokolni akarja a lányt, talán ezért sem veszi észre, hogy a fiú veszélyt jelenthet a legjobb barátnőjére nézve. De ez csak feltevés, az olvasó következtetése egy könyv szereplőjéről. Később Lilianát felveszik az egyetemre, Ángelt viszont nem. Hányszor volt már

szakító ok, hogy egy nő magasabb pozícióba vagy pezsgőbb baráti körbe kerül, mint a férfi? Néha pedig nem szétmegy egy ilyen párkapcsolat, hanem egészségtelen birtoklási vágy alakul ki a másik fél részéről, ami akár a bántalmazásig is fajulhat.

A könyv egyik legnagyobb erőssége egyébként az, hogy Rivera de Garza nem akarja megmutatni, elképzelni a bántalmazást. Nem írja le sem a po-font, sem a gyilkosság körülményeit, vagyis nem próbál meg erős képekkel kiváltani reakciót az olvasóból. Itt ismét csak arra térnék vissza, amiről korábban már szó esett – a megrendítőként címkézett könyvek visszás hatásairól. Valóban szükség van részletesen leírni egy bántalmazást csak azért, hogy érzékenyítsük az olvasót? Ez a könyv pontosan az ellenkezőjét bizonyítja. Véleményem szerint nem mindig szükséges erőszakot festeni egy történetbe ahhoz, hogy megszülessen az a nyomás a szívünkben, amitől jobban odafigyelünk erre a problémára a környezetünkben. Nem az erőszak ábrázolása ellen beszélek, hanem annak a rendeltetéséről. Több olyan regénnyel is találkoztam már, ahol azt éreztem, hogy a fájdalom és erőszak leírásának mértéke elveszi a fókuszot a történetről vagy akár a mondanivalóról. Pozitív példaként viszont ott vannak Stephen King vagy Bret Easton Ellis könyvei, esetükben meg tudom magyarázni konkrét érvekkel, hogy miért volt szükség az erős képekre. Stephen Kingnél a borzalmak leviszik az olvasót a sötétség legmélyebb bugyrába, ott viszont már olyan témákat érint hangsúlyosan, mint például a gyász vagy a magány. Bret Easton Ellis pedig kontrasztba helyezi a véres leírásokat a felszínes élettel, ahol az ember társaságban is magányos marad. Cristina Rivera Garza regényében egyszerűen csak a levegőben maradnak ezek az események, ami pontosan arra mutat rá, hogy egy bántalmazó kapcsolat teljesen láthatatlanná tud válni a világ számára.

És talán ezen az úton lehet leginkább a könyv irodalmi értékéről beszélni. Mert amúgy nehéz, hiszen egy valóságos nő a valóságos hűgáról ír, kicsit dokumentarista, kicsit esszészerű könyvben. És egy gyilkosság a tét. Senki nem fog kritikát fogalmazni ennek kapcsán, hiszen nagyon érzékeny a téma. Viszont ha számomra valami fontos, akkor ez, hogy ne érezzem azt, vezetve vagyok, hogy egy könyv a lesújtó szavaival akar a toplisták élére törni. Szerencsére itt nem így történik, és sajnálom, hogy a szerzőnek más írása még nem jelent meg magyarul.

„A gyászban élt élet ezt jelenti: sohasem vagy egyedül.” Cristina Rivera Garza regénye egyébként egyfajta vezeklésként is értelmezhető, hiszen hosszú éveken át hallgatott benne a gyász. A megírásakor viszont minden szálát megmozgat annak érdekében, hogy igazságot szolgáltatson a hűgá-

nak, vele együtt pedig rengeteg nőnek Mexikóban. A könyv második fele nagyrészt a barátoktól, családtagoktól származó beszámolók beemelésével folytatódik, amelyekben az érintettek elmondják, mit láttak, érzéltek a Lilianával történetekből. Kiderül, hogy Liliana teljesen egyedül volt ebben a szituációban. Hiába voltak körülötte barátok, csoporttársak, valahogy senki sem akadt, akinek el tudta volna mondani, mi történik vele a felszín alatt. A Rivera de Garza lányok hamar önállósultak. A szülők erősen kötődtek hozzájuk, viszont szabadon hagyták őket. Ugyanakkor a levelezések, a naplójegyzetek és a barátok beszámolóit mind arra engednek következtetni, hogy igazi szerető közeg vette körül a lányt, és ő is viszont szeretett, ugyanolyan intenzitással. Akkor mégis hogyan történhetett meg a bántalmazás/gyilkosság (?) pont vele? Úgy gondolom, hogy felnőttként a nehéz, fájdalmas dolgokat egyre nehezebben adjuk ki magunkból, talán még ott lapul a szegény is, de Liliana esetében az is felmerül, hogy ő tényleg hitt abban, hogy ezt a helyzetet egyedül is meg tudja oldani.

Végül pedig helyet kapnak még a könyvben a gyilkosság utáni első újságcikkek, és az is kiderül, hogy a szülők jóval a lány halála után értesülnek csak a történetekről, mivel éppen külföldön tartózkodtak az adott periódusban. Marad a bizonytalanság, hogy mit lehetett volna tenni, ki felelős azért, hogy a gyilkosság megeshetett, az igazságszolgáltatás viszont elmarad. Az egyetlen dolog harminc év után, ami könnyít a szerző lelkén, hogy végre ki tudja mondani hangosan: „Liliana”.

DELEATUR

Bánki Éva

REGÉNY ÉS JÖVENDŐMONDÁS

(JÓKAI MÓR: A JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE,
AVAGY A JÖVENDŐMONDÓ JÓKAI)

Mért nem vagyunk képesek emlékezni a jövőre?

Hiszen még a Biblia is úgy véli, néhány embernek megadatott a jövőbe látás. A Filippi környékén (Görögországban) csatangoló Pál apostol jártában-keltében össze is találkozik egy „jósló szellem” által megszállott jövőmondó lánykával. És a hisztérikusan sikoltozó kislány igazat szól: „Ezek az emberek a magasságos Isten szolgálói, akik nektek az üdvösségnek útját hirdetik” (ApCsel 16:17.), vagyis tanúságot tesz a korszakváltásról. Ámde Pál, ez a farizeus szellemben iskolázott, komoly tudós csöppet sem tűnik hálásnak, Jézus Krisztus nevében kiűzi belőle a „jósló szellemet”, vagyis az ördögöt.

Miféle ördögöt? – kérdezhetjük. Hát nem keresztény szellemben tesz tanúságot ez a pogány kislány? Ám egy jövőmondónak – vallja a Biblia – akkor sem lehet igaza, ha igaza van. A jövőmondás a halottidézéssel és paráználkodással felérő bűn már az Ószövetség szerint is, már ha nem maga Isten enged a prófétáinak a jövőbe pillantani. Ne feledjük, Pál éppen Filippiben, vagyis Delphoi környékén „csatangol”, ebben a „jövőmondó lánykában” jelképesen magával a Püthiával számol le – vagyis az ókori görögység azon eszményével, hogy a jövő egyes beavatott nők (többnyire serdülő lányok) segítségével könnyen feltárható. A jövőt megtudakolni pedig antik felfogás szerint illő és üdvös, ezért vezet Delphoiba annyi fiatal hős, például Oidipusz útja.

A jövőt nem láthatjuk racionális vagy istennek tetsző módon, de akár *láthatnánk*, sugallja a Biblia. Miközben a közönséges tervezés, jövőbe látás, egyáltalán a stratégiai gondolkodás minden keresztény (és nem keresztény) ember sikerének titka. Nem kellene az előrelátáshoz jó sok vagy jósnők –

bár a keresztény misztika is ismer lánokokat (igen, köztük meglehetősen sok apácát). Ám bármennyire függ is a jövőbe látás a tapasztalattól és a logikától, mindig marad benne valami gyanúra okot adó, boszorkányos irracionalitás.

A regényírók és krónikások legtöbbször „lött dolgokról”, azaz a múltban történt eseményekről tesznek tanúságot. De mi a helyzet a sci-fikkel? Mi történik az íróval, ha nem a múltról, hanem a jövőről akar mesélni? A magyar sci-fi prominens alapművében, *A jövő század regényében* van egy többek által értelmezett, emblematikus mozzanat. Az elbeszélő bemutatja egy elfeledett író („Jókai Mór”) romba dőlt budai villáját, a hársfát, melynek kérge még hűségesen őrzi a regény alkotójának belevéselt nevét. Mit jelenthet ez? A szerző Roland Barthes által is megjövendölt „halálát”, vagy inkább azt, hogy a jövőről nem lehet beszélni a hagyományos elbeszélői stratégiák segítségével, az írónak meg kell ölnie, újra kell alkotnia önmagát, ha a ráncváró évszázadokról akar mesélni.

Hiszen a jövőről való beszéd nemcsak mese, elbeszélte történet, hanem egyfajta *látomás* egy olyan író tollából, aki nemcsak „lött dolgok” elmesélője, hanem tisztán látó, vagyis *clairvoyant*. A „látások”, a jóslatok persze más Jókai-művekben is szerepet játszanak, de többnyire csak mint „álmok”, mint *A fehér rózsza* című regényben. Ám *A jövő század regényének* előszava szerint a szerző nemcsak a hitet és a „képzelmet” hívja segítségül, hanem az ismeretet is. Művét nem romantikus utópiákkal, hanem a XVIII. századi államregényekkel rokonítja. Ez is arra vall, hogy racionálisan megvitathatónak tartja elbeszélése végkövetkeztetéseit.

A jövő század regényét csak az I. világháború után lett szokás megvalósult próféciaaként olvasni. Bár semmilyen irodalmi művet, így *A jövő század regényét* sem helyes egy pazar ötletgyárral összekeverni, kétségtelen, hogy sokan a „jóslatok” miatt tartják a regényt nagyszerűnek. Az elemzés során mi a jövőbe látás elvi feltételeire és kudarcaira is igyekszünk kitérni. Miközben persze tudjuk, hogy a művet nemcsak sci-fi-ként vagy próféciaaként, hanem az 1860-as, '70-es évek valóságát bemutató vagy akár a magyar történelem eseményeit újramesélő elbeszélésként, sőt, sajátos Monarchia-regényként is lehet olvasni.

Különös, hogy ez a sok tekintetben tényleg a mi korunkra emlékeztető, az orosz-amerikai szembenállást, a feminizmus és a „tudatipar” diadalát, a mediális fordulatot, a technikai haladás démoni lehetőségeit is (gondoljunk csak a halál „gőzguillotine”-nal való *sokszorosítására*) megjósoló regény tulajdonképpen egyáltalán nem „emlékeztet” az általunk megélt XX. századra.

Épp a múlt század legjellemzőbb és legszörnyűségesebb elemeit hiányolhatjuk belőle, a népirtásokat, a természet kizsigerelését, Magyarország veszteségeit és eljelentéktelenedését. Jókai elbeszélése egyfajta kozmikus katarzissal zárul, a regény végén már-már a holt anyag is megelevenedik. Mintha az „örök béke” eljövételével elkezdődhetne az anyag forradalma, egyfajta új törvények szerint működő evolúció. A Jókai elképzelte „történelem végén” még a halott hold is (melynek túlsó felét ekkor pillantjuk meg) termékennyé válik. És egy üstökösnek köszönhetően két nap ragyog az égen.

Ez a kozmikus katarzis egyetlen mai befogadó tapasztalatainak sem feltethető meg. Jókai grandiózus „látomása” mintha ellentmondana a Biblia félelmének – vagyis, hogy egyesek a „képzelem” vagy bármi más, nem racionális aktus segítségével beleláthatnak a jövőbe.

Engem az anyag újjászületésénél, a káprázatos technikai újításoknál jobban érdekel, hogy miféle társadalmi mozgások határozzák meg a jövőt. Jókai utópiája lényegében beteljesíteni látszik a jézusi ígéretet: *Így lesznek az utolsók első, az első meg utolsók* (Mt, 20, 16), az elnyomottakból és megszomorítottakból, a legendás legkisebb fiúkból lesznek a választottak. Ezt az egész Biblián – tehát nemcsak az Újszövetségen – végigvonuló, az Úr mindenhatóságát igazoló törekvést nem értelmetlen modern politikai elvekkel, a demokrácia radikális kiszélesítésével kapcsolatba hozni. A Jókai-féle sci-fi épp ezt az átértelmezést példázza. Egy kicsi, elnyomott szombatos szektából származó, egy apáról fiúra szálló ezermesterkedő hagyományban nevelkedett, a regény elején még közkatonaként szolgáló, autodidakta tudósból, Tatrangi Dávidból lesz az elbeszélés végén létrejövő „népszövetség” (tehát a „világ”) választott vezetője. A perifériákból induló megújulás gondolata kiterjed a nagypolitikára is. Egy, a hagyományos nagyhatalmakhoz képest jelentéktelen kis ország, Otthon Állam lesz a globalizmus „apostola”, a népek szövetségének előmozdítója.

Úgy tűnik, Jókai az esélyegyenlőség példátlan mértékű kiszélesedését valószínűsítette a XX. században. A regény fő figurái, Dávid, Rozáli, a fekete bőrű Severus mind a hagyományos intézmények „grádicsait” megkerülve lettek *utolsókból első*. Ez talán még a repülőgépeknél, egy részvénytársaság módjára működő államnál is merészebb jövendölés. Bár talán részben vagy látszólag megvalósult.

No de miféle hérosz lehet alkalmas a világ, az egyre szebbé váló XX. század vezetésére? Tatrangi Dávid, a regény főhőse nemcsak jellemes, nemcsak bölcs, hanem minden porcikájában szép férfi, egészen hasonlatos az „olympi istenmintához”. Ráadásul Dávid nemcsak tudós, hanem „vitéz férfiú” is, aki

egy sajátos légcicsata (légipárbaj?) keretében egymaga is megküzd a gonosz Oroszországot vezető Szasa asszonnyal.

Az öntörvényű Tatrangi Dávid nem az európai felvilágosodás eminense, nem egy alulról jött Wilhelm Meister. Már színre lépése pillanatában heroikus és csalhatatlan. Egy minden tekintetben lenyűgöző, a reneszánsz hős- és tudóseszményét egy személyben megtestesítő, Pico della Mirandolához, Lorenzo Medicihez vagy Leonardo da Vincihez hasonlatos férfiú. Méltóságteljes nyugalma egészen imponáló: a régi uralkodó osztályok tagjaival, így II. Habsburg Árpád uralkodóval is szívélyes viszonyt ápol.

Naiv író Jókai Mór? A bámulatos „képzelemmel” megáldott szerzőnek nyilván elképzelése sincs az elnyomott osztályokból kiemelkedő fiatalok dühéről, ressentiment-érzéseiről, szorongásairól, bosszúvágyáról, ahogy a hatalomban születettek feltékenységéről, irigységéről és rosszindulatáról. Ahogy az eltérő kulturális kódokról sem. Az orosz Szasa az afroamerikai üzletembert, Severust egy görög mitológiai életképpel és Semiramis kertjével bírja árulásra. A nagy „osztálycsere” Jókai Mórnál békésen és mosolyogva, a „győzzön a jobb!” jegyében megy végbe. Ezt a derűs engedékenységet az is lehetővé teszi, hogy a szép új világ Jókainál egységes, de nem végletekig uniformizált, az egyes régiók és nemzetek megőrzik a maguk sajátosságait, Jókai XX. századában még „régimódián” is lehetséges élni, a római pápa például Pozsonyban lel menedékre.

Azt nagyon hamar megtudjuk, mi emeli fel a földről Otthon Állam híres repülőgépeit. De mi mozgatja vajon Otthon Állam alapítóit, ezeket a ragyogóan tehetséges fiatalokat? Ebben a regényben, ahol az emberiség önmagát váltja meg, a gondviselés szerepét a tudomány, a józan ész és a sajátosságosan jókais jóakarata tölti be. A repülés *A jövő század regényében* nemcsak közönséges technikai vívmány, hanem a szárnyaló képzelet és az emberi megistennülés jelképe. Dávid felesége, Rozáli a „szentírás tüzes szekéréhez” hasonlítja férje repülőgépeit. „Üdvezült vagyok”, rebegi, mielőtt első repülőútjára indul. A repülőgépek anyaga, az ichor amolyan „túlvilági anyag”, „istenvér”, melynek birtoklása már önmagában metafizikai kiválasztottságot sejtet.

Ez a technika diadalát ünneplő regény a zárlatában többször is visszautal a Bibliára, különösképpen a Jelenések könyvére. Tatrangi Dávid kiválasztottságát, nemzetformáló küldetését sem pusztán nemes jelleme és fölényes intelligenciája magyarázza. Az emberiség önmegváltásának bemutatása során Jókainak szüksége van a kiválasztottságtudat archaikus mintáira is, többek között a szombatos, „zsidózó” szála (mely többek szerint meg is ihlette a zsidó államalapításért síkra szálló, kisiskolásként Jókaiért rajongó Herzl Tivadart).

A haladás eposza tehát csak a szakrális emlékezet romjain képzelhető el. A *megistenülő* emberiség gondolata feltételezi Isten mint valamiféle jel, idea vagy kulturális kód létezését. Enélkül elgondolhatatlan lenne bármiféle haladás.

Ez a remek regény (és megghiúsult prófécia) olyan, az emberi megismeréssel kapcsolatos kérdéseket is felvet, melyeket megjelenése idején még képtelenség lett volna felvetni. Egy ennyi *tapasztalattal, képzelemmel* és mi-egyéb-vel megáldott író, mint Jókai Mór, miért nem láthatja a jövő *egészét*? Hát tényleg csak országutak szélén sikítózó, tanulatlan tinilányokba költözhet bele az a bizonyos *jósló szellem*? Jókai annyi mindent előre lát, de éppen a „mindent”, a XX. századi történések irányát nem képes kitapintani.

Ha lecsupasztjuk *A jövő század regényének* cselekményét, azt látjuk, hogy egy kivételes technikai innováció egy kivételesen tehetséges ember kezében képes nemcsak a történelem menetét megváltoztatni, hanem valamiképp az emberi lényegét is forradalmasítani. Gép és ember kapcsolatának bemutatása a regény nagy újdonsága. Most egy gondolatkísérlet erejéig fogadjuk el, hogy kivételesen tehetséges emberek voltak azok, akik megalkották az első nyomdagépet, karavellát, gőzgépet, atombombát, és hogy ezek a találmányok komolyan befolyásolták a nyugati történelmet.

De vajon a történelemben élő emberek hajlamait, ösztöneit is átformálták ezek az instrumentumok? Egy repülőgép vagy maga a repülés élménye – ahogy azt Jókai hitte – képes lehetne *üdvözíteni*, vagyis a szó átvitt értelmében is *felemelni* az emberi lelket? Létezik-e ilyen *csodagép* bárhol? Gondoljunk csak korunk nagy vívmányára/mítoszára, az internetre! Mi, emberek tényleg szabadabbak, öntudatosabbak és demokratikusabbak lettünk tőle?

Az emberi agy az univerzum legbonyolultabb „gépezete”. Erről a szuperszámítógépről tudunk a legkevesebbet, miközben feltételezzük, hogy erre egyszerűbb gépek, és nem más emberek, vagyis két lábon járó, eleven szuperszámítógépek vannak döntő hatással.

A történelemben élők amúgy tényleg változnak. Egy középkori lovag vagy Platón akármelyik tanítványa nyilván egészen másként emlékezett, álmodott, gondolt önmagára, mint egy mai húszéves. De pontosan mitől is változtunk meg ennyire? Tényleg a gépek vagy a politika miatt? Miközben azt sem tudjuk, hogy pontosan milyen hatásokra vagy benyomásokra vagyunk különösen fogékonyak. Hogy miért gondolkodunk hol racionálisan, hol irracionálisan, és hogy mi módon tudnánk az irracionális gondolkodást

racionalisan értelmezni. Sok egyéb mellett arra sincs válaszunk, hogy hogyan lehetséges még mindig a költészet.

Amíg ezeket (vagyis önmagunkat) nem értjük világosan, a jövőt is nehezen látjuk át.

Miközben a *jövőbe látás* az egyik legnagyobb, talán az ókori görögöktől megörökölt kísértésünk. Ha ennek nem akarunk ellenállni – és ugyan mért akarnánk –, új és új utakat kell keresnünk. Ehhez *A jövő század regényét* – grandiózus érdemeivel és grandiózus tévedéseivel – útjelzőnek is tekinthetjük.

TALÁLT VERSEK

Szabó Lőrinc

(1900 – 1957)

MECCS A FOLYOSÓN

Tízperc, folyosó. Komor hitviták
dúltak köztünk, vérfagylaló csaták.
„Tudsz ördögül?” tört rám Gulyás Pali,
„Dante tudott!” s kezdte a pokoli
idézetet: „Pape Satan, Pape
Satan, aleppe...” – „Sátán Ülepe,
óh Hős”, bókoltam, saját viccemet
vágynán elsütni, „mondd meg: ha lehet
görög verset fordítani, hogyan
rímelve Homérosz magyarosan?”
Pali rám fogta az Odysseát:
„Andra moj ennepe, Múza polütropon”
De: „Ronda moly ellepe, Múzsza, polip-rokon!”
pajzsom kivédte. Nagy gyűrű diák
leste röhögve, mit hoz még a meccs,
de Nietzschén túl, Zolánál, belerecs-
csent a csengő a zord párbajba, és
ropogva rázott kezét két vitéz.

A NAGYERDŐN

A Nagyerdőn, hol most a klinikák,
a rejtekeim álltak, dús akác-
cserjék, irtások utóda: oda
húzódtam. Rút, kopasz táj volt, csupa

tönk s tövis, napvert s úttalan; de ha
átvergődtem vállmagas sűrűjén,
homoktisztás várt bent, a közepén,
meg egy belülről lugassá nyesett,
terebély bokor: zöld árnyként esett
át lombján a fény. Ott, félmeztelen,
sokszor hevertem, könyvön, verseken,
jövön tünődve, őserdőn, bolond
istennőkön, elnézve, hogy bolyong
lábam ujján a hangya, s hogy lebeg,
agancsával égnek, a tölgyesebb
erdőrész felé a szarvasbogár –
s nem szüntem örvendezni magamon,
hogyan ami tetszik, azzá változom.

A MEGSZÚNT ÉN

De ha nem látták, vagy ha szeretett,
aki látta a kényszereimet,
aki előtt nem szégyelltem magam,
az előtt sose titkoltam, hogyan
kábít, mennyire szétszed a világot:
mennyire szűkűl, szédül s hogy hal át
tudatom a tárgyakba, második
személyekbe, mily ősi-primitív
áram visz, sodor ma is, éppen úgy,
mint amikor még sárkány, szél, vasút
voltam, vagy, később, napfényes határ,
tücsökdal, csillag és szarvasbogár,
minden, ami megtetszett – az előtt
ma se titok, hányszor szétrepülök
a semmibe – merevül a szemem,
szívem lassul – és üres testemen
hogyan zúg át oly istenek gyönyöre,
akiknek a Megszűnt Én a neve.

GOMBÁK

Árnyhideg gombák, karcsúk, csupaszok,
holdfény vegyészai, bűdös nyirok
nyálkáiból, rovarok, levelek
dögeiből kelő kísértetek,
siron túliak, sápadtak: milyen
borzongás vagytok, milyen gyötrelm
üzenetei? A parazita
léleknek mily lidércmozdulata
az anyag felé? Hullahidegek,
szívem mozdul s érzi jelképetek,
mint magát érzi, élő áramot,
mint tegnaptól lüktető holnapot,
mint rend parancsát a romok felett,
mint tiszta formát torz mocsok felett,
mint a titkot, mely épít, takarít,
mint nők porcellánszép vonalait,
mint örök vigaszt, hogy, gyilkolva, már
szerkeszti virágait a halál.

NÉVJEGY

Történelemnél a megtörtént dolgokból való tudást hívjuk, az eseményeknek azt a sorát, amelyből már kivontuk a rettegést, a bizonytalanságot és a felelmet. De mintha mostanában a dolgok rendje összeomlani látszana. Előbb-utóbb talán képesek leszünk emlékezni a jövőre.

(Bakfi Éva)

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Communitas Alapítvány,
Bethlen Gábor Alap, Iskola Alapítvány,

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzi meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszük föl, valamint a <https://www.lato.ro/elofizetesek> oldalon.

ISSN 1220-5982